

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra systematické teologie

Miroslava Běhalová

**HUSOVSKÁ TEMATIKA
V TEOLOGICKÉ REVUE 1929 - 2005**

Diplomová práce

Vedoucí práce: prof. Pospíšil Ctirad Václav ThD.

Obor: Teologické nauky

OLOMOUC 2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a všechny použité prameny a literaturu jsem uvedla v závěrečném seznamu.

V Olomouci dne 10. 4. 2005

Miroslava Běhalová

Děkuji bratru prof. Ctiradu Václavu Pospíšilovi Th.D. za odborné vedení a poskytnutí cenných rad.

Také děkuji sestře Mgr. Jitce Wendlíkové z osobního oddělení úřadu Ústřední rady CČSH a bratru Mgr. PhDr. Bohdanu Kaňákovi, externímu duchovnímu Olomoucké diecéze CČSH, za pomoc při identifikaci autorů článků a recenzí.

OBSAH

ÚVOD.....	6
1 VZNIK A VÝVOJ THEOLOGICKÉ REVUE	7
1.1 Náboženská revue československé církve (NR)	7
1.2 Theologická revue československé církve resp. Církve československé husitské (TR).....	12
1.3 Theologická revue Husitské teologické fakulty UK v Praze (TR HTF UK)	16
2 CELKOVÝ CHRONOLOGICKÝ PŘEHLED PŘÍSPĚVKŮ K HUSOVSKÉ TEMATICE.....	17
2.1 Přehled článků a studií na husovskou tematiku.	17
2.2 Přehled recenzí knih na husovskou tematiku.	21
3 TVORBA PŘÍSLUŠNÍKŮ CČSH	23
3.1 Články historické	23
3.1.1 Miloslav Kaňák: <i>Nad nově objeveným rukopisem Husovým.</i>	24
3.1.2 Zdeněk Trtík: <i>K čemu zavazuje fakultu jméno Husovo</i>	25
3.1.3 Zdeněk Trtík: <i>Hus a Němci.</i>	26
3.1.4 Přemysl Dostál: <i>Mír tomuto domu. Mistr Jan Hus a otázka míru</i>	30
3.1.5 Drahomíra Soukupová: <i>Mistr Jan Hus a východní církve</i>	33
3.1.6 Tomáš Butta: <i>Česká postila mistra Jana Husa</i>	47
3.1.7 Jaroslav Hrdlička: <i>Hus v českém katolickém modernismu</i>	50
3.1.8 Zdeněk Kučera: <i>Ke kauze Mistr Jan Hus</i>	54
3.2 Články teologické a filosofické.....	55
3.2.1 Miloslav Kaňák: <i>Husovy theologické názory</i>	55
3.2.2 Emil J. Havlíček: <i>Mistr Jan Hus aneb Co jest pravda</i>	61
3.2.3 Zdeněk Trtík: <i>K otázce filosofického realismu Husova</i>	63
3.2.4 Zdeněk Trtík: <i>K Husovu učení o církvi</i>	70
3.2.5 Zdeněk Trtík: <i>K Husovu pojetí víry</i>	74
3.2.6 Ludvík Fuček: <i>Husovy výzvy k poctivému kněžství</i>	76
3.2.7 Bohdan Kaňák: <i>Husův pohled na autoritativnost Písma svatého</i>	78
3.2.8 Zdeněk Kučera: <i>Jan Hus a autorita bible</i>	80
3.2.9 David Tonzar: <i>Mistr Jan Hus dnešními očima</i>	82
3.2.10 Tomáš Butta: <i>Hus křesťanským vychovatelem</i>	84
3.2.11 Zdeněk Kučera: <i>Husova nauka o predestinaci</i>	88
3.4 Recenze a anotace knih, článků a sborníků s husovskou tematikou	89
3.4.1 Recenze knih a článků s husovskou tematikou	90
3.2.2 Anotace knih a sborníků s husovskou tematikou.....	105
4 TVORBA OSTATNÍCH AUTORŮ	106
4.1 Články historické	106
4.1.1 Anna Císařová – Kolářová: <i>Mistr Jan Hus bojovník za práva lidu.</i> ..	106

4.1.2 Milan Šesan: <i>Hus v pohledu rumunského teologa</i>	108
4.1.3 Jiří Kejř: <i>Jan Hus jako právní myslitel</i>	111
4.1.4 Vlastimil Kybal: <i>Předpoklady moderních dějin českých – Hus a hnutí husitské</i>	115
4.1.5 Czesław Głombik: <i>Pokoncilní hlas polského teologa v Husově věci</i>	117
4.1.6 David R. Holeton: <i>Úcta k Janu Husovi v životě církvi</i>	118
4.1.7 Jiří Kejř: <i>Husův proces z hlediska práva kanonického</i>	119
4.1.8 O. A. Funda: <i>Umírat pro ideje? Zamyšlení nad kauzou M. Jana Husa</i>	122
4.2 Články teologické.....	124
4.2.1 Jiří Bílý: <i>Sociologické a právní prvky v teologii M. Jana Husa</i>	124
4.2.2 David R. Holeton: <i>Liturgická a svátostná teologie mistra Jana Husa. Byl Jan Hus reformátorem liturgie?</i>	126
4.2.3 Martin Wernisch: <i>Dějinné zařazení nauky M. Jana Husa o predestinaci – jako příspěvek k současným evangelicko – katolickým rozhovorům</i>	128
4.3 Paul de Vooght: <i>Kacířství Jana Husa</i>	130
4.4 Recenze a anotace knih, článků a sborníků s husovskou tematikou	131
4.4.1 Recenze knih a článků s husovskou tematikou	131
4.4.2 Anotace knih a sborníků s husovskou tematikou	132
ZÁVĚR.....	134
ANOTACE.....	135
RESUMÉ.....	136
SUMMARY	137
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY.....	138
SEZNAM ZKRATEK.....	141

ÚVOD

V letošním roce si nejen Církev československá husitská, ale i celá široká veřejnost připomíná výročí 600. let od smrti M. J. Husa. V souvislosti s tímto výročím jsem chtěla zjistit, jaká pozornost byla věnována jeho osobnosti, jeho dílům a jakým způsobem bylo nahlíženo na jeho učení v odborném teologickém časopisu Církve československé (husitské).

Tato diplomová práce se snaží zmapovat husovskou tematiku v Theologické revue od počátku vydávání tohoto časopisu v roce 1929 až do roku 2005. Mým původním záměrem bylo zpracování všech článků až do roku 2013, ale upustila jsem od toho po zjištění, že po roce 2005 vycházela TR s velkým zpožděním, některé ročníky vyšly teprve v letošním roce. Zvolila jsem tedy rok 2005, kdy jsme si připomínali 590. výročí od smrti M. J. Husa.

Časopis Náboženská revue později přejmenovaný na Theologickou revue obsahuje široké spektrum různých příspěvků. Ze 460 čísel (76 ročníků) jsem provedla rešerši článků a publikací s husovskou tematikou.

První redaktor Náboženské revue F. Kovář širokou korespondenci s řadou teologů, historiků i filozofů. Jeho cílem bylo vytvořit si okruh spolupracovníků. Ne všichni oslovení byli z CČS(H). Proto jsem články a recenze rozdělila do kapitol tvorba příslušníků CČS(H) a tvorba ostatních autorů.

Ve své práci také uvádím chronologický přehled těchto článků a publikací, který může posloužit dalším autorů, kteří se touto tematikou budou zabývat.

Většinu čísel jsem prohlížela na farním úřadě CČSH v Olomouci – Hodolanech, na farním úřadě CČSH v Olomouci a chybějící čísla ve Vědecké knihovně v Olomouci. Při tomto bádání jsem zjistila, že v ročníku 16/1944 byly vydány pouze čtyři čísla a v roce 1945 nevyšla TR vůbec. Časopis byl zakázán jako říši nežádoucí. Další, 17. ročník, vyšel až v roce 1946.

1 VZNIK A VÝVOJ THEOLOGICKÉ REVUE

Mladá církev si od svého založení uvědomovala potřebu odborného časopisu, který by pojednával o náboženských otázkách a bohosloveckých problémech. Dokladem toho je resoluce prvního valného sjezdu delegátů československé církve, který se konal u příležitosti výročí založení církve 8. a 9. ledna 1921. Mimo jiné se usnesl na tom, aby byla vydávána náboženská revue a knihovna náboženských a teologických spisů.¹

„Církev československou husitskou tvoří křesťané, kteří usilují naplnit současné snažení mravní a poznání vědecké Duchem Kristovým, jak se nám zachoval v Písmu svatém a v podání starokřesťanském a jak je dosvědčen hnutím husitským, českobratrským a dalším úsilím reformačním“². V této linii a v tomto duchu byla a je zapotřebí velké myšlenkové práce. Náboženská revue je určena k tomu, aby jí přinášela, šířila a zachovala.

Tento časopis je určen duchovním Církve československé husitské, laikům, odborné i široké veřejnosti. V této kapitole je možné se seznámit s významnými osobnostmi, jež časopis redigovaly a nemalou měrou se zasloužily o vydávání a kvalitu tohoto časopisu.

Theologická revue změnila během svého vydávání název. Tato kapitola je věnována třem obdobím vydávání Theologické revue. Údaje o redaktorech jsou uvedeny v poznámce pod čarou.

1.1 Náboženská revue československé církve (NR)

Pro různé překážky a nedostatek podmínek začíná revue vycházet jako čtvrtletník až v dubnu roku 1929. Prvním redaktorem se stal PhDr. a ThDr. František Kovář.³ V slovu „Úvodem“⁴ stanovil redaktor pro novou revue tyto

¹ Srov. KAŇÁK, M. „*Padesát let naší revue*“, Theologická revue, ročník 13/1980, č. 2, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1980, s. 37.

² Ústava Církve československé husitské, Praha: 2002, s. 6 - Preambule

³ PhDr. a ThDr. František Kovář (1888-1969) vstoupil do CČS(H) po pozvání patriarchy Dr. Karla Farského roku 1925. Od 1. října 1926 přijímá funkci ředitele Koleje CČS(H). Svou činnost pro

úkoly: „uveřejňovat odborné články důležité pro vnitřní vývoj, ideovou a myšlenkovou práci církve, přispívat k budování života veřejného i soukromého, všimnout si náboženských i kulturních proudů kolem nás doma i ve světě, znát tvorbu náboženskou, filozofickou, vědeckou, uměleckou a sledovat, co se děje, píše a tiskne kolem nás a zaujímat k tomu svá stanoviska. To všechno s cílem pro život i království Boží, pro něž chceme pracovat jako rozséváči podle příkladu rozséváče Ježíše Krista (Mk 4, 26-29)“⁵

V Náboženské revue se tento duch promítá i v prvních studiích, člancích a pojednáních. Mnoho místa je věnováno rozhledům po životě náboženském i církevním. Důležité jsou také referáty o knihách, časopisech a různé aktuality a otázky dne. Náboženskou revue vydává Ústřední rada ČČS a tiskne knihtiskárna Blahoslav a je vydávána v počtu 2000 výtisků. Během roku její náklad stoupl na 3500 kusů.⁶

První a druhý ročník redigoval sám Dr. Fr. Kovář. V třetím (1932) až sedmém ročníku (1935) jsou redakcí pověřeni Dr. Rostislav Stejskal⁷ a prof. Alois Spisar.⁸ Pravidelnými přispěvateli do NR byli nejen členové zakladatelské generace ČČS⁹, ale také širší okruh lidí ze všech vědních oborů i z různých našich

ČČS(H) započal ještě z ministerstva (MŠNO) vydavatelskou prací, kde působil jako kvalifikovaný vysoký úředník. Roku 1925 se ujal pro Tiskové a nakladatelské družstvo ČČS(H) v edici Blahoslav vedení knihovny Knihy o náboženství a pro náboženství. Tato funkce se stala teologickým odrazovým bodem k uskutečnění plánu založit církvi odborné periodikum. Ve funkci vedoucího knihovny rozvinul širokou korespondenci s řadou teologů, historiků i filozofů. Jeho cílem bylo vytvořit si okruh spolupracovníků. Ne všichni oslovení byli z ČČS(H). 7. listopadu 1935 byl prezidentem T. G. Masarykem jmenován mimořádným profesorem vědy novozákonní pro církev československou a od 1. ledna 1938 byl jmenován řádným profesorem Husovy fakulty. Roku 1946 se stal se třetím biskupem-patriarchou Církve československé (husitské). Srov. F. M. HNÍK. „*Dr. František Kovář – akademický učitel*“, Náboženská revue, ročník 21/1950, č. 1, s. 8-25.

⁴ „*Úvodem*“, článek redakce, Náboženská revue, ročník 1/1929, č. 1, s. 1.

⁵ KAŇÁK, M. „*Padesát let naší revue*“, Theologická revue, ročník 13(51)/1980, č. 2, s. 37.

⁶ Srov. tamtéž.

⁷ Prof. ThDr. Josef Rostislav Stejskal (1894-1946) patřil k významným osobnostem zakladatelské generace ČČS(H). V roce 1925-1946 byl biskup moravské (olomoucké) diecéze. V roce 1932-34 byl profesorem novozákonní vědy Vysoké školy bohovědné ČČS v Praze. Srov. KAŇÁK, B. „*ThDr. Josef Rostislav Stejskal – život a dílo. Medailon k 50. výročí úmrtí*“, Theologická revue HTF UK, ročník 29(67)/1996, s.86-88.

⁸ Prof. ThDr. Alois Spisar (1874-1955), patřil k významným osobnostem zakladatelské generace ČČS(H). Napsal např. Úvod do věrouky v duchu církve československé, Praha: 1939. Srov. EBERTOVÁ, A. „*Památce bratra profesora Spisara*“, Náboženská revue, ročník 26/1955, č.5, s.64-70.

⁹ Srov. titulní listy těchto ročníků.

církví.¹⁰ Od třetího ročníku se objevují mimo starších přispěvatelů i přispěvatele mladší generace.¹¹ Ze zakladatelské generace přibyl ještě F. Kalous. Od pátého ročníku (1933) byla NR vydávána jako dvouměsíčník (6x do roka) a její náklad se ustálil na 2500 výtiscích. Náboženská revue pracovala a obrňovala se proti vzrůstající agresi fašismu v Evropě tím, že se zaměřovala ve svém obsahu na Rusko a články ze světa západních demokracií a na studie věnované mírové otázce. Také bedlivě sledovala zhoršující se církevní poměry v Německu. Neopomíjela také dějiny, rozhledy po písemnictví, kultuře a životě náboženském a církevním a biblickou teologii. CČS byla od r. 1927, kdy uspořádala spolu s Unitáři v Praze Světový kongres pro náboženský pokrok a svobodu, řádnou členkou Mezinárodního svazu pro svobodné křesťanství (IARF), proto se také NR zaměřovala na svobodně křesťanskou teologii.¹² V letech 1936 až 1940 měla NR v každém ročníku více jak 400 stran a získala celou řadu mladých kvalitních spolupracovníků¹³

Od osmého ročníku (1936) do patnáctého ročníku (1943) rediguje revue opět Dr. Fr. Kovář spolu s dr. R. J. Stejskalem. V této spolupráci však zůstával větší díl na Dr. Kovářovi, protože zdravotní stav spoluredaktora biskupa Dr. J. Stejskala se stále zhoršoval a časté cesty z Olomouce do Prahy mu působily potíže.¹⁴

Náboženská revue od 4. čísla 14. ročníku (září 1942) byla protektorátními úřady pro „nedostatek papíru“ zredukována na poloviční rozsah.¹⁵ Patnáctý ročník (1943) má pouze 164 stran. Dr. Kovář se stále více musel potýkat s pronacistickou protektorátní a poté i německou cenzurou. Tato cenzura upravovala příspěvky do NR a také někdy vnucovala Dr. Kovářovi pod jmény některých spolupracovníků články a recenze knih. Toto Dr. Kovář odmítl a v srpnu 1944, uprostřed

¹⁰ Širší okruh se skládal z historika J. Plešingera, legačního rady R. J. Vonky, spisovatele F. Pokorného, evang. architekta E. Edgarda, soc. pracovníka J. Šimona aj.

¹¹ Např. přírodovědec Dr. J. Podzimek, sociolog Dr. F. M. Hník, pedagog Dr. Urban, farář B. Dlatla, starozákoník M. Novák, praktický teolog O. Rutrle, systematik O. Hradil, pedagog B. Roháč aj.

¹² Srov. tamtéž, s. 38.

¹³ Např. F. Roháče, Z. Trtíka, J. Mánka, M. Kaňáka, A. Fišerovou, O. Klímu aj.

¹⁴ Srov. tamtéž.

¹⁵ V roce 1942 měla NR pouze 272 stran.

šestnáctého ročníku, bylo vydávání NR úředně zakázáno. Proti Dr. Kovářovi bylo zahájeno tiskové řízení. Náboženská revue byla perzekuována jako časopis říší nežádoucí. Před větším nacistickým postihem zachránil redaktora pouze rychlý spád válečných událostí.¹⁶

Když za těžkých bojů u Dukly 6. října 1944 vstoupila osvobozená vojska na území ČSR, bylo to znamením, že se blíží konec okupace také v Čechách a na Moravě. Aby mohlo nové číslo NR vyjít co nejdříve po osvobození, připravoval ho Dr. Fr. Kovář se spolupracovníky již v březnu roku 1945. Počátkem dubna 1945 po ustavení první vlády Národní fronty začala NR v Blahoslavu sázet. Vzhledem k nastalým změnám ve vedení CČS vyšla ale NR teprve v dubnu 1946, po II. řádném sněmu církve. V květnu vyšlo další číslo NR. Bylo to rok po vítězné revoluci v českých zemích a k prvnímu výročí květnového povstání pražského lidu. Všechny čísla poválečného sedmnáctého ročníku mají řadu článků zásadního i aktuálního obsahu.¹⁷

V poválečných ročnících navázala NR okruhem přispěvatelů i hodnotou studií na ročníky z doby předválečné a válečné. Záslouhou Dr. F. Kováře si získala dobré umístění mezi českými duchovnědnými časopisy. Dr. F. Kovář zůstával redaktorem až do dvacátého prvního ročníku (1950). V roce 1950 se dožívá Dr. F. Kovář šedesátých narozenin. Ve dvacátém prvním ročníku (1950) mu jsou věnována na oslavu narozenin, jako patriarchovi CČS, celá tři čísla NR (č. 1-3). Zredigoval je dr. O. Rutrle. Po Kovářově vážném onemocnění další tři její čísla (č. 4-6) a celý dvacátý druhý ročník (1951) rediguje Dr. Z. Trtík. Ročníky dvacátý třetí (1952) a čtyři čísla dvacátého čtvrtého (1953) ročníku řídí společně Dr. Z. Trtík a Dr. J. Světlý. Redakce posledních dvou čísel (č. 5 a 6) se ujal opět Dr. Kovář. Redigování tak náročného církevního časopisu bylo nad síly Dr. Kováře a tak sám redigoval už jen dvacátý pátý ročník (1954).¹⁸ Od dvacátého šestého

¹⁶ Srov. tamtéž.

¹⁷ Např. F. Hník: Duchovní základy nového humanismu, s. 321-332; Etnické problémy dneška ve vztahu ke křesťanským mravním principům, s.193-210; Křesťanova orientace v dnešním světě, s.65-72; F. Linhart: Křesťanství na rozcestí, s. 72-77; F. Roháč: Otázky doby a naše křesťanství; Z. Trtík: Cena lidské osobnosti a osobních vztahů v základech křesťanství, s. 343-354; Smysl oběti v náboženství, zvláště v křesťanství, s. 132-138.

¹⁸ Srov. tamtéž, s. 41.

ročníku (1955) vedle vedoucího redaktora Dr. Kováře byl zřízen i výkonný redaktor, jímž se stal Dr. Z. Trtík. Také ze členů profesorského sboru Husovy fakulty a přednosta I. odboru úřadu patriarchy byla zřízena redakční rada.¹⁹

Od roku 1955 se v NR objevují články mírové a politicky angažované v daleko větší míře než v předešlých ročnících. Reaguje se v nich na aktuální otázky a hledá se na ně odpověď, a to podle kolísání politického dění ve světě. Zprvu tyto články výhradně píše jen prof. Dr. L. Šimšík a prof. Dr. F. M. Hník, později se připojují další přispěvatelé. Od dvacátého osmého ročníku (1957) do konce třicátého druhého ročníku (1961) NR uveřejňuje Výběrovou bibliografii článků a teologických časopisů, kterou vesměs připravoval Dr. B. Kovář. Tato patří k cenným příspěvkům NR. Pro dějiny CČS byly důležité studie, které uveřejňoval archivář V. Růžička a někteří další církevní pracovníci. Další významné příspěvky byly studie k nejrůznějším jubileím církevním i studie celonárodního a celospolečenského dosahu. Náboženská revue si v roce 1965 a 1966 připomněla s celým českým národem 550. výročí upálení M. Jana Husa a M. Jeronýma Pražského.²⁰

Počínaje ročníkem dvacátým třetím (1952) byla jako příloha k NR připojena „Jednota“²¹ V její redakci se po připojení k NR postupně vystřídali Dr. J. Světlý (1952), M. Durchánek (1953 až 1955). Ročník 1955 spoluredigoval Stanislav Lahodný. Od roku 1956 převzal vedení přílohy sám Stanislav Lahodný, a to až do roku 1968, kdy spolu s rozpuštěním Jednoty duchovních a učitelů náboženství CČS příloha „Jednota“ zanikla. Z této přílohy se postupem času, kromě některých zásadních článků a studií ideových, stala důležitá homiletická tribuna pro duchovní CČS.²²

V roce 1962 odešel Dr. F. Kovář pro stáří a zdravotní potíže do trvalého důchodu. Dr. Kovář za svého působení v NR vytyčil úkol usilovat „o věcnou

¹⁹ Srov. titulní list Náboženská revue, ročník 26 (1955). Redakční rada se skládala z A. Ebertové, F.M. Hníka, R. Horského, M. Kaňáka, V. Lence, J. Mánka, O. Rutrleho, L. Šimšíka.

²⁰ Srov. tamtéž, s. 41, 42.

²¹ Jedná se o přílohu spolku Jednoty duchovních a učitelů náboženství CČS. Vznikla na místě předchozích samostatných časopisů dvou stavovských spolků, „Ideje“ a „Svobody svědomí“. Byla zaměřena převážně k praktickým potřebám duchovních správců.

²² Srov. tamtéž, s. 42.

synthesu katolického objektivismu a protestantského subjektivismu s cílem: spolupracovat s Bohem k nastolení Ježíšova království pravdy, spravedlnosti a lásky mezi lidmi.“²³

Po Dr. Kovářovi se ujímá práce jako vedoucí redaktor čtvrtý patriarcha Dr. Miroslav Novák, s výkonným redaktorem Dr. Z. Trtíkem a redakční radou.²⁴ V roce 1962 se CČS stala členskou církví Světové rady církví v Ženevě. V tomto smyslu se v tisku NR objevují zprávy a články o svobodném křesťanství a ekumenismu. Mezi významné počiny nové redakce patří vydání dvojčísla NR v roce 1963. Toto dvojčíslo je věnované cyrilometodějskému výročí za účasti domácích i zahraničních přispěvatelů s obsáhlou výběrovou bibliografií k cyrilometodějské problematice.²⁵

1.2 Theologická revue československé církve resp. Církve československé husitské (TR)

Tricátý devátý ročník NR (1968) přinesl změnu názvu časopisu na Theologickou revue československé církve.²⁶ V poznámce „Ke změně názvu naší revue“ redakce vysvětluje, že „starší název vznikl v době, kdy orientace Československé církve byla určována nábožensko – liberálním hlediskem, které podřizovalo Evangelium a křesťanství obecnému pojmu náboženství a tím je zbavovalo jejich specifičnosti a jedinečnosti. Nová theologická orientace církve toto hledisko překonala a dospěla k výraznému křesťanskému stanovisku, podle něhož Evangelium a křesťanská existence na něm založená nejen se nedá zařadit do obecného jevu náboženství, nýbrž všechno známé náboženství v podstatě překonává. I když ani potom naše Revue nepřestala sledovat také obecně náboženské skutečnosti, činí tak již dlouhá léta z vyhraněného hlediska Evangelia

²³ HNÍK, F. M. „*Dr. František Kovář – akademický učitel*“, Náboženská revue, ročník 21/1950, č. 1, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1950, s. 20.

²⁴ Redakční rada byla složena z prof. A. Ebertové, R. Horského, M. Kaňáka, J. Mánka a L. Šimlíka. Od dvacátého šestého ročníku (1966) z redakční rady odešel nemocný L. Šimlík a byla doplněna V. Kubáčem a Z. Kučerou. Srov. titulní listy.

²⁵ Srov. KAŇÁK, M. „*Padesát let naší revue*“, Theologická revue, ročník 13(51)/1980, č. 2, s. 42.

²⁶ Srov. titulní list. V podtitulu je uvedeno, že Theologická revue I – 1968 je pokračováním Náboženské revue, ročník XXXIX.

a kritické křesťanské teologie. Je to tedy fakticky již dávno revue theologická, jejímuž obsahu a měřítkům starý název nevyhovuje. Jeho změna tedy odpovídá dané skutečnosti a pravdě, jejichž je výrazem.²⁷

Jediným redaktorem se stává prof. Dr. Z. Trtík s redakční radou.²⁸ Revue je zaběhlým časopisem. Má asi 1000 stálých odběratelů. I když to je méně než v předchozích letech, okruh jejích stálých spolupracovníků ani pracovní program i ráz jejích příspěvků se tím nijak podstatně nezměnil. V TR jsou zveřejněny důležité odborné studie z biblických oborů a systematické teologie, jako např. série článků na oslavu 60. narozenin prof. Dr. O. Rutrle, důležitý přehled cizojazyčných publikací a studií.²⁹ V roce 1969 ve čtyřicátém ročníku TR je přidělen redaktorovi Dr. Trtíkovi technický redaktor Dr. Milan Salajka. V témže roce byl v TR otištěn rejstřík k připraveným Trtíkovým Základům víry CČS a v následujícím před sněmovním období se rozvinula bohatá diskuze.³⁰

Na prvním zasedání 6. řádného sněmu, které se konalo ve dnech 16. a 17. října 1971, byl přijat návrh na doplnění názvu Církve československé na Církev československou husitskou. Před přijetím tohoto doplnku probíhala kritická diskuze. TR otiskuje několik příspěvků k této diskuzi.³¹ Na sněmu došlo také k legalizování Základů víry CČSH jako její oficiální věroučné normy a také ukončení členství CČSH ve Světovém svazu pro svobodné křesťanství a náboženskou svobodu (IARF).³²

V roce 1973, od ročníku šestého (čtyřicátého čtvrtého), je Ústřední radou CČSH jmenován vedoucím redaktorem TR prof. Dr. M. Salajka³³, zástupcem

²⁷ „Ke změně názvu naší revue“, článek redakce, Theologická revue, ročník 1(39)/1968, č. 1, obálka.

²⁸ Srov. titulní list. V redakční radě jsou uvedeni A. Ebertová, R. Horský, M. Kaňák, J. Mánek, V. Kubáč, Z. Kučera.

²⁹ Srov. „Cizojazyčné publikace a studie profesorů fakulty“, Theologická revue, ročník 1(39)/1968, č. 2, s. 186-187.

³⁰ Srov. KAŇÁK, M. „Padesát let naší revue“, Theologická revue, ročník 13(51)/1980, č. 2, s. 42.

³¹ Srov. HOBZA, R. „K názvu CČS „husitská“, Theologická revue, ročník 2(40)/1969, č. 1, s. 26-29, 46-53; TRTÍK, Z. „Československá církev a husitství“, Theologická revue, ročník 2(40)/1969, č. 2, s. 61-69; TRTÍK, Z. „Proč Československá církev husitská?“, Theologická revue, ročník 3(41)/1970, č. 3, s. 125-137.

³² Srov. HRDLIČKA, J., LÁŠEK, J. B. „CČSH mezi lety 1948-1989“, In: 90 let Církve československé husitské, s. 129.

³³ Prof. ThDr. Milan Salajka (1928-2012), teolog a duchovní Církve československé husitské, profesor a děkan HTF UK v Praze.

redaktora jako technický redaktor Stanislav Lahodný a předchozí redakční rada.³⁴ Nový redaktor pokračuje v osvědčené tradici svých předchůdců, klade důraz na biblickou a systematickou teologii. Převažují v ní studie z oboru věrouky a systematické teologie, z biblistiky, praktické a sociální teologie a také z církevních dějin a husitství. Pro časopis také získává řadu nových stálých spolupracovníků z domácích vědeckých kruhů³⁵, z vlastní CČSH³⁶, z jiných našich reformačních církví³⁷ i několik spolupracovníků z ciziny.³⁸ Zahraniční spolupracovníci se snažili podat ucelenější obraz stavu teologického myšlení v cizině.³⁹

Rok 1976 a 1977 přinesl úmrtí tří spolupracovníků TR. V roce 1976 umírá prof. Dr. O Rutrle, v létě 1977 umírá náhle technický redaktor revue S. Lahodný a v říjnu téhož roku po těžké nemoci umírá pravidelný spolupracovník TR Dr. J. Mánek. TR na tato úmrtí reaguje obsáhlým zhodnocením života a díla všech těchto zemřelých. TR také vzpomíná životních jubileí jejích spolupracovníků. Například na počátku roku 1977 připomíná 60 let života prof. Dr. M. Kaňáka, koncem téhož roku TR věnuje pozornost sedmdesátinám patriarchy Dr. M. Nováka. V roce 1978 výběrovou bibliografií z prací prof. Dr. M. Salajky jsou vzpomenuty jeho 50. narozeniny.⁴⁰

V ročnících 10/1977, 11/1978 a 12/1979 je velká pozornost věnována otázkám mírovým, angažovanosti CČSH ve veřejném dění, ve vnitřní duchovní péči o člověka. Svůj postoj zaujímal také k významným osobnostem kulturního světa, k dějinám a světovým náboženstvím.⁴¹

V roce 1980 vstoupila TR do 51. ročníku. Církev československá husitská oslavila šedesáté výročí svého vzniku. TR se ve svých člancích věnovala tomuto výročí a také se zamýšlela, jaká byla její práce během uplynulých padesáti let.

³⁴ Srov. titulní list, Theologická revue, ročník 6(44)/1973, č. 1.

³⁵ Např. Dr. J. Reiger, Dr. R. Turek, Dr. J. Kadlec

³⁶ Např. E. Wagnerová, Dr. V. Kratochvíl, Dr. J. Kubíková, A. Jaluška, Vladimír a Jana Šilerovi

³⁷ Např. Dr. P. Pokorný, Dr. V. T. Miškovská - Kozáková

³⁸ Např. G. Bassarak, A. Arroyo, J. Vikström

³⁹ Srov. KAŇÁK, M. „*Padesát let naší revue*“, Theologická revue, ročník 13(51)/1980, č. 2, s. 45.

⁴⁰ Srov. LUKEŠOVÁ, A. „*Výběrová bibliografie z prací prof. Dr. M. Salajky*“, Theologická revue, ročník 11(49)/1978, č. 4, s. 127-128.

⁴¹ Srov. KAŇÁK, M. „*Padesát let naší revue*“, Theologická revue, ročník 13(51)/1980, č. 2, s. 46.

V druhém a třetím čísle 51. ročníku je zveřejněn „Orientační přehled publikací z oboru teologie a náboženství, vyšlých v církevních (resp. Fakultních) edicích za třicetiletí od r.1949 do r. 1978 v jazyce českém a slovenském.“⁴² Ve čtvrtém čísle 51. ročníku pak vychází „Bibliografie článků o husitském hnutí a reformaci v Čechách, na Moravě a na Slovensku (1350-1650) z Náboženské revue 1929-Theologické revue 1979.“⁴³ Bibliografický záznam publikací za minulý rok se pak objevuje od roku 1981 v každém čísle.

V ročníku 52/1981 se po velkém ohlasu mezi domácími i zahraničními odborníky předchozí bibliografické práce o české reformaci v Čechách, na Moravě a na Slovensku 1350-1650, objevuje také přehled článků - vč. statí populárně vědeckého charakteru – z rodinného kalendáře církve Blahoslav. V letech 1922-1940 vycházel pod názvem Český zápas.⁴⁴ V dalších ročnících redaktor M. Salajka pokračuje ve zveřejňování článku z biblické teologie, praktické teologie, systematické teologie, sociální teologie a církevních dějin, vzpomíná životních jubileí a sleduje dění u nás i v zahraničí.

V ročníku 24(62)/1991 je zveřejněno „Memorandum Církve československé husitské prezidentu ČSFR Václavu Havlovi z 6. července 1991.“⁴⁵ Theologickou revue odebírají povinně všechny náboženské obce (farní úřady) Církve československé husitské.

⁴² Srov. Ekumenická sekce při Husově fakultě, „Orientační přehled publikací z oboru teologie a náboženství, vyšlých v církevních (resp. fakultních) edicích za třicetiletí od r. 1949 do r. 1978 v jazyce českém a slovenském“, Theologická revue, ročník (13)51/1980, č. 2, s. 52-64 a č. 3, s. 93-96.

⁴³ Srov. LÁŠEK, J., FILIP, J. „Bibliografie článků o husitském hnutí a reformaci v Čechách, na Moravě a na Slovensku (1350-1650) z Náboženské revue 1929-Theologické revue 1979“, Theologická revue, ročník (13)51/1980, č. 4, s. 125-128.

⁴⁴ Srov. LÁŠEK, J., FILIP, J., „Bibliografický záznam článků k české reformaci v kalendářích CČSH od r. 1922 do r. 1980“, Theologická revue, ročník 14(52)/1981, č. 1, str. 31-34.

⁴⁵ Srov. „Memorandum Církve československé husitské prezidentu ČSFR Václavu Havlovi z 6. července 1991“, Theologická revue, ročník 24(62)/1991, č. 5, s. 65-66.

1.3 Theologická revue Husitské teologické fakulty UK v Praze (TR HTF UK)

V roce 1991 odmítla CČSH nést náklady spojené s vydáváním Teologické revue a proto podal prof. Salajka návrh, aby od roku 1992 církev předala časopis Husitské teologické fakultě. To se také stalo a od prvního čísla r. 1992 vychází Teologická revue jako fakultní časopis. Časopis se stal publikačním orgánem Husitské teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Od ročníku 25(63)/1992 vychází jako náboženský dvouměsíčník Husitské teologické fakulty.⁴⁶ Od ročníku 32(70)/1999 se časopis vrátil k původnímu formátu. Vychází čtyřikrát do roka jako čtvrtletník Husitské teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze.⁴⁷

Vedoucím redaktorem zůstává až do ročníku 31(69)/1998 prof. Salajka. První tři čísla ročníku 32(70)/1999 rediguje TR Mgr. Tomáš Květák s redakční radou.⁴⁸ Od čtvrtého čísla ročníku 32(70)/1999 je redakcí pověřen J. B. Lášek⁴⁹, se zástupcem Blahoslavem Hruškou⁵⁰ a redakční radou.⁵¹ J. B. Lášek je redaktorem TR doposud.

Theologická revue přináší články z různých oborů, které jsou přednášeny na UK HTF, ukázky z doktorských disertací, které byly na fakultě obhájeny a také zprávy o aktuálním akademickém dění. Resumé vycházejí také v anglickém jazyce. Časopis je čten především v praxi Církve československé husitské, ale je solidním teoretickým zdrojem i pro praktickou teologickou práci ostatních církví.⁵²

Od ročníku 39(77)/2006 vychází TR ve skluzu. Příčinou byly různé technické problémy. Tento skluz se v poslední době daří redakci stáhnout a vycházejí chybějící ročníky.

⁴⁶ Srov. titulní list, Teologická revue HTF UK, ročník 25(63)/1992, č. 1.

⁴⁷ Srov. titulní list, Teologická revue HTF UK, ročník 32(70)/1999, č. 1.

⁴⁸ V redakční radě jsou: prof. ThDr. Zdeněk Kučera, doc. PhDr. Bedřich Nosek, CSc., prof. ThDr. Milan Salajka (předseda), Mgr. Jiří Vogel. Srov. titulní list, ročník 32(70)/1999, č. 1.

⁴⁹ Prof. ThDr. Jan Blahoslav Lášek, Dr.H.c., narodil se 1956, děkan HTF UK v Praze.

⁵⁰ Prof. PhDr. Blahoslav Hruška, DrSc. (1945-2008), byl český sumerolog, asyriolog, a religionista. Od roku 1995 vedl katedru religionistiky na HTF UK.

⁵¹ Redakční rada se rozrostla o D. R. Holetona, A. Kolesnyka, Tomáše Kopřivu, Daniela Totha, Jiřího Vogla. Srov. titulní list, ročník 32(70)/1999, č. 4.

⁵² Srov. LÁŠEK, J. B., „Editorial“, Teologická revue HTF UK, ročník 47(85)/2014, č.2, s.5.

2 CELKOVÝ CHRONOLOGICKÝ PŘEHLED PŘÍSPĚVKŮ K HUSOVSKÉ TEMATICE

Tato kapitola obsahuje chronologický přehled článků a recenzí k husovské tematice od počátku vydávání časopisu r. 1929 až do roku 2005. Jednotlivé příspěvky budou podrobněji zmíněny v dalších kapitolách.

Tento přehled je součástí práce proto ho uvádím v textu a nikoliv v bibliografii.

2.1 Přehled článků a studií na husovskou tematiku.

Tato kapitola obsahuje chronologický přehled třiceti tří článků a studií s husovskou tematikou.

První článek s husovskou tematikou byl vydán v ročníku 15/1943:

KAŇÁK, M. „*Nad nově objeveným rukopisem Husovým*“, Náboženská revue, ročník 15/1943, č. 2, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1943, s. 29-30.

V souvislosti se vznikem samostatné Husovy československé bohoslovecké fakulty v roce 1950, uveřejnila TR v ročníku 21/1950 článek Z. Trtíka:

TRTÍK, Z. „*K čemu zavazuje fakultu jméno Husovo*“, Náboženská revue, ročník 21/1950, č. 6, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1950, s. 305-307.

Další článek vyšel v ročníku 24/1953:

CÍSAŘOVÁ-KOLÁŘOVÁ, A. „*Mistr Jan Hus bojovník za práva lidu*“, Náboženská revue, ročník 24/1953, č. 5, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1953, str. 22-24.

V roce 1965 si církev i celá společnost připomínal 550. let výročí od smrti M. J. Husa. K tomuto výročí vyšly v ročníku 36/1965 následující studie:

TRTÍK, Z. „*Hus a Němci*“, Náboženská revue, ročník 36/1965, č. 3, 4, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1965, s. 66-71.

KAŇÁK, M. „*Husovy theologické názory*“, Náboženská revue, ročník 36/1965, č. 3, 4, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1965, s. 77-83.

ŠESAN, M. „*Hus v pohledu rumunského theologa*“, Náboženská revue, ročník 36/1965, č. 3, 4, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1965, str. 102-104.

DOSTÁL, P. „*Mír tomuto domu. Mistr Jan Hus a otázka míru*“, Náboženská revue, ročník 36/1965, č. 5, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1965, s. 129-135.

Na pokračování v několika článcích vychází v ročnících 36/1965 a 37/1966 studie Drahomíry Soukupové „*Mistr Jan Hus a východní církve*“:

SOUKUPOVÁ, D. „*Mistr Jan Hus a východní církve*“, Náboženská revue, ročník 36/1965, č. 6, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1965, s. 173-179.

SOUKUPOVÁ, D. „*Mistr Jan Hus a východní církve*“, Náboženská revue, ročník 37/1966, č. 1-2, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1966, s. 35-45.

SOUKUPOVÁ, D. „*Mistr Jan Hus a východní církve*“, Náboženská revue, ročník 37/1966, č. 4, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1966, s. 106-111.

SOUKUPOVÁ, D. „*Mistr Jan Hus a východní církve*“, Náboženská revue, ročník 37/1966, č. 5, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1966, s. 129-137.

V ročnících 41/1970 až 66/1995 byly vydány následující články:

HAVLÍČEK, E. J. „*Mistr Jan Hus aneb Co jest pravda*“, Theologická revue, ročník 3(41)/1970, č. 3, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1970, s. 61-66.

TRTÍK, Z. „*K otázce filosofického realismu Husova*“, Theologická revue, ročník 4(42)/1971, č. 3, 4, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1971, s. 65-73.

TRTÍK, Z. „*K Husovu učení o církvi*“, Theologická revue, ročník 5(43)/1972, č. 3-4, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1972, s. 93-102.

TRTÍK, Z. „*K Husovu pojetí víry*“, Theologická revue, ročník 5(43)/1972, č. 6, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1972, s. 157-165.

FUČEK, L. „*Husovy výzvy k poctivému kněžství*“, Theologická revue, ročník 9(47)/1976, č. 4, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1976, s. 119-120.

BUTTA, T. „*Česká postila mistra Jana Husa*“, Theologická revue, ročník 18(56)/1985, č. 2, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1985, s. 53-58.

HRDLIČKA, J. „*Hus v českém katolickém modernismu*“, Theologická revue, ročník 24(62)/1991, č. 2, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1991, s. 24-25.

KAŇÁK, B. „*Husův pohled na autoritativnost Písma svatého*“, Theologická revue HTF UK, ročník 25 (63)/1992, č. 3, Praha: Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy, 1992, s. 41-42.

KEJŘ, J. „*Jan Hus jako právní myslitel*“, Theologická revue HTF UK, ročník 27 (65)/1994, č. 5, Praha: Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy, 1994, s. 75-81.

KUČERA, Z. „*Ke kauze Mistr Jan Hus*“, Theologická revue HTF UK, ročník 27 (65)/1994, č. 6, Praha: Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy, 1994, s. 87-88.

KYBAL, V. „*Předpoklady moderních dějin českých – Hus a hnutí husitské*“, Theologická revue HTF UK, ročník 28(66)/1995, č. 3, Praha: Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy, 1995, s. 44-47.

V roce 1995 se konala ve dnech 15. - 17. září konzultace o teologii M. J. Husa na HTF UK. Z této konzultace otiskla TR v ročníku 28(66)/1995 a 29(67)/1996 následující studie:

GIOMBIK, C. „*Pokoncilní hlas polského teologa v Husově věci*“, Theologická revue HTF UK, ročník 28(66)/1995, č. 6, Praha: Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy, 1995, s. 91-92.

BÍLÝ, J. „*Sociologické a právní prvky v teologii M. Jana Husa*“, Theologická revue HTF UK, ročník 28(66)/1995, č. 6, Praha: Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy, 1995, s. 92-94.

HOLETON, D. R. „*Liturgická a svátostná teologie mistra Jana Husa. Byl Jan Hus reformátorem liturgie?*“, Theologická revue HTF UK, ročník 29(67)/1996, č. 1, Praha: Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy, 1996, s. 9-12.

KUČERA, Z. „*Jan Hus a autorita bible*“, Theologická revue HTF UK, ročník 29(67)/1996, č. 4, Praha: Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy, 1996, s. 49-52.

V ročnících 30(68)/1997 a 31(69)/1998 byly vydány následující články:

TONZAR, D. „*Mistr Jan Hus dnešními očima*“, Theologická revue HTF UK, ročník 30(68)/1997, č. 3, Praha: Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy, 1997, obálka.

BUTTA, T. „*Hus křesťanským vychovatelem*“, Theologická revue HTF UK, ročník 31(69)/1998, č. 5, Praha: Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy, 1998, s. 78-80.

V ročníku 33(71)/2000 TR uveřejnila referáty, projev papeže Jana Pavla II.⁵³ a společné prohlášení synodního seniora CČE Pavla Smetany a kardinála M. Vlka⁵⁴, pronesené na vatikánském sympoziu o M. J. Husovi, konaném ve dnech 15. - 18. prosince 1999. Referáty jsou následující:

KUČERA, Z. „*Husova nauka o predestinaci*“, Theologická revue HTF UK, ročník 33(71)/2000, č. 1-2, Praha: Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy, 2000, s. 8-15.

HOLETON, D. R. „*Úcta k Janu Husovi v životě církví*“, Theologická revue HTF UK, ročník 33(71)/2000, č. 1-2, Praha: Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy, 2000, s. 25-32.

KEJŘ, J. „*Husův proces z hlediska práva kanonického*“, Theologická revue HTF UK, ročník 33(71)/2000, č. 1-2, Praha: Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy, 2000, s. 33-39.

TR uveřejnila v ročníku 33(71)/2000 studii Martina Wernische, která vznikla z činnosti ekumenické Komise pro studium problematiky, spojené s osobností, životem a dílem M. J. Husa při České biskupské konferenci:

WERNISCH, M. „*Dějinné zařazení nauky M. J. Husa o predestinaci – jako příspěvek k současným evangelicko-katolickým rozhovorům*“, Theologická revue HTF UK, ročník 33(71)/2000, č. 4, Praha: Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy, 2000, s. 336-358.

Posledním článkem s husovskou tematikou do roku 2005 je článek v ročníku 34(72)/2001 :

⁵³ Srov. „Projev papeže Jana Pavla II k účastníkům římského sympozia o M. J. Husovi“, Theologická revue HTF UK, ročník 33(71)/2000, č. 1-2, Praha, Praha: Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy, 2000, s. 129-130.

⁵⁴ Srov. VLK, M., SMETANA, P. „Společné prohlášení k římskému sympoziu o M. J. Husovi“, Theologická revue HTF UK, ročník 33(71)/2000, č. 1-2, , Praha: Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy, 2000, s. 131-133.

FUNDA, O. A. „*Umírat pro ideje? Zamyšlení nad kauzou M. Jana Husa*“, Theologická revue HTF UK, ročník 34(72)/2001, č. 1, Praha: Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy, 2001, s. 27 - 46.

2.2 Přehled recenzí knih na husovskou tematiku.

Tato kapitola nabízí chronologický soupis dvaceti sedmi publikací knih, které jsou v časopisu představeny buď v recenzích, nebo jen v oznámeních.

KOVÁŘ, F. „*Oskar Wöhrle: Jan Hus. Poslední den*“, Náboženská revue, ročník 3/1931, č. 4, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1931, s. 214.

KYBAL, V. „*Učení M. J. Husi*“, Náboženská revue, ročník 4/1932, č. 5, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1932, s. 182.

SPISAR, A. „*Dr. F. M. Bartoš: Hus a město Kostnice 1415 – 1915.*“, Náboženská revue, ročník 6/1934, č. 2, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1934, s.117-119.

SPISAR, A. „*F. M. Bartoš: O Husa a o Husovi*“, Náboženská revue, ročník 7/1935, č. 4, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1935, s. 246-247.

KOVÁŘ, F. „*J. P. Bartak: John Hus at Constance*“, Náboženská revue, ročník 8/1936, č. 1, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1936, s. 60-61.

TICHÝ, F. „*Rectus: Legenda o svatém Husovi*“, Náboženská revue, ročník 11/1939, č. 5, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1939, s. 316.

KAŇÁK, M. „*F. M. Bartoš: Co víme o Husovi nového?*“, Náboženská revue, ročník 17/1946, č. 6, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1946, s. 319-320.

BULÍNOVÁ, D. „*M. Jan Hus jako univers. rektor a profesor. Výbor z jeho projevů sestavil Dr. E. Stein*“, Náboženská revue, ročník 22/1951, č. 4, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1951, s. 243-246.

ČMERDA, L. „*M. V. Kratochvíl: Mistr Jan*“, Náboženská revue, ročník 23/1952, č. 4, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1952, s. 63-64.

KOVÁŘ, B. „*Milan Machovec: Husovo učení a význam v tradici českého národa*“, Náboženská revue, ročník 25/1954, č. 1, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1954, s. 46-48.

KOVÁŘ, B. „*M. Nedvědová: Hus a Jeronym v Kostnici*“, Náboženská revue, ročník 25/1954, č. 2, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1954, s. 92-93.

KRÁSNÝ, K. „*M. V. Kratochvíl: Jan Hus*“, Náboženská revue, ročník 25/1954, č. 4, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1954, s. 186-187.

BARTOŠ, F. M. „*Autograf M. J. Husi*“, Náboženská revue, ročník 26/1955, č. 4, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1955, s. 171-172.

HORSKÝ, R. „*Joachim Dachsel: Jan Hus*“, Náboženská revue, ročník 37/1966, č. 1-2, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1966, s. 58.

KAŇÁK, M. „*Matthew Spinka: John Hus. A Biography*“, Theologická revue, ročník 4(42)/1971, č. 6, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1971, s. 189.

SPINKA, M. „*John Hus and Czech Reform*“, Theologická revue, ročník 4(42)/1971, č. 6, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1971, s. 189.

SPINKA, M. „*John Hus' Konzept of the Church*“, Theologická revue, ročník 4(42)/1971, č. 6, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1971, s. 189.

SPINKA, M. „*John Hus and the Council of Constance*“, Theologická revue, ročník 4(42)/1971, č. 6, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1971, s. 189.

SPINKA, M. „*Hus on Simony*“, Theologická revue, ročník 4(42)/1971, č. 6, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1971, s. 189.

KAŇÁK, M. „*Richard Friedenthal: Ketzer und Rebell. Jan Hus und das Jahrhundert der Revolutionskriege*“, Theologická revue, ročník 8(46)/1975, č. 1, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1975, s. 25 - 26.

LÁŠEK, J. B. „*Amadeo Molnár: Jan Hus – testimone della verita*“, Theologická revue, ročník 9(47)/1976, č. 6, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1976, s. 155-156.

LÁŠEK, J. B. „*De Vooght opět o Husovi*“, Theologická revue, ročník 10(48), č.1, 1977, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1977, s. 27.

LÁŠEK, J. B. „*Husovy vybrané spisy vycházejí dál*“, Theologická revue, ročník 19(57)/1986, č. 4, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1986, s. 120-121.

HRDLIČKA, J. „*Jan Hus mezi epochami, národy a konfesemi*“, Theologická revue HTF UK, ročník 28(66)/1995, č. 5, Praha: Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy, 1995, obálka.

KOLESNYK, A. „*Ke „sporu“ o Husovo pojetí večere Páně*“, Theologická revue HTF UK, ročník 29(67)/1996, č. 3, Praha: Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy, 1996, s. 40-42.

KEJŘ, J. „*Husův proces*“, Theologická revue HTF UK, ročník 33(71)/2000, č. 1-2, Praha: Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy, 2000, s. 39.

LÁŠEK, J. B. „*M. Jan Hus ve Vatikánu*“, Theologická revue HTF UK, ročník 33(71)/2000, č. 3, Praha: Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy, 2000, s. 264-265.

3 TVORBA PŘÍSLUŠNÍKŮ CČSH

Tato kapitola podrobněji rozebírá články a recenze od příslušníků Církve československé husitské.

Články jsou rozděleny na dvě části. První část obsahuje články zaměřené na Husa z pohledu historického. Druhá část obsahuje články zaměřené na Husa z pohledu teologického a filozofického.

Ve třetí části jsou uvedeny recenze a anotace knih s husovskou tematikou od autorů z řad Církve československé husitské.

Články, recenze a anotace knih jsou řazeny chronologicky. Údaje o autorech uvádím v poznámce pod čarou.

3.1 Články historické

V této kapitole jsou obsaženy články od autorů z řad CČSH zaměřené na Husa z pohledu historického.

3.1.1 Miloslav Kaňák⁵⁵: *Nad nově objeveným rukopisem Husovým.*⁵⁶

Článek pojednává o objevu prof. Dr. F. Bartoše nového Husova autogramu z husitského sborníku kapitulní knihovny pražské⁵⁷. První zprávu o tomto objevu podal prof. Bartoš v časopise *Kostnické Jiskry* č. 40 z 19. 11. 1942. Článek je dělen na čtyři části. V první části je ukázka faksimile z rukopisu podle fotografií, které zapůjčil Miloslavu Kaňákovi k podrobnějšímu studiu prof. Bartoš. Jedná se o kázání, které proslovil 6. prosince 1401.⁵⁸ V druhé části článku je přepis tohoto autografu. V třetí části je uveden volnější překlad. Poslední část se zabývá významem objeveného rukopisu. Jedná se o nález veliké historické ceny, protože z rukou Husových se dochovalo jen velmi málo autografů, pouhé čtyři kusy.⁵⁹ Tento objev pomohl nově a dokonaleji osvětlit vlastní duchovní vývoj českého reformátora. Největší přínos však vidí Miloslav Kaňák v tom, že díky poznámce, přiřčené ke kázání, Bartošův objev umožnil bezpečnější stanovení data Husova narození.⁶⁰ Doposud bylo samotné datum Husova narození známo jen neurčitě. M. Kaňák uvádí, že po tomto objevu můžeme s určitostí říci, že Hus dosáhl ve 22 letech bakalářství, v 25 letech mistrovství, v 29 letech byl vysvěcen, v 31 letech se stal kazatelem v Betlémské kapli, v 38 letech byl rektorem univerzity, v 41 letech opustil Prahu a kázal po českém venkově a v 44 letech byl upálen v Kostnici.⁶¹

⁵⁵ Prof. ThDr a PhDr. Miloslav Kaňák (1917-1985) byl duchovní Církve československé husitské, církevní historik, profesor a děkan Husovy československé bohoslovecké fakulty v Praze. Některé z jeho díla: *Kněz v církvi husitské a reformačních hnutích*, In: *Duchovní služba v křesťanské církvi*, Praha 1978, *Z dějin světových zápasů o pokrok na poli náboženském*, Praha, 1982. Srov. SALAJKA, M. „Prof. ThDr. a PhDr. Miloslav Kaňák pětadesátiletý“, *Theologická revue*, ročník 15(53)/1982, č.2, s.33.

⁵⁶ *Náboženská revue*, ročník 15/1943, č. 2, s. 29-30.

⁵⁷ Sborník koupil okolo r. 1495 pro kapitulní knihovnu Blasius Kremer z Plané (†1531). Husitský charakter tohoto sborníku poznal již r. 1902 prof. V. Flajšhans. Jeho podrobný popis vydal ve svém *Soupisu rkp. kap. knih. R. 1910 bis. A. Podlaha*. Srov. *tamtéž*, s. 30.

⁵⁸ Srov. Srov. KAŇÁK, M. „*Nad nově objeveným rukopisem Husovým*“, *Náboženská revue*, ročník 15/1943, č. 2, s. 30.

⁵⁹ Kromě již zmíněného to jsou: 1) Přepis fil. sp. Wiklef., pořizený Husem r. 1398, dne je ve Švédsku 2) Husův přep. dipl. akt. pro M. Křišťana z Prachatic 3) Zápis s podpisem Husovým v knize děk. v arch. univ. praž. – během událostí druhé světové války zmizel neznámo kam.

⁶⁰ Kombinací na základě vědomostí, že Hus dosáhl kněžského svěcení v červnu r. 1400 a dobou, Husem náhodně datovaného kázání z 6. XII. 1401, je možné zjistit, že s malou opravou se Hus narodil v roce 1371. Srov. M. KAŇÁK, „*Nad nově objeveným rukopisem Husovým*“, NR, ročník 15/1943, č.2, s. 30.

⁶¹ Srov. *tamtéž*.

3.1.2 Zdeněk Trtík⁶²: *K čemu zavazuje fakultu jméno Husovo*⁶³

Z. Trtík se v článku zamýšlí v souvislosti se zřízením Husovy fakulty⁶⁴ nad závazky, které fakultě ukládá Husovo jméno. Tyto závazky Z. Trtík shrnuje ve třech bodech.

V prvním bodě uvádí, že Husova osobnost, která byla pevně zakořeněná v křesťanské víře a teologii, ukládá základní a samozřejmou povinnost, aby „byla a zůstala křesťanskou fakultou theologickou, která je duchovně nesena svou církví, jejímuž poslání je povolána sloužit zbraněmi ducha.“⁶⁵

V druhém bodě Husovo jméno ukládá fakultě navazovat skutečně a konkrétně na Husa a jeho dílo, na základě dobrých znalostí a vnitřního přijetí jejich pravdy. To podle Z. Trtíka znamená osvojit si zdroje Husovy bohoslovecké, náboženské a mravní síly. Tímto zdrojem je v první řadě Písmo, v němž Hus poznává Pravdu Boží.⁶⁶ Svým směrem k bibli zavazuje Hus naši fakultu k tomu, aby „překonala theologicky ortodoxii, která je výsledkem přetvoření biblické víry intelektualismem a idealismem antickým a aby překonala theologicky liberalismus, který je výsledkem přetvoření ortodoxie intelektualismem a idealismem moderním.“⁶⁷

V třetím bodě Z. Trtík ukazuje na druhý zdroj bohoslovecké a mravní síly Husovy a husitské revoluce a tou byla „láska k lidu a spojení s lidem.“⁶⁸ Zdrojem všech vítězství husitské revoluce bylo spojení vůdců s lidem, bojujícím o náboženskou, hospodářskou a politickou svobodu, toužícím po pravém životě a

⁶² Prof. ThDr. Zdeněk Trtík (1914 – 1983), významný a dlouholetý profesor systematické teologie Husovy fakulty, dlouhodobě zápasil o biblické zakotvení CČSH, redaktor TR. Některé z jeho děl: Křesťanské učení o vykoupení, Praha, 1940, Genetická symbolika, Praha, 1955, Úvod do teologie církve československé, Praha, 1963. Srov. KUČERA, Z. „Památce profesora Zdeňka Trtíka“, Theologická revue, ročník 16(54)/1983, č.5, s.129-131.

⁶³ Náboženská revue, ročník 21/1950, č. 6, s. 305-307.

⁶⁴ V roce 1950 byla zřízena samostatná Husova československá bohoslovecká fakulta. Jejím prvním děkanem se stal ThDr. PhDr. František M. Hník. Srov. M. JINDRA, Církev československá (husitská) v období komunistické totality, In: 90 let církve československé husitské, s. 100.

⁶⁵ Tamtéž, s. 305.

⁶⁶ Srov. tamtéž., s. 306.

⁶⁷ Tamtéž, s. 307.

⁶⁸ Tamtéž.

lidství. „Zrada a porážka lidu, byla zradou a porážkou Husova díla a husitské revoluce u Lipan. Také to je velikým mementem naší fakultě a celé církvi.“⁶⁹

V závěru přeje Z. Trtík fakultě, „aby po vzoru Husově vedla církev ke skutečným výšinám i hlubinám Pravdy.“⁷⁰

3.1.3 Zdeněk Trtík: *Hus a Němci*.⁷¹

Tento článek vyšel v roce 1965, kdy si církev i celá společnost připomínal 550. let výročí od smrti M. J. Husa.

Zdeněk Trtík se v článku zamýšlí nad otázkou, jaký měl vztah M. J. Husa k Němcům. V úvodu klade tuto otázku jako jednu z těch, které je třeba vyjasnit ke vzájemnému trvalému dorozumění mezi Čechy a Němci. Vyjasnění otázek odstraní zbytečné nedorozumění a vzájemné předsudky. Zdeněk Trtík uvádí, že stále mnoho německých vzdělanců ze střední a starší generace, jsou v otázce Husa a jeho poměru k Němcům stále ovlivněny názorem Alberta Haucka, které vyjádřil ve svém obsáhlém díle „Kirchengeschichte Deutschlands“. Tento historik popírá Husovu myšlenkovou samostatnost a označuje ho za nekritického, sobeckého slovanského a českého šovinistu. Taková charakteristika pak podle Zdeňka Trtíka vyvolává povinnost odpovědět na otázku, zda tento názor na Husa odpovídá historické skutečnosti. Takovou otázku pak musíme zodpovědět nejen Němcům, ale taky sami sobě. V další části se Zdeněk Trtík snaží tuto otázku zodpovědět na základě vědomostí toho, co všeho o Husovi víme a to zejména z prací F. M. Bartoše. Z toho všeho vyplývá, že Hus „byl národně uvědomělým křesťanem, nikoli však šovinistou“.⁷² V Husově době totiž nebyly pro národní šovinismus žádné předpoklady. Označení „Čech“ nebo „Němec“ mělo tehdy jiný smysl než dnes. V době Husově neexistoval český nebo německý národ ve smyslu vědomé politické jednoty, a proto také nebyly problémy s řečí. Nemluvalo se o žádném národnostním útlaku, protože neexistoval žádný předpis o tom, že musí všechno obyvatelstvo mluvit česky nebo německy. Předpokladem národnostních bojů jsou

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ Náboženská revue, ročník 36/1965, č. 3,4, s. 66-71.

⁷² TRTÍK, Z. „*Hus a Němci*“, Náboženská revue, ročník 36/1965, č. 3, 4, s. 67.

uvědomělé politické jednoty, které spolu zápasí o moc. Tento pojem pochází až z novější doby. Česká řeč v době Husově byla jistým druhem privilegia Čechů v království. Této výsady si však nebyli všichni Čechové vědomi. Obyvatelstvo země tvořili kromě Čechů i Němci, kteří byli do země povoláni, zdomácněli tam a tvořili značnou část obyvatelstva a také bylo v zemi mnoho cizozemců. Tito cizozemci byli označováni jako „Němci“. Slovo Němec je odvozeno od přídavného jména němý a označovalo každého, kdo neuměl mluvit česky.⁷³

Dále Z. Trtík uvádí, že zejména v pokojných časech nebyl valný rozdíl mezi Čechy a trvale usídlenými Němci. Němci bylo zahájeno opravné církevní hnutí v Čechách. Konrád Waldhauser vyzýval posluchače, aby kromě německých písní zpívali také české. Kázalo se německy i česky, například Milíč z Kroměříže a Matouš z Krakova. V nepokojných časech ovšem se stávalo terčem úrazu cokoliv, jiný kroj, jiné náboženství, jiné mravy nebo řeč. Takové antipatie jsou dány masovými instinkty.⁷⁴

V další části Z. Trtík popisuje historické pozadí v době Husově, kdy vládlo silné protiněmecké napětí. Bylo to období těžké krize českého lidu a státu. Po období rozkvětu v době Karla IV. přišla s jeho nástupcem Václavem IV. desetiletá občanská válka (1393-1403). V ní stáli proti králi na straně panské jednoty jeho bratr Zikmund a bratranec Jošt. Do této války byla stržena také církev. Její hodnostáři se přidali na stranu králi nepřátelské ciziny. Roku 1400 většina německých knížat sesadila Václava VI. z německého trůnu a další rok oblehla s nově dosazeným Ruprechtem Prahu. Praha odolala, ale vojska oblehatelů plenila po dva měsíce široké okolí, zaplavovala vesnice a zabíjela jejich bezbranné obyvatele. Těmito událostmi pobouřen, mladý Hus v jednom kázání pronesl výrok: „Psi a hadi dovedou svá doupata lépe bránit než svou vlast Čechové, kteří své království nebrání, i když jejich věc je spravedlivá.“⁷⁵ Štěpán z Kolína⁷⁶ se v roce po tomto Husovu projevu zřekl svého farářského místa v Betlémské kapli ve prospěch Husa. Tím mu zajistil nejen obživu, ale i kazatelskou tribunu. Podle

⁷³ Srov. tamtéž.

⁷⁴ Srov. tamtéž.

⁷⁵ Tamtéž, s. 67.

⁷⁶ Štěpán z Kolína nazval Husa po jeho výroku „ohnivým milovníkem vlasti“

Z. Trtíka není dokladu, že by mladý Hus použil kazatelnu k protiněmeckým projevům. „Križe, která jej v roce 1401 přiměla k uvedenému výroku, přešla krátce na to s návratem pokojnějších časů po odražení nepřátel Václava IV. Hus by se byl pravděpodobně nikdy neodchýlil od mírumilovné cesty, kdyby nebylo došlo k novému útoku Němců, tentokrát na půdě university.“⁷⁷

Němečtí a čeští mistři zápasili mezi sebou o převratná hesla oxfordského doktora Viclifa. Čechové schvalovali Viclifovy zásady, protože usilovali o obnovu církve rozdělené dvojpapežstvím. V těchto zásadách viděli potvrzení svých vlastních opravných snah. Němci na tom byli jinak. Německým mistrům patřilo v důsledku privilegií na univerzitě mnohem více bohatých obrocí a nadací. Protože Viclif požadoval vyvlastnění majetku, považovali ho za nebezpečného buřiče. Ostře se proti němu postavili a použili ho dokonce k útoku proti vůdci českých profesorů Stanislavu ze Znojma. Obžalovali ho v Římě jako kacíře. Byla to rána pro celý národ, protože ho Husova generace milovala jako svého otce. Další zostření česko – německého napětí vzniklo kvůli účasti na koncilu v Pise. Tento koncil byl svoláván na odstranění pohoršujícího dvojpapežství. Čeští profesori byli pro účast, protože v koncilu viděli cestu k obnovení jednoty církve. Němečtí profesori pozvání odmítli. Hlasování na univerzitě se dělalo podle „národů“ a těch bylo více, měli tři hlasy, Čechové jen jeden. Zrušení tohoto privilegia patřilo králi. Tomu koncil přinášel velké výhody, proto vydal 18. ledna 1409 tzv. Kutnohorský dekret. V tomto dekretu král nařizoval, aby v budoucích úředních jednáních měli poddaní království tři hlasy a cizozemci jen jeden. Hus tento dekret schvaloval. Podle mínění Husa bylo tímto výnosem napraveno bezpráví, jímž se stala privilegia cizozemců, kteří již měli v Německu čtyři vlastní univerzity, a kterých nebylo v Praze tak mnoho jako Čechů. Hus německým kolegům zazlíval, že se přísahou zavázala raději opustit Prahu a již se nikdy nevrátit, než připustit, aby český národ měl tři hlasy a vyzýval je, aby vzali svou přísahu zpět, protože porušuje lásku, utlačuje pravdu a poškozují univerzitu. Z toho je patrné, říká Z. Trtík, že Hus patřil k těm českým profesorům, kteří byli ochotni udělat všelijaké ústupky, aby zmírnili strohost dekretu. Husovi bylo

⁷⁷ Tamtéž.

samozřejmě, že všechny konflikty mezi národy se dají řešit mírně, pokud základem jednání je zásada lásky, pravdy, čestnosti a rozumnosti. Hus v dopise na rozloučenou svým druhům a žákům tyto zásady shrnuje slovy: „Také prosím vás, abyste se milovali, dobrých násilím tlačiti nedali a pravdy i spravedlnosti každému přáli.“⁷⁸

Zdeněk Trtík píše, že „z těchto zásad vychází také jediný všeobecný Husův úsudek o jeho poměru k Němcům, který může být vyjádřen takto: Můj poměr ke kterémukoli člověku je určován nikoli jeho národností, nýbrž jeho mravní kvalitou, i když je mně přirozeně Čech bližší než Němec.“⁷⁹ Podle Z. Trtíka to je smysl jeho známého výroku: „Pravím na své svědomí, kdybychom o nějakém cizozemci, ať je odkudkoli, věděli, že Boha více miluje a o dobro více usiluje, než můj tělesný bratr, že takový by mně byl milejší než můj bratr. A dobří angličtí kněží jsou mi proto milejší, než špatní čeští kněží, a dobrý Němec je mně milejší, než špatný bratr.“⁸⁰ Také v dalším Husovu výroku můžeme vidět totéž přesvědčení: „Z důvodu mravní povahy a ku prospěchu všech křesťanů miluji více dobrého a svaté církvi užitečného cizozemce a z přirozené náklonnosti miluji zase více svého bratra, jestliže jej nevidím žít špatněji, než lepšího cizozemce.“⁸¹

Z. Trtík píše, že neschopnost národní nenávisti stejně jako dobrá znalost němčiny vysvětlují, proč mohl být Hus zajedno s Němci v Německu, zvláště v Kostnici. Pokud se někdy Hus utkal s Němci, nebylo to nikdy pro jejich němectví, ale vždy pro jejich odpor vůči opravnému programu. Hus žil a zemřel pro velkou snahu přivést církev zpět k pravdě Písma svatého. V našem lidu Hus vyvolal velkou sociální revoluci na základě Evangelia.⁸²

V další části článku se Z. Trtík zabývá druhým Husovým životem a to po jeho smrti 6. července 1415. Od tohoto dne je Hus, jako všechny velké postavy světových dějin, vystaven příboji útoků. Přitom nejde jen o Husa, současně je to zápas o dějinnou pravdu a spravedlnost, která trvá dodnes. Německý lid má

⁷⁸ Tamtéž, s. 68, 69.

⁷⁹ Tamtéž, s. 69.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Srov. tamtéž.

v tomto dramatickém zápasu čestné místo. Hus mezi nimi našel upřímné přátele a ctitele, kteří mají velký podíl na jeho světové proslulosti. Hájili Husa proti jeho nepřátelům a také vydávali jeho spisy. Ve svém národě tím vytvářeli tradici, která se stala velikou oporou úcty k Husovi v jeho vlastním národě, jemuž Husa odcizil katolický bělohorský převrat v roce 1620. Byli to především Němci, kteří českému lidu uchovávali úctu a lásku k Husovi a znovu ji probudili v době znovuzrození českého a slovenského národa. Z. Trtík uvádí, že je to krásný doklad po staletí trvající spolupráce mezi německým a českým lidem. Z celé řady Němců zmiňuje Z. Trtík dvě jména, která nikdy nezmizí z paměti našich dějin. Jsou to Ulrich Grünsleder, kněz, který byl odsouzen a upálen r. 1421 v Řezně, protože se veřejně zastával Husa a jeho pře a Dr. Martin Luther, který uznal Husovu pravdu a založil slávu jeho hlavního díla „De ecclesia“ ve světě.⁸³

Z. Trtík v závěru článku píše, že právě na historii poměru mezi Husem a Němci si uvědomujeme, že je opravdu divem, jak pravda Evangelia spojuje lidi přes hranice času, prostoru, národnosti, politických a hospodářských systémů a ideologií. Tento div se stále děje a je nadějí v přítomném světě, rozděleném a ohroženém nebezpečím jaderné války.⁸⁴

3.1.4 Přemysl Dostál⁸⁵: *Mír tomuto domu. Mistr Jan Hus a otázka míru*⁸⁶

Článek Přemysla Dostála navazuje na besedy, referáty věnované 550. výročí úmrtí M. J. Husa. V tomto článku chce autor podtrhnout jeden aspekt rozsáhlé problematiky Husova zápasu a zápasu jeho doby. Tímto aspektem je, jak už název článku napovídá, otázka míru u M. J. Husa. Podle autora pak nejde o

⁸³ Srov. tamtéž, s. 70.

⁸⁴ Srov. tamtéž, s. 70, 71.

⁸⁵ ThDr. Přemysl Dostál (1921-1967), duchovní, farář Církve československé, za protektorátu nasazen v Německu, v roce 1952 získal doktorát na Husově fakultě v Praze.

⁸⁶ Náboženská revue, ročník 36, č. 5, 1965, s. 129-135.

vyčerpávající souhrn faktů a údajů historické povahy, ale o promýšlení živých zásad, které M. J. Hus vyslovil a dosvědčil.⁸⁷

Podle autora otázku míru u Husa můžeme vyvodit z principů jeho vlastního celoživotního stanoviska a kréda. Některé z těchto principů Hus vyslovil, jiné cítil a prožíval. Abychom mohli pochopit Husovo stanovisko k míru, musíme si uvědomit, v čem Hus spatřoval základy spravedlivého života mezi lidmi a národy vůbec. A také existenci mírového života lidské společnosti. Problémy politické, hospodářské, sociální a jiné má každá doba. Zde autor uvádí, že svým rozhodnutím jít před koncil, ukázal Hus dobám cestu, kterou je třeba se ubírat při řešení jakýchkoliv problémů. „Je to cesta jednání rovných s rovnými, úsilí o lepší poznání věci a rozumnější uspořádání záležitostí, které se staly místem neshod.“⁸⁸

V další části článku se autor zamýšlí nad otázkou, v čem spočívá mír. Mír je podle něj určitou harmonií, jakýmsi souladem v životě lidské společnosti. Porušuje se pak tam, kde je tato harmonie potlačena a kde se nepřátelsky střetávají stanoviska obou stran. Autor uvádí i příklad zkomolené harmonie, jako například tzv. pax romana, mír Římského impéria, kde se jednalo ne o skutečnou harmonii a soulad mezi národy, ale o absolutní nadvládu jedněch nad druhými. O takový mír šlo v době Husově i církvi, jako politické moci.⁸⁹

Podstata celé otázky podle mínění autora je v tom, že měl Hus zcela jasné vědomí o odpovědnosti před nejvyšší autoritou, kterou byl Ježíš Kristus. Hus jednal a žil ve jménu této autority. Hus považoval za samozřejmé, že autorita Ježíše Krista, je i autoritou církve. Církev o této autoritě hovořila a přiznávala se k ní. Proto zůstával věrným synem církve a nezamýšlel nic z jejího ustáleného učení reformovat. Po formální stránce mezi Husem a církví nebyly žádné rozpory. Tyto rozpory vznikají na základě praktických skutečností, kterým Hus začal z pohledu evangelia rozumět jinak, než církevní představitelé.⁹⁰

⁸⁷ Srov. DOSTÁL, P. „Mír tomuto domu. Mistr Jan Hus a otázka míru“, Náboženská revue, ročník 36/1965, s. 129.

⁸⁸ Tamtéž, s. 130.

⁸⁹ Srov. tamtéž.

⁹⁰ Srov. tamtéž.

Autor píše, že když uvážíme všechny historické okolnosti, v souvislosti s položenou otázkou Husova stanoviska k pokoji a míru, vyvstává nám otázka, kdo skutečně porušil harmonii, soulad života a zřizování podle Boží vůle. Když pak přihlédneme k událostem, které následovaly po Husově smrti, uvidíme, že se začalo rodit nové společenství. Tábory lidu na horách, obrana pravdy, Žižka, Tábor, Boží bojovníci, to jsou společenství, ve kterých zákon Kristův nacházel praktického uplatnění až do posledních důsledků. Autor si na tomto místě klade otázku, kdo porušil mír: Hus a jeho národ? A odpovídá, že mír porušili ti, kdo se jakkoliv zasloužili o zapálení kostnické hranice.⁹¹

Autor ještě jednou uvádí, že Husovo stanovisko k otázce míru můžeme vidět v celém Husově díle. Ale také je jím samotné formulováno v řeči, kterou Hus nazval „Semero de pace, Řeč o míru“. Tato řeč má podobu důkladného kázání. Hus si ho připravoval ve spěchu s dalšími dvěma tématy před cestou do Kostnice. Tímto kázáním o míru chtěl oslovit koncil. Myslel si, že jeho jednání před koncilem bude mít svobodný charakter. Základní myšlenku zvolil evangelijní pozdrav: Mír tomuto domu. Z toho můžeme vidět, že Hus považoval hodnotu míru za základní předpoklad každého upřímného jednání. Pojem míru pak v této řeči není zúžen na skutečnost života bez války. Hus se snaží ukázat, že mír spočívá v úctě a harmonii s pravdou, poznanou z víry v Krista. Musíme si při četbě této řeči uvědomit, říká autor, historickou situaci, ve které se Hus nacházel. Zřejmě mu šlo o to, aby koncil uznal, že jednání má být, bez zášti a zaujatosti, že řešení vážných věcí potřebuje upřímnou snahu a ne zlobu. Tuto řeč o míru nakonec Hus nepřednesl. Zůstává pouze svědectvím o tom, že M. J. Hus měl dobrou vůli a také obžalobou těch, kteří ji nechtěli slyšet.⁹²

Mistr Jan Hus si jako věřící křesťan rozkládá otázku míru do dvou částí. Mír Boží a mír světa. Mír Boží nastává tehdy, když žije člověk v pokoji s Bohem, se sebou samým a s druhými. Mír světa pak „je klidné uspořádání časných věcí, potřebných k lidskému životu, nebo jejich klidné užívání, nenarušované

⁹¹ Srov. tamtéž, s. 132.

⁹² Srov. tamtéž.

nepříznivými poruchami.⁹³ Tyto základní teze Hus dál rozvádí. Když mluví o míru světa, dobře věděl, že tento mír může být i nespravedlivý. Pravý mír není tam, kde jedni panují nad druhými a mají se dobře a jiní trpí v útisku a nedostatku. Autor článku říká, že dnes bychom to mohli vyjádřit následovně: „Zápas o mír nezáleží jen v tom, aby byla odvrácena válka. To zajisté a především. Ale jde o to, aby mírovou cestou byly postupně odstraňovány všechny věci, které soužití mezi lidmi, národy a státy narušují a stávají se ohnisky nebezpečí války skutečné.“⁹⁴ A také jde o to, říká autor, abychom hledali cestu k sobě navzájem, snažili se vzájemně pochopit a jeden druhému pomoci, když chybujeme. Pro křesťany to pak znamená, že budou uplatňovat na sobě i mezi sebou ducha míru a pokoje, který má základ v normě Ducha Božího.⁹⁵

V závěru článku autor píše, že nás Hus i po své smrti vyzývá, abychom nezapomínali na hodnoty, které činí život člověka i celé lidské společnosti dobrým, pravým a skutečně lidským. Křesťan musí jednat i v nejtěžších situacích tak, jako by si byl vědom, že nemůže nikdy uniknout z láskyplné jurisdikce svého Pána. Tuto křesťanskou odpovědnost prokázal Hus způsobem, který zaslouží nejen obdiv a uznání, ale vyzývá k zamyšlení nad pravdou života. K této pravdě života patří i pokoj. Pokoj s Bohem, lidmi i bližními a také pokoj života v celé lidské společnosti.⁹⁶

3.1.5 Drahomíra Soukupová⁹⁷: *Mistr Jan Hus a východní církve*⁹⁸

Drahomíra Soukupová zveřejňuje v NR výše uvedenou studii. Tato studie vychází v NR na pokračování ve čtyřech článcích. Autorka uvádí, že splnit tento úkol není jednoduchý, protože se v tomto tématu prolíná několik myšlenkových celků i dějinných údobí, které od sebe nelze oddělovat bez nebezpečí

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Tamtéž, s. 133.

⁹⁵ Srov. tamtéž.

⁹⁶ Srov. tamtéž, s. 134.

⁹⁷ Drahomíra Tenglerová roz. Soukupová (1931-1981), v roce 1954 v Praze ji bylo uděleno kněžské svěcení, byla pomocnou duchovní a poté farářkou Mělníku a v Brandýsu nad Labem, metropolita Dorotej ji vyznamenal řádem sv. Cyrila a Metoděje – zlatou medailí za dlouholetou ekumenickou spolupráci s pravoslavnou církví, pomáhala v redakci Českého zápasu.

⁹⁸ Náboženská revue, ročník 36/1965, č. 6, s.173-179; ročník 37/1966, č. 1, 2, s.35-45; ročník 37/1966, č.4, s.106-111; ročník 37/1966, č.5, s.129-137.

neporozumění, zjednodušení a zkreslení. Studie má za úkol ukázat, jak sami pravoslavní teologové, historikové a kulturní činitelé zpracovali otázku Husa a husitství a také má alespoň částečně osvětlit toto období našich národních a církevních dějin z doposud opomíjené stránky a tou je stránka vztahů k duchovní oblasti řecko – východní. Také má ukázat na předpoklady a důsledky těchto vztahů i na příčiny, proč byly často zamlčovány nebo popírány. Autorka uvádí, že v tomto případě je nutné se zabývat nejen Husem, ale i dobou o něco před ním a dobu následující po Husovi, dále osobou Jeronýmovou, osobou Petra Peyna, představiteli pozdního utrakvismu, bratrskými historiky apod. Také je nutné si někde všimnout i širšího církevně politického pozadí jednotlivých událostí. Tato práce může být také považována za kapitolu z česko-ruských vztahů v určitém dějinném období.⁹⁹

V prvním článku se autorka zabývá prvky řecko-slovanského křesťanství v době Husově.¹⁰⁰ V úvodu této části autorka cituje slova prof. Žilky jako doklad, že je nutné Husa i husitství vidět a hodnotit ze stránky slovanské vzájemnosti, protože i největší naši historikové vidí otázku mnohdy jednostranně pod zorným úhlem pozdějšího vývoje dějin a ne objektivně, ze stanoviska tehdejší doby. Autorka dále představuje specificky slovanskou, chceme-li českou stránku našich církevních dějin v době předhusitské na základě historických faktů, co nejméně ovlivněných názory tzv. slavjanofilů. Říká, že specifická českého náboženského vývoje oproti našim západním sousedům spočívá v základech, ze kterých se křesťanství v našem státě zrodilo a také v dalších létech a staletích ho ovlivňovaly, nebo alespoň určovaly jeho směr. Autorka uvádí, že na základě stále pokračujících a stále překvapivějších archeologických objevů na jižní Moravě, Slovensku i na území bývalého přemyslovského státu českého a na základě objektivního rozboru dochovaných literárních památek, nelze již pochybovat, že základ křesťanství a kultury, položený zde slovanskými apoštoly Cyrilem a Metodějem, byl úzce spjatý s řecko-východní náboženskou, kulturní a jazykovou oblastí. A také, že tento řecko-slovanský prvek, nebo alespoň jeho

⁹⁹ Srov. SOUKUPOVÁ, D. „*Mistr Jan Hus a východní církve*“, *Náboženská revue*, ročník 36/1965, č. 6, s. 173.

¹⁰⁰ Srov. tamtéž., s. 173-179.

charakteristické důsledky, jsou oním specifikem českého křesťanství. To se projevuje ve větší či menší míře a v různých podobách v každé době, ale zejména pak tehdy, když byla ohrožena nepřátelskými zásahy zvenčí naše svébytnost duchovní i národní.¹⁰¹ Autorka zmiňuje J. V. Sommera, který v předmluvě k životopisu Husovu od Zitta r. 1850 říká, „že Cyril a Metoděj, Slované z řecké země, přinesli světlo křesťanského náboženství Čechům, a proto prý také Čechové Řekům byli nakloněni a v jejich způsobech náboženských si libovali...a není divu, že také i chuť dostali rozkmotřiti se s Římem.“¹⁰² Dále pak zmiňuje Arnošta Denise, který ve spise „Hus a války husitské“ dokazuje, že v Čechách zanechala východní církve významnější stopy, než se soudí a její tradice byla natolik silná, že v lidu podporovala ducha opozice proti římskému stolci. Tím pak dávala vzniknout náboženskému myšlení, které bylo nebezpečné papežům.¹⁰³

Autorka dále uvádí, že v této stati nebude opakovat to, co bylo průkazně řečeno ve všech jejích předchozích studiích o východním obřadu na Velké Moravě a v přemyslovských Čechách, avšak uvádí několik připomínek toho, že alespoň duch této původní řecko–slovanské církve, když není možné z průkazných důvodů připustit její organizovanou formu, zde žil i po zániku sázavského střediska prakticky až k branám husitské revoluce. Tyto připomínky jsou nutné vzhledem k tomu, že se autorka ve stati zabývá názory ruských slavjanofilů, kteří tyto otázky ženou až do krajnosti. Autorka zmiňuje Komenského, který, když poukazuje na český odpor proti latině v církvi za Vratislava, jenž chránil slovanský sázavský klášter, říká, že to již byly „první jiskry oněch věcí, z kterýchž potom za času Husova a dále veliký vznikl oheň.“¹⁰⁴ Také zmiňuje Palackého, který sám říká, že kořeny husitského hnutí sahají hlouběji, než se všeobecně předpokládá.¹⁰⁵

Dále se autorka zabývá otázkou, zda byl sám Hus nějak ovlivněný touto řecko-slovanskou orientací domácí církve. V této otázce uvádí V. Novotného,

¹⁰¹ Srov. tamtéž, s. 174, 175.

¹⁰² Tamtéž, s. 175.

¹⁰³ Srov. tamtéž.

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ Srov. tamtéž.

jenž konstatuje, že „Husovo vystoupení vyplývá organicky, nerozlučně a neoddělitelně z domácího vývoje, je jeho přirozeným, důsledným a tudíž nevyhnutelným pokračováním, jež by se bylo dostavilo i bez cizích vlivů.“¹⁰⁶ Dále zmiňuje F. Žilku, který upozorňuje na to, že Husová závislost na jiných nebyla tak velká, jak se obvykle domnívá. „Podrobným srovnáním lze dokázat, že nepřijímal nekriticky cizích myšlének... Hus nalézal ve Viklefovi spíše ohlas vlastních myšlenek, než nové objevy.“¹⁰⁷ A. Molnár upozorňuje, že je dobře znám příznivý zřetel Viklefov k východnímu křesťanství, vyslovený v knihách, které husitští bohoslovci hodně četli. Také četba traktátů Jana Viklefa upozornila i Jeronýma dříve před jeho litevskoruskou cestou na dogmatický význam východní církve. Dále autorka zmiňuje prof. Jeschke, který upozornil na určitý vztah mezi cyrilometodějstvím a Husem a na Husův zájem o řečtinu a pravoslaví a také prof. K. Onasche z Halle, který také upozorňuje na tyto souvislosti. Autorka píše, že Hus ve svých projevech skutečně sympatizuje s Řeky. V roce 1403 ho v Římě obviňovali z toho, že při disputaci řekl, že je nutné v otázce hlavy církve napodobit Řeky, kteří nemají papeže. Ve Výkladu víry je závažné i překvapující, ne právě nepříznivé stanovisko Husovo k původnímu znění nicejskocařihradského vyznání, které je bez filioque, jak ho vyznává východní církev. V kapitole XVIII. Sice Hus říká, že „Duch svatý...pochází od Otce i Syna“, ale ve XXVI. kapitole, kde rozebírá a vykládá nicejskocařihradské vyznání není zásadním obhájcem filioque, na rozdíl od papistických teologů své doby. Vyjadřuje se k tomu zdrženlivě a říká, že víra Řeků se musí brát v úvahu a také nabádá k dorozumění v tomto článku víry na obou stranách. V této otázce na jiném místě upozorňoval na učení církve východní, o němž říká, že odpovídá více znění Písma svatého, než římské učení. Toto stanovisko, jaké zaujal Hus k filioque, nám dokládá, že musel znát alespoň hlavní zásady pravoslavné teologie. Hus ve Výkladu víry dává jasně najevo, že Jan Zlatoústý a Jan Damascenský, velcí biskupové řecké církve, vyznávali vždy pravou víru. Autorka uvádí, že Jan Zlatoústý byl oblíbenou teologickou autoritou

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 177.

¹⁰⁷ Tamtéž.

Husovou. Dovolává se ho na mnohých místech.¹⁰⁸ Dále pak autorka píše o Husově pojetí církve jako mystického těla Kristova. Hus ví, že pravá církev je jiná, než současná římská, rozdělená, vydávající se přesto za samospasitelnou. Hus proto odmítá vše, čím se římská církev zákonu Božímu zpronevěřila. Tím se však Hus podle autorky článku přibližuje té církvi, která se již před 400 lety pro tuto zpronevěru s Římem rozešla. Autorka zmiňuje Mistra Matouše z Krakova, kterého si Hus pochvaluje, když ve svém spise „Zpustlost u římského dvora“ přiřítá vyšší místo koncilu než papeži. Dále autorka zmiňuje, že Hus ve svých kázáních mluví málo o existenci očištěnce. Nemůže totiž souhlasit, že by se mohl pobyt v něm lidským zásahem zmírnit nebo zkrátit. Proto také tak rozhodně vystupuje proti odpustkům. Toto nese také domácí směr náboženský, založený na staré východní tradici, který také očištěnce a odpustky neznal. V českém lidu se tento směr udržoval pod povrchem oficiální římské církve stále. Dále autorka zmiňuje A. Frintu, který soudí, že si Hus vzal jako předlohu pro reformu diakritického písma fonetické písmo hlaholské, tehdy pěstované v klášteře na Slovanéch.¹⁰⁹

Dalšího s otevřenými sympatiemi k Řekům zmiňuje autorka Jakoubka ze Stříbra a to již r. 1411, kdy v jeho traktátu o Boží krvi čteme: „Ó, co kněží je na východ slunce mezi Řeky s bradami, ježto slouží mše a pijí krev Boží z kalicha.“¹¹⁰ Autorka uvádí, že tím se dostáváme k dalšímu bodu. Je to otázka zavedení kalicha v husitském hnutí, a také s tím nerozlučně spjatou litevsko-ruskou cestou Jeronýma Pražského, která je také první kapitolou česko-ruských styků v tomto sledovaném dějinném období.¹¹¹

V druhém článku autorka rozebírá předestřenou problematiku Jeronýma Pražského a jeho litevsko-ruskou cestu a zavedení kalicha v husitském hnutí.¹¹² Autorka uvádí, že Mistr Jeroným Pražský byl zřejmě první, kdo navázal v době

¹⁰⁸ Např. v obraně proti svědectví Václava z Valdeka v otázce přísahy, v odvolání ke Kristu ho nazývá svatým a velikým knězem, dále pak v obranách v Kostnici, ve Výkladu víry, v kázáních a mnohých dalších dílech.

¹⁰⁹ Srov. tamtéž, s. 178.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 179.

¹¹¹ Srov. tamtéž.

¹¹² Srov. SOUKUPOVÁ, D. „Mistr Jan Hus a východní církve“, Náboženská revue, ročník 37/1966, č. 1-2, s. 35-45.

Husova života, přímé kontakty mezi Husovými stoupenci v Čechách a pravoslavnou církví. Autorka předpokládá, že to nebyl pouze čin nahodilého hledání, ale projevil se u něj vliv domácí lidové zbožnosti, která inklinovala, třeba jen podvědomě, k východní náboženské orientaci. Autorka zmiňuje V. Novotného, který předpokládá, že tyto vlivy, v nichž Jeroným vyrůstal, mu usnadnily a umožnily rozhodování, když se dostal do osobního styku s ruskou církví. Také F. M. Bartoš velmi kladně hodnotí Jeronýmovu cestu na Litvu a západní Rus. Zprávám, které odtud přivezl o přijímání pravoslavných věřících pod obojí způsobou, přičítá největší vliv na rozhodné zavedení kalicha pro laiky i v Čechách.¹¹³

Autorka uvádí, že můžeme předpokládat, že Hus a jeho stoupenci znali situaci a náladu, která byla na Bílé Rusi na počátku 15. století za politiky násilného pokatoličťování a cizí nadvlády. Bohaté a trvalé obchodní styky mezi Čechami a Bílou Rusí existovaly už odedávna. Úsilí o obranu vlastní nezávislosti před agresí křižáků, kteří se usadili v Pobaltí, sjednocovalo ruský, český, polský, běloruský a litevský lid. Také na poli kulturním byly pěstovány bohaté styky. Již od poloviny 14. století studovali na pražské universitě žáci z Litvy a Bílé Rusi. V r. 1397 bylo pro ně královnou Hedvikou zřízeno zvláštní kolegium. Členové této litevské koleje v Praze měli blízko k okruhu betlémské kaple. Takto do Čech pronikaly zprávy o situaci ve velkoknížectví litevském a na Bílé Rusi. Také z tohoto důvodu, když se situace v Čechách přiostrčila, se Hus a jeho stoupenci obraceli k sousedním slovanským národům. V nich viděli své nejuvěrnější spojence ve společném boji proti cizí nadvládě.¹¹⁴

Dále autorka uvádí, že prostředníky mezi Husem a jihoslovanskými národy se stali chorvatští glagolité z pražského kláštera Na Slovanech. Hus se jejich prostřednictvím seznámil s chorvatštinou a oni přeložili několik Husových kázání do svého jazyka. Autorka uvádí, že není vyloučeno, že se Hus tímto způsobem dověděl i o samostatné bosenské národní církvi. Na pražské univerzitě byli také posluchači z chorvatských krajů, od kterých se Hus mnohé dovídá a kteří se po

¹¹³ Srov. tamtéž, s. 36.

¹¹⁴ Srov. tamtéž.

svém návratu stali šířiteli Husova učení ve Srjemu, Záhřebu a jinde. Dále autorka zmiňuje srbského dějepisce středověkého písemnictví Konstantina Filosa Kostečenskij, který se při líčení života Štěpána Lazareviče dotkl i osoby a učení Husova. Autorka uvádí, že toto vyprávění je velmi důležité, protože vyjadřuje představy, které mělo o Husovi a husitství tehdejší vedení srbské pravoslavné církve. Konstečenskij vychází zřejmě ze zpráv, které se donesly na Štěpánův dvůr, o snaze Jeronýma Pražského přiblížit pravoslaví nové české náboženské hnutí.¹¹⁵

V Praze studovali také studenti z rumunských krajů, ze Sedmihrad a Moldavska. Ti také poznali Husa i Jeronýma a své zážitky si odnášeli zpět do svých zemí. To, že je Hus kacířem a svůj trest si zasloužil, šířili v Rumunsku především katoličtí účastníci kostnického koncilu z Kluže, Brašova, Sučavy, Baia, Jasů a dalších měst. Toto mínění měli za úkol podpořit i do země povolání inkvizitoři Jakub z Macchie, Dionys Uljaky, Fabián z Bašky a Jan Kapistrán. Jejich úkolem bylo znemožnit jakýkoliv styk rumunských lidí s husity. Husovo kacířství tak zdůrazňovali proto, aby dosáhli proti němu odpor i u představitelů pravoslavné církve. V Moldavsku husité nacházeli v pravoslavných kruzích dobré přijetí. V 16. století pak příznivý náhled na Husa poškodilo jeho spojování s Lutherem a ostatní západní reformací.¹¹⁶

V třetím článku se autorka podrobněji zabývá česko-východními náboženskými styky a hodnocením M. J. Husa pravoslavnými historiky a teology 16. - 19. století.¹¹⁷ Autorka uvádí, že doba bezprostředně blízká životu, činnosti a smrti M. J. Husa nezanechala v historických pramenech téměř žádné znalosti Ruska o Husovi, jeho díle a zápasu. To je podle autorky přirozené, protože na daleké Rusi se ani nemohl ihned v období Husova působení a krátce po jeho mučednické smrti obecně ustálit úplný úsudek o události v Čechách. Jedním z důvodů bylo také to, že se Rusové dívali na tuto událost jako na záležitost uvnitř římskokatolické církve. Další důvod byl takový, že v rozlehlé Rusi mohly pronikat zprávy o tom, co se děje v ostatní Evropě, jen zvolna a se značným

¹¹⁵ Srov. tamtéž, s. 41

¹¹⁶ Srov. tamtéž, s. 42.

¹¹⁷ Srov. SOUKUPOVÁ, D. „Mistr Jan Hus a východní církve“, Náboženská revue, ročník 37/1966, č. 4, s.106-111.

zpožděním. Autorka píše, že teprve 16. a 17. století poskytuje značnou látku pro posouzení toho, jak ruská veřejnost, a to především církevní, hleděla na Husa, a jak chápala jeho dílo. Nového hodnocení se dostalo Husovi v Rusku v 19. století, kdy se podstatně rozšířily historické znalosti. Toto hodnocení bylo zcela opačné než to ze 16. a 17. století. Autorka píše, že je zajímavé porovnání těchto názorů. Jan Hus - kacíř či světec - o tom vášnivě diskutovali ruští myslitelé a představitelé církve několik století.¹¹⁸

Zatvrzelého kacíře, který si trest oprávněně zasloužil, vidí v Husovi doba od 16. století až do počátku 18. století, až na ojedinělé výjimky. Autorka uvádí cara Ivana Vasiljeviče Hrozného, který při náboženské disputaci s členem polského poselství Janem Rokytou r. 1570 v Moskvě řekl: „To všechno (co hlásáte) jsou největší nesmysly vašich učitelů Husa a Luthera, kteří rozkoly a nesváry naplnili vesmír a my dobře víme, že učinili tyto nepokoje, jednajíce ne na základě Písma svatého, nýbrž spíše stržení nerozvážným davem.“¹¹⁹ Dále pak zmiňuje ruského poustevníka Artěmije, který ve svých „Poselstvích“ prohlásil, že byl Hus sveden svým nerozumem a ještě víc zlým duchem, přesto se však neodvážil hanit všechny obřady svatých svátostí.¹²⁰ Autorka zmiňuje, že hlavní příčina zvratu původního příznivého mínění o Husovi a husitství v nepříznivé, dokonce odmítavé, byla v tom, že sto let po Husovi se k němu přihlásil Martin Luther jako ke svému předchůdci a zbytky podobojích v Čechách pak přijali luterství. A protože pravoslavná církev nikdy zcela neuznala pravověrnost protestantů, byl tímto spojením husitství se světovou reformací odsouzen v jejich očích i Hus. Luther v očích ruského lidu 16. a 17. století také přirozeně zastínil. Všechna měřítká se tehdy brala vůči protestantskému západnímu hnutí a tak spolu s nimi padl i Hus. Řadili ho mezi západní reformátory, které jako kacíře, zvláště obrazoboreckého, odsuzuje i spis „O svatých obrazech, kříži, chvále Boží, chvále a modlitbě svatých.“ Tento spis pochází od jménem neznámého bohoslovce z jihozápadní Rusi z počátku 17. století. V r. 1644 byl v Moskvě zařazen do tzv. „Kirillovské knihy.“ Tento spis je tak kromě mnoha rukopisů i v tištěném vydání.

¹¹⁸ Srov. tamtéž, s. 108.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 108, 109.

¹²⁰ Srov. tamtéž.

Autorka uvádí i text obřadu pro přijímání protestantů do pravoslaví ze 17. století, který od přistupujících žádá, aby se zřekli Viklefa, Jana Husa a jejich následovníka v kacířství Luthera. Svým kacířstvím ještě předstihli papežskou víru, od které původně odpadli. Husovo záporné hodnocení ruskou církví v souvislosti s Lutherem a ostatní západní reformací se objevuje i ve světské výpravné literatuře té doby. Jedná se např. o text Hustynského rukopisu ze 17. století, nebo se objevuje v ruských slabikářích a „abeced cizích řečí“. Obecně však Husovo učení a jeho spisy známy nebyly. Nemohly být tedy objektivně zkoumány a hodnoceny a tak se opakovala jen všeobecná obvinění. Autorka upozorňuje, že nesmíme zapomínat na skutečnost, že v té době rakouský císař posílal v důsledku svých politických záměrů do Moskvy katolické misionáře, především jezuity. Tito jezuité postavili v Moskvě kostel a školu. Působili také v jiných městech, ve Voroněži, Azově, Petrohradě, Kazani a Archangelsku. Cestu si našli do ruských šlechtických kruhů i do pravoslavných církevních kruhů. Dokonce se jim podařilo některé mnichy získat pro své názory a obrátit na katolickou víru. Autorka uvádí, že není pochyb o tom, že jezuité využili všechny své síly i schopnosti k zahazení dřívějšího kladného hodnocení M. J. Husa.¹²¹

V 19. století se rozvíjí nové kulturně politické hnutí, které směřovalo k intenzivní spolupráci a jednotě všech slovanských národů, tzv. slavjanofilství. Také byly nově zpracovány slovanské dějiny. To souvisí i s novým hodnocením Husa. Autorka uvádí, že „toto slavjanofilské přehodnocení Husa vrací se opět k podání nejstaršímu a spočívá ve zdůraznění zvláštního rysu Husova učení, jímž se přiblížil k pravoslaví cestou vzdálení se od římské doktríny směrem k původní náboženské tradici české, spojené ještě s apoštolským dílem Cyrila a Metoděje.“¹²²

Autorka uvádí Basileje Jelagina, který je považován obecně za prvního hlasatele této myšlenky, se svým recesním článkem o Palackého dějinách. V tomto článku Palackému vytýká nedostatečnou pozornost k pravoslavné tradici v českých zemích. Tato teorie byla v širším rozsahu rozvinuta Jevgenijem

¹²¹ Srov. tamtéž, s. 110.

¹²² Tamtéž.

Novikovem, ve spise „Pravoslaví u Čechů“ vydaný v Moskvě r. 1848 a ve dvousvazkovém díle „Hus a Luter“ vydané v r. 1859. Autorka uvádí, že Novikov se může, po našem Pavlu Stránském, nazvat „hlavním systematikem mínění, že husitství bylo podmíněno živými vzpomínkami českého lidu na východní církevní orientaci své země, odporující římské autoritativní moci.“¹²³ I. Hilferding se vyjadřuje opatrněji, než ostatní slavjanofilové. Ve svém díle „Hus a jeho vztah k pravoslaví“, vydané r. 1871, pouze konstatuje Husův zájem o východní křesťanství. Snaží se ale dokázat určité pravoslavné prvky v Husově učení konstatováním, že „pravoslavná církev nikdy žádnou protestantskou skupinu neuznala za pravověrnou, kdežto husitství ano.“¹²⁴ Ukazuje, že Hus pouze vystupoval proti římským novotám, které zdeformovaly původní církev, nechtěl založit ani nové učení, ani novou církev. To byl důvod, proč pravoslavná církev neměla příčinu Husa zavrhnout. Rozdíl mezi protestantskými církvemi a pravoslavnou vírou byl v principech. Mezi učením Husovým a pravoslavím byl v těchto principech vřady soulad. Pravoslavní teologové mohou proto prohlašovat, že systém Husovy věrouky má charakter více pravoslavný, než protestantský. Hilferding také odmítá katolický názor o Husově samolibosti a touze po slávě a dokazuje to mnohými citáty z Husových děl. P prostudování Husova díla dospěl Hilferding k závěru, „že Hus dogmaticky stál v podstatě na půdě pravoslavné dogmatiky.“¹²⁵ Neznamená to však tvrzení, že by stál pod přímým vlivem této církve. Husa zajímala pravoslavná církev hlavně proto, že od dob apoštolských vydržela bez papežské nadvlády.¹²⁶ Autorka uvádí, že v druhé části knihy se Hilferding zabývá otázkou, jestli to všechno byl jen Husův osobní postoj, nebo jestli to vše vyplynulo z kontinuity zbytků východní církve u nás od dob Metodějovy. Podrobným rozborem Hilferding ukazuje, že tato kontinuita řecko-slovanského obřadu v Čechách je patrná od Metoděje až po druhé vyhnání sázavských mnichů. Ve 12. – 14. století se uchovala ilegální protiřímská opozice, která vyrůstá z předchozích základů. Neuznává však vnější hierarchickou

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ Tamtéž, s. 111.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ Srov. tamtéž.

posloupnost řecké církve v Čechách až do doby Karlovy, jak jí líčí Stránský, Novikov a jiní. Hlavním důkazem této vnitřní souvislosti mezi pokřesťanštěním Čech prostřednictvím východního ritu a mezi Husem je to, že Čechy nadšeně vzplanuli pro kalich a husitské podávání Večeře Páně i nemluvňatům. Hilferding se dovolává Husova výroku, „že jeho učení se neliší od učení řecké církve v podstatě, ale pouze ve formě výrazů.“¹²⁷

Ve čtvrtém článku autorka dokončuje předchozí uvedená témata.¹²⁸ K Hilferdingovi ještě uvádí jeho názor, že Hus byl mimo vliv pravoslavné církve, ale cítil k ní zvláštní sympatie. Proto se snažil seznámit s jejím učení, schvaloval rozhodnutí svého nejbližšího spolupracovníka podniknout cestu na Litvu a na Rus. Podobné hodnocení Husa jako měl Hilferding, můžeme vidět i u dalších ruských badatelů v tomto oboru. Jsou to: M. Pogodin, A.S.Chomjakov, I.S. Aksakov (v dopise F. L. Riegrovi), Lamanskij, Budilovič, Danilevskij, Lavrovskij, Zaleskij, W. Krasinski, Klevanov, Novostrujev, Nadler. Autorka dále zmiňuje profesora petrohradské univerzity P. Vasiljeva, který se staví na odpor proti slavjanofilskému názoru o původu a orientaci husitství. Vasiljev popírá Hilferdingův důkaz o české církevní protiřímské opozici východního ladění. Tento důkaz Hilferding zakládá na listě Karla IV. papeži. V tomto listě je psáno, že „v Čechách jsou mnozí odštěpenci a nevěřící“.¹²⁹ Vasiljev tvrdí, že tato Karlova slova jsou temná a týkají se spíše Valdenských, než východních schizmatiků. Vasiljev ve své kritice slavjanofilského učení vychází z rozboru křesťanské misie Velkomoravské říše. Při tom silně zdůrazňuje latinskou složku této misie, zvláště pro Přemyslovské Čechy. To je podle autorky ovšem názor tradičního katolického výkladu cyrilometodějské epochy. Autorka uvádí, že dnešní archeologické objevy, které nemohli znát ani Vasiljev, ani jeho český interpret prof. Kalousek, ukazují průkazně omylnost takových předpokladů. Autorka uvádí, že prof. Kalousek v závěru své studie také Vasiljeva kritizuje, že nepoužil žádné původní prameny, které by mu na mnohé otázky daly vysvětlení, a

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ Srov. SOUKUPOVÁ, D. „Mistr Jan Hus a východní církev“, Náboženská revue, ročník 37/1966, č. 5, s.129-137.

¹²⁹ Tamtéž, s. 130.

také zřejmě neměl v ruce žádnou knihu psanou česky. Z toho pak lze snadno vysvětlit jeho jednostranné ovlivnění německou historiografií.¹³⁰

Autorka dále zmiňuje V. A. Bil'basova, který když v Petrohradě r. 1869 vydává knihu „Čech Jan Hus“ si stěžuje, že je v ruštině vydáno již několik knih o Husovi, ale ani jeden překlad z jeho listů, natož něco z Husových větších prací. Proto sám překládá a vydává čtyři Husovy listy z Kostnice. Jsou to ty listy, které byly vydány Martinem Luterem v němčině. Tuto knihu Bil'basov objevil v císařské veřejné knihovně v Petrohradě. V předmluvě své knihy uvádí podrobný Husův životopis, a to vesnaze pravdivě seznámit ruské čtenáře s Husovou osobou a dílem. Autorka uvádí, že uprostřed slavjanofilské generace stojí V. A. Bil'basov přibližně na stejných pozicích jako Hilferding.¹³¹

V další části se autorka zabývá jedním ze stěžejních děl slavjanofilského období. Je to obsáhlá studie Ivana Palmova „Vopros o čase v husitském divěžení“, která byla vydaná r. 1881 v Petrohradě. V úvodu této studie Palmov upozorňuje především na důležitost, jaké nabyly kalich v husitském hnutí. Poté uvádí tři názory historiků, proč se stal kalich symbolem husitství. Palmov spatřuje také rozdíl mezi reformním hnutím českým a západoevropským. Už u Husových předchůdců vidí, že jejich snažení směřovalo více k praktickým cílům, a to vždy podle vzoru prvotní apoštolské církve. U Husa pak tuto stránku spatřuje zcela výlučně. S protestantskými historiky, kteří kladou velkou váhu na vliv Vikleřův na Husa, souhlasí pouze částečně. Vidí hodně shody mezi reformátorem anglickým a českým, ale také ukazuje na mnohé rozdíly mezi nimi. Za nejlepší Husovy následovníky označuje Sirotky, později pak Jednotu bratrskou. Z Husových českých i latinských spisů se Palmov snažil dokázat proti Palackému, že Hus schválil přijímání pod obojí ne až ze žaláře, ale že byl o něm přesvědčen už dříve.¹³²

V další části autorka uvádí díla, která vznikla z výsledků bádání slavjanofilsky orientovaných historiků a teologů, v kruzích literárních i v ostatních oblastech tehdejší kultury. Jsou to například: „Kacíf – „o památce

¹³⁰ Srov. tamtéž.

¹³¹ Srov. tamtéž, s. 130, 131.

¹³² Srov. tamtéž, s. 132.

velikého Čecha, mučedníka přesvatého, Mistra Jana Husi“ od velkého ukrajinského básníka Tarase Ševčenka, z r. 1845. U nás to byl Ludovít Štúr, poselství „Slovanům od břehů Dunaje“. Divadelní hra Alexandra Kotomkina „Jan Hus“, naspaná r. 1915 a jiné. Autorka uvádí, jako zajímavý, náhled ruského hudebního skladatele Balakireva na Husa a zvláště na postavení Husova pomníku v Praze. Ve svých dopisech prof. Josefu Kolářovi z let 1900-1903¹³³ vyjadřuje svou bezmeznou úctu k Husovi a říká, že by měl být kanonizován. Ne však Římem, ale Cařihradem. Plány na postavení Husova pomníku v Praze ostře kritizuje a odůvodňuje, že Hus patří k Božím lidem, kterým nelze stavět pomníky, ale staví se jim kostely nebo kaple. Balakirev píše „Nedovoluje-li vám katolická víra postavit kostel na počest mučedníka Jana, nemůže vám zabránití obnovení Betlémské kaple s obrazem narození Krista na jeho paměť...Ačkoliv jsem již odložil tuto otázku (1903) věřím přece, že jednou bude uskutečněna ke slávě Boží a ke spáse Čech a všeho Slovanstva.“¹³⁴ Dále autorka uvádí, že hlasy po kanonizování husa se ozývaly na začátku našeho století nejen z Ruska, ale také například z tzv. „Pravoslavné besedy“ v Praze i ze slovanského jihu, kde se touto otázkou zabýval biskup Nikolaj Velimirovič. V srbské pravoslavné církvi se Husem zabývali kromě biskupa Nikolaje také další autoři. Jsou to např.: Vladimír Gumilovski: „Čech Jan Hus“(1937), Vladimír Petřek „Pravoslavné tendence husitima“(1932), Svatoslav Davidovi „Husovo pravoslavlje“(1818), Vladan Dordžević „Hus a husitská země“(1869) a jiní.¹³⁵

Bulharský systematický teolog profesor Stefan Cankov se svým postojem kryje s krajním křídlem slavjanofilů. V rumunské církvi podrobně zpracovává otázku Husa a husitství profesor teologické fakulty v Sibiu Dr. Milan Šesan. Autorka upozorňuje, že u nás vyšel r. 1935 v Praze překlad útlého spisku prof. Dr. A. Florovského „Jan Hus v ruském pojetí.“¹³⁶

V další části autorka rozebírá vztah české pravoslavné církve k Husovi. Ta se k Husovi přihlásila především ústy prvního biskupa Gorazda. Biskup Gorazd

¹³³ Dopisy jsou uloženy v knihovně Národního muzea v Praze.

¹³⁴ Tamtéž, s. 134.

¹³⁵ Srov. tamtéž, s. 135.

¹³⁶ Srov. tamtéž.

zařadil do svého „Lidového sborníku modliteb a bohoslužebných zpěvů“ speciální pobožnost „v památný den 6. července.“¹³⁷ Do ní zahrnul i píseň Kdož jste Boží bojovníci. Názory na Husa v české pravoslavné církvi shrnuje Josef Neruda ve spisku „Mistr Jan Hus v pravoslavném pojetí.“ Tento spisek vyšel v době okupace r. 1940, proto je v něm silně zdůrazněn východně-slovanský charakter husitství. Spisek měl sloužit k posílení národního a církevního uvědomění českých věřících.¹³⁸

Autorka podotýká, že nesmíme zapomínat, že všechny názory tzv. slavjanofilů vznikají v době po velikém vítězství Ruska nad Napoleonem. V této době prakticky u všech slovanských národů, zvláště pak u Čechů a Rusů, vzniká a roste myšlenka slovanské vzájemnosti. Na všech polích života kulturního, politického, etického, historického i náboženského se hledají důkazy a důvody pro rozvíjení této slovanské vzájemnosti. Proto je podle autorky nutné, se na všechna díla slavjanofilů v otázce Husově dívat jako na díla silně tendenční a poplatná své době. Musí se brát s kritickou opatrností. Přesto nám však osvětlují mnohé stránky našich náboženských a kulturních dějin. Základní teze, „že křesťanství, rozšířené na Velké Moravě Cyrilem a Metodějem, bylo řecko-východního obřadu“¹³⁹, je klíčem k věci. V 19. století pro tuto tezi byli ruští historikové a teologové a spolu s nimi i naši vlastní autoři daleko starší.¹⁴⁰ Autorka uvádí, že současné archeologické objevy na jižní Moravě i na území Přemyslovských Čech čím dál více ukazují pravdivost této teze.¹⁴¹

V závěru článku autorka píše, že při hodnocení a kritice všech názorů musíme brát na vědomí, že pro pravoslavné teology a historiky je každé protiřímské vystoupení, které se neodchyluje v hlavních bodech od zásad obecně křesťanských, eo ipso vystoupením pravoslavným. Pohled pravoslavných na Husa pak autorka charakterizuje takto: „Hus se vzepřel Římu a papeži, do sektářství však neupadl, přidržel se věrně zákona Božího, protestantismu tehdy ještě nebylo,

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ Srov. tamtéž.

¹³⁹ Tamtéž, s. 136.

¹⁴⁰ Bílejovský, Stránský, Komenský.

¹⁴¹ Srov. tamtéž.

tudíž z toho plyne, že jeho vystoupení mělo charakter pravoslavný.¹⁴² Podle autorky musíme vidět v pravoslavném hodnocení Husa na prvním místě ne tendenčnost, nebo dokonce úmyslné překrucování historických dat, ale především snahu o vyjádření kladného postoje pravoslaví k Husovi a jeho dílu. Autorka uvádí, že také československá církev, která usiluje ukázat specificky české kořeny a rysy husitství v kontrastu k ostatnímu západnímu protestantismu, si může nechat posloužit pravoslavnými badateli v osvětlení této otázky.¹⁴³

Autorka na závěr uvádí, že mnohé prameny k této studii jsou dosud nedostupné, proto nebylo možné rozebrat všechny materiál vztahující se k této otázce.¹⁴⁴

3.1.6 Tomáš Butta¹⁴⁵: *Česká postila mistra Jana Husa*¹⁴⁶

Tomáš Butta představuje ve svém článku Českou postilu mistra Jana Husa. Tato postila je vrcholem Husova kazatelského a svědeckého díla. Hus ji dopsal 27. října 1413 ve vyhnanství na Kozím Hrádku. Je psaná česky, aby adresátem Božího slova mohly být nejširší vrstvy české veřejnosti.¹⁴⁷

Hus při psaní této postily používal jako předlohu své starší, latinsky psané postily. T. Butta uvádí, že podle F. M. Bartoše byla Husovi hlavní pomůckou sbírka kázání z let 1410-1411, tzv. Betlémská kázání. Hus se místy drží doslovně své předlohy, ale přesto má Česká postila značně odlišný ráz. Není psána pouze pro kněze, ale také pro prosté lidi, se kterými se Hus sblížil při svém pobytu na venkově. „Mezi přísně logicky členěnou metodou středověkého kazatele se objevují aktuální úvahy a Husovy osobní vzpomínky.“¹⁴⁸ Mnohá místa můžeme označit jako Husovu apologii, ale také odvážný útok proti odpůrcům Kristovy pravdy – představitelům tehdejší církve. Další Husovou předlohou České postily

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ Srov. tamtéž, s. 137.

¹⁴⁴ Srov. tamtéž.

¹⁴⁵ ThDr. Tomáš Butta, narodil se 1958 v Praze, je duchovním a od roku 2006 VIII. patriarchou Církve československé husitské.

¹⁴⁶ Theologická revue, ročník 18(56)/1985, č.2, s. 53-58.

¹⁴⁷ Srov. tamtéž, s. 54.

¹⁴⁸ Tamtéž.

byla Viklefova sbírka kázání „Sermones“.¹⁴⁹ T. Butta cituje V. Novotného, který říká že „Shod s Viklešem bylo zjištěno poměrně málo; asi desetina celé rozsáhlé práce se opírá o tento vzor. Ale i kdyby další studium vedlo k rozšíření tohoto poměru, úsudek o ceně Postily jako díle literárním, tedy projevu osobnosti Husovy, nebude tím valně dotčen. I při své závislosti na Viklefovi je Postila při středověkém nazírání na originalnost samostatným dílem Husovým.“¹⁵⁰

V další části se T. Butta zabývá dobou vzniku této postily. S určitostí se ví na základě explicitu s přesným datem i místem, kdy a kde Hus postilu dokončil. Bylo to 27. října 1413 na Kozím Hrádku. Počátek Husovi práce na postile však není přesně znám. Obecně se soudilo, že dílo vzniklo mezi červencem a říjnem 1413 na Kozím Hrádku. Další domněnku vyslovil V. Novotný, který soudil, že počáteční práce na Postile udělal již před tím v Praze. K takovému názoru se přiklonil i F. M. Bartoš. K této otázce přispěl nově objevený Husův dopis adresovaný Markétě, Liděři a Skůčkovi, kde se Hus zmiňuje o své práci na České postile. Tímto dopisem se ve své práci: „Dosud nezveřejněný Husův dopis“, vydané r. 1983, zabývá T. Kotek. V tomto dopise není napsané datum ani adresa. T. Kotka se domnívá, že Hus dopis napsal v období svého prvního mimopražského exilu na konci roku 1412 a počátkem roku 1413. Podle A. Molnára to však bylo až po velikonocích 1413.¹⁵¹

T. Butta se dále zabývá rozšířením této Postily. Uvádí, že originál, který dopsal na Kozím Hrádku, se nezachoval. Zachovány jsou pouze některé z četných česky psaných rukopisů. Za nejdůležitější z nich je považován rukopis se signaturou IV.C.18, který patřil akademickému malíři Františku Horčíčkovi. Tento přepis Postily dokončil 24. listopadu 1414 Zikmund z Domažlic. Je psán Husovým pravopisem. Pro své vydání Husovy Postily je použil r. 1866 K. J. Erben.¹⁵²

Vytištěna byla Postila poprvé v r. 1563 v Norimberku u Jana Montána u Ulrycha Nezbeda. V Čechách vyšlo v r. 1564 nové vydání Husovy Postily, ve

¹⁴⁹ Srov. tamtéž.

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ Srov. tamtéž, s. 54, 55.

¹⁵² Srov. tamtéž, s. 55.

kterém však z opatrnosti nebylo uvedeno místo vydání ani vydavatelovo jméno. V tomto vydání můžeme nalézt také výklady Jakoubka ze Stříbra, některé Husovy listy z Kostnice a také Husův životopis od Petra z Mladeňovic. Druhé vydání norimberského tisku vyšlo r. 1592. Po dlouhé přestávce, kdy nebylo z pera Husova nic vydáno, vydal K. J. Erben ve třech dílech „Mistra Jana Husi sebrané spisy české“ (1865, 1866, 1868). Husova Postila vyšla jako druhý díl v roce 1866. V nové češtině vydal Postilu v r. 1900 V. Flajšhans s ilustracemi L. Nováka. Její další vydání následovala na počátku 20. století. Jako poslední z řady Husových spisů, které od r. 1904 vydávali V. Flajšhans a M. Svoboda, vyšla Česká postila. Postilu také vydal Fr. Žilka v r. 1906. T. Butta uvádí, že zatím poslední vydání České postily je z r. 1952, podle Erbenova vydání a s úvodem F. M. Bartoše je k tisku připravil J. B. Jeschke.¹⁵³

T. Butta se v další části věnuje vlastnímu obsahu České postily. Tato Postila obsahuje předmluvu, vlastní postilu – 59 kázání na neděle a svátky, ukazadlo (rejstřík) a doslov autora. Protože v tehdejší době nebyl mezi lidmi obecně rozšířen překlad Bible, Hus před každým výkladem překládá text evangelia z Vulgáty. Také pro srozumitelnost slovům evangelia vkládá Hus do tohoto biblického textu své poznámky. Hus se při výběru textů řídí církví určenými perikopy na neděle a svátky církevního roku a také v úvodu každého kázání vykládá, proč se určitý text čte právě v tuto neděli či svátek. Tím objasňuje čtenářům smysl svátečních dnů v období církevního roku.¹⁵⁴

M. J. Hus při výkladu Písma používá nejrůznějších exegetických a homiletických pomůcek. Jsou to zejména: Glossa – soubor výkladů obtížných biblických míst z 9. století, a tzv. Catenae – řetězovým způsobem podávané výklady řeckých i latinských církevních otců. Ty Hus používal zejména k alegorickému dotváření biblického textu, jak to bylo ve středověku běžné. Při výkladu Písma Hus uznává autoritu církevních otců, tím se liší od Viklefa, Českých bratří, Luthera a Kalvína, protože tito uznávali pouze autoritu Bible. Avšak rozhodující je pro Husa argumentace Písmem. Hus v Postile kromě citace

¹⁵³ Srov. tamtéž.

¹⁵⁴ Srov. tamtéž, s. 56.

z Písma uvádí i citace z děl starověkých i středověkých teologů a filozofů. Hus například cituje Augustina, Jeronýma, Jana Zlatoústého, Ambrože a velmi často Řehoře Velikého (540-604). T. Butta uvádí, že se v České postile se nesetkáme se jménem Tomáše Akvinského, ačkoliv se v Husových latinských spisech objevuje velmi často. „Hus ve jménu Tomáše Akvinského nebojuje, spíše ho ve svých latinských spisech uvádí z učenecké povinnosti a samozřejmosti.“¹⁵⁵

Podle vzoru církevních otců jsou Husova kázání homilie nižší, analytické. „Text evangelia je vykládán verš po verši, určuje hlavní téma kázání a je základem celého rozboru a napomenutí.“¹⁵⁶ Hus vlastní výklad rozděluje na odstavce. Pro čtenáře je tak dobře srozumitelný myšlenkový postup autora kázání. Závěr kázání se skládá z doxologie, prosby, modlitby, napomenutí nebo ponaučení. Pro zpřístupnění biblické pravdy používá Hus také příklady, obrazy ze života, přirovnání a ilustrační příběh. Toto dílo je velmi ceněné pro Husovo rétorické a dramatické umění.

V závěru T. Butta hodnotí Českou postilu jako cenný pramen pro poznání Husova teologického přesvědčení.¹⁵⁷

3.1.7 Jaroslav Hrdlička¹⁵⁸: *Hus v českém katolickém modernismu*¹⁵⁹

Jaroslav Hrdlička chce ve své studii ukázat ústřední motiv hodnocení Husa v českém modernismu.

V úvodu konstatuje specifičnost českého modernismu „co do trvání a vztahu k národnímu zápasu o svobodu.“¹⁶⁰ Evropský modernismus po roce 1906, vydáním encykliky Pascendi, ustupuje. V českém modernismu jsou léta 1918-

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ Srov. tamtéž, s. 57.

¹⁵⁸ ThDr. Jaroslav Hrdlička, narozen 1959 v Trutnově, kněžské svěcení přijal 1984 v Praze, farář Církve československé husitské v Praze, nyní člen katedry církevních dějin a práva na HTF UK.

¹⁵⁹ Theologická revue, ročník 24(62)/1991, č. 2, s. 24-25.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 24.

1920 poznamenána jeho novým vzestupem a to ve zvláštní situaci získáním státní samostatnosti.¹⁶¹

Ústředním motivem zájmu o Husa je „snaha modernistické teologie zpřístupnit modernímu člověku víru v církvi, jež prochází dobovou reformou, porozumět problému svobody v církvi samé.“¹⁶² J. Hrdlička říká, že teprve s větším odstupem můžeme vidět světlo i stíny, přání i meze těchto hodnocení.¹⁶³

Dále J. Hrdlička konstatuje, že modernističtí teologové projevují o Husa zájem. Jeho dílu se v situaci dobového rakousko-uherského tvaru katolické církve otevírají především ve skrytu, ale i výrazněji. „Modernisté znovu a znovu hovoří o víře v církvi a o víře ve světě. Kladou si s různou intenzitou otázku, zda zjevení v církvi „dnes“ je totožné se zjevením z času apoštolů. Jestliže je zde totožnost, pak jaká? Odkud vychází zájem o problém vztahu víry a dobového poznání, vědy. Zde se odhaluje ústřední bod myšlenkového a duchovního zápasu modernismu. Do tohoto ústředního tématu patří i zájem o Husa.“¹⁶⁴

Hodnocení Husa v českém modernismu, jako výrazné osobnosti našich dějin, se mění „v symbol zápasu o svobodu církve a v církvi.“¹⁶⁵ Toto pochopení Husova díla souvisí s interpretací českých dějin, kde jde o chápání českých dějin sepnuté se jmény F. Palackého a především T. G. Masaryka. Takovou interpretací českých dějin je modernismus spoluvytvářen a na ni reaguje. J. Hrdlička píše, že zejména Masarykovo hodnocení M. J. Husa na český modernismus výrazně působí. Dále si klade otázku, proč tomu tak je a konstatuje, že Masarykův Hus není vědeckou prací, ale je programovým dílem. Dílo vzniká v druhé polovině devadesátých let. Masaryk v té době rezignoval na poslanecký mandát říšské rady a zemského sněmu. Masaryk v té době reaguje na některé problémy českých dějin, aktualizuje je a interpretuje. Masaryk představuje národu jeho výrazné osobnosti. Jana Husa pak vydává v roce 1896, předchází mu Česká otázka r. 1895 a následuje Karel Havlíček r. 1896. J. Hrdlička zde říká, že „složitým se jeví

¹⁶¹ Srov. tamtéž.

¹⁶² Tamtéž.

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ Tamtéž.

konstatování, že se autor v této práci nestaví proti katolické církvi, ale proti rakousko-uherskému klerikalismu. Katolickou církev 2. poloviny 19. století u nás není možné duchovně pochopit v dosti zjednodušeném schématu vlastenečtí kněží- cizí hierarchie. Duchovní uchopení církve by mělo být východiskem naší reflexe, v níž si chceme přiblížit určité motivy modernistické teologie, ale nevstoupit zároveň do její částečnosti.¹⁶⁶ J. Hrdlička říká, že modernismus si v podstatě neklade otázku Masarykovy duchovnosti, protože mu chyběl náležitý odstup a podmínky nadhledu. Odpověď na otázku Masarykova duchovního života nám může dát kritická reflexe. J. Hrdlička píše, že naším vodítkem v této složité otázce, by mělo být vědomí o tom, že „Masarykovi jde především o tvorbu jednotícího společenskopolitického programu, o oslovení mnohých a tedy i věřících.“¹⁶⁷ Masarykovo dílo o Husovi je nutno vnímat v těchto souvislostech jako „dílo výrazně společensky působící, duchovně však částečně; programní, ale přinášející celou řadu teologických problémů.“¹⁶⁸

Rodícímu se českému modernismu dává právě programovost Masarykova hodnocení českých dějin možnost aktivního vnímání dovršujícího se národního obrození. J. Hrdlička podotýká, že modernistická teologie za otevření se této koncepci českých dějin platí i určitou duchovní daň. Když podřizuje svoji ekleziologii této koncepci, dostává se na pohyblivou půdu zčásti problematického vnímání církve. Masarykovo dílo se promítá do hodnocení českých dějin a církve u kněží a vzdělaných laiků, kteří později vstupují do procesu modernistického hnutí u nás, i do samotného modernistického sporu. V samotné katolické církvi mezi částí kněžstva a mnoha vzdělanými laiky „působí Hus jako symbol a vzor, součást složitě vnímaného národního programu vrcholícího obrození a vlastně i osvobození.“¹⁶⁹

J. Hrdlička se dále ve svém článku zabývá problémem reformy církve, který také Masaryk otvírá a bez které se modernistická teologie neobejde, bez ní je nepochopitelná. Hus byl modernistickými teology vnímán „jako živá součást

¹⁶⁶ Tamtéž.

¹⁶⁷ Tamtéž.

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ Tamtéž.

neoddělitelně související s procesem osvobození a obrození, úžeji s národní cestou za svobodu a ve vztahu k tomu s reformou církve.¹⁷⁰ Důraz modernistické teologie na reformu církve souvisel se snahou českého modernismu „o zpřístupnění víry dobově modernímu člověku žijícímu nevytrženě z národního společenství osloveného konkrétním programem.“¹⁷¹ Hus byl jedním z důležitých kamenů mozaiky tohoto zpřístupnění víry v konkrétní dobové situaci. Zde J. Hrdlička znovu podotýká, že se jednalo o hodnocení, které přinášelo velké meze pro sebezpůsobování církve.¹⁷²

Dále J. Hrdlička ve svém článku zmiňuje osobnost české modernistické teologie zabývající se dílem Husových předchůdců a částečně samotným Husem F. Loskota. Modernistická teologie a národní zápas o svobodu v jeho díle tvoří spojení s Husem jako teologem a reformátorem. Jeho dílo vyšlo až několik let po odsouzení modernismu encyklikou Pascendi.¹⁷³

V závěru se J. Hrdlička říká, že modernismus u nás přijal Husa jako symbol a vzor. Další hodnocení Husa bylo opačné, jako antisymbol a antivzor. Tato hodnocení vycházela z některých odlišných přístupů k teologii a ekleziologii, lišila se ve vztahu k hodnocení českých dějin. V duchovním obzoru katolické církve po určitý čas spoluexistovala. Poté se jejich cesta oddělila. J. Hrdlička si klade otázku, jestli jsou mezní výpovědi obou hodnocení dnes plně adekvátní. Dále se J. Hrdlička ptá, co působí z Husova zápasu jako symbol a vzor, čeho se na Husovi můžeme dovolávat a zavrňovat, a zda mluvíme, když se ho dovoláváme, nebo ho zavrňujeme, o skutečném Husovi. J. Hrdlička konstatuje, že Hus žil a působil. „Byl živou a komplikovanou teologickou osobností, knězem církve v nesmírně složité době. Ani symbol ani antisymbol ho dnes nevystihuje a nepřibližuje.“¹⁷⁴

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 25.

¹⁷¹ Tamtéž.

¹⁷² Srov. tamtéž.

¹⁷³ Srov. tamtéž.

¹⁷⁴ Tamtéž.

3.1.8 Zdeněk Kučera¹⁷⁵: *Ke kauze Mistr Jan Hus*¹⁷⁶

V tomto článku prof. ThDr. Zdeněk Kučera, děkan HTF, uvádí stanovisko, iniciované časopisem TÝDEN.

Z. Kučera vyjádřil přesvědčení o tom, že „kauza Mistr Jan Hus“, patří k překážkám dobrých vztahů mezi různými konfesemi i rozličnými duchovními proudy českého národa ať už v minulosti, nebo současnosti a ať máme na mysli „procesní stránku jeho soudu na kostnickém koncilu, nebo materiální, věroučnou stránku obžaloby, anebo události jak se po Husově smrti vyvíjely či jak byly později, zejména v XIX. stol., chápány a vykládány.“¹⁷⁷ Aktuální jádro této kauzy pak je v tom, že v církevním společenství i v národě nás jeho kauza rozděluje, přestože by nás Husův zápas o pravdu a úsilí žít v pravdě mohl spojoval.¹⁷⁸

Dále Z. Kučera uvádí, že příznivé ovzduší vědecké a bohoslovecké, které se vytvořilo v posledních letech, dává možnost nově zkoumat jádro Husova sporu. Nové hermeneutické, vykladačské metody „zkoumají celkový historický obzor a konkrétní situaci, její problematické otázky, naděje i dějinné úmysly, jakož i užívané pojmy a myšlenkové postupy a jejich možnosti postihnout historicky jedinečné okolnosti a originalitu, tyto okolnosti označit nebo je dokonce přeskočit, a tím vytvořit novou dějinnou situaci. V takovém metodickém postupu badatel vyhledává to, co je „cizí“, „jiné“ ve zkoumané situaci, a když to odkryje, snaží se postihnout intence, úmysly historických osob, a tím se s nimi metodicky ztotožnit. Tu se v hloubkovém setkání projevují a prověřují i duchovní předpoklady zkoumajícího badatele, a děje se dialog, odhalující historické události jako živý zápas o pravdu, ovlivňující naše stanoviska a chápání pravdy.“¹⁷⁹

¹⁷⁵ Prof. ThDr. Zdeněk Kučera, narodil se 1930 v Bratislavě, profesor a později děkan na HTF UK, hlavní dílo: Trojiční teologie, 3 sv., Praha:1982-83, Pravda a iluze moderní teologie, Praha: 1986, O teologickou totožnost ČČSH, Praha:1988. Srov. LÁŠEK, J.B. „Jubilantovo curriculum vitae“, Theologická revue HTF UK, ročník 28(66)/1995, č.1, s.1-3.

¹⁷⁶ Theologická revue, ročník 27 (65), č. 6, 1994, s. 87-88.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 87.

¹⁷⁸ Srov. tamtéž.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 88.

S poukazem na toto filozofické a metodologické stanovisko Z. Kučera říká, „že je pochybné domnívat se, že „Hus rehabilitaci nepotřebuje.“¹⁸⁰ Takové stanovisko předpokládá, že „pravda je jednou provždy formulovaná a ten, kdo ji vyslovil, ji má plně, a tato pravda že nepotřebuje žádné nové projasnění.“¹⁸¹ Také je neúplné poukazovat jen na morální motivy a dobrou vůli Mistra Jana, aniž by se braly v úvahu dějinně podmíněné možnosti myšlenkových postupů a pojmů, kterými se snažil Hus vyjádřit kritickou situaci společnosti a církve, která vznikla papežským schizmatem. Tato situace byla pro církve zcela nová, od dob Augustinových snad nejkritičtější, která nakonec vyústila v rozklad křesťanského duchovního obzoru církve a říše.¹⁸²

V závěru Z. Kučera píše, že se domnívá, že společné prohlášení duchovně autoritativních osobností křesťanské ekumenické rodiny, by vyzdvihlo naši dnešní naději na koncil opět sjednocené církve a vyjádřilo všestrannou vůli hledat k němu trpělivě a vytrvale cesty. Takové prohlášení by nejen ocenilo osobnost a dílo Mistra Jana Husa, ale mohlo by pomoci „vytvořit a zakotvit novou duchovní a myšlenkovou situaci při překonávání neblahého náboženského partikularismu v našem národě a iniciovat podobné kroky v širším obzoru.“¹⁸³

3.2 Články teologické a filozofické

V této kapitole jsou podrobněji rozebrány články od autorů z řad CČSH zaměřené na Husovu teologii a filozofii.

3.2.1 Miloslav Kaňák: *Husovy teologické názory*¹⁸⁴

Miloslav Kaňák v úvodu článku podotýká, že Husovo teologické dílo a jím v život uvedená raná reformace česká není u nás pramenem takového studia a myšlení, jako je tomu u teologického odkazu světových reformátorů Luthera a Kalvína a jejich církví. V současné době, kdy jsou zpřístupněné prameny

¹⁸⁰ Tamtéž.

¹⁸¹ Tamtéž.

¹⁸² Srov. tamtéž.

¹⁸³ Tamtéž.

¹⁸⁴ Náboženská revue, ročník 36/1965, č. 3, 4, s. 77-83.

Husových spisů, sbírky kázání, traktáty a polemiky je možné si tyto Husovy teologické názory oživit. Miloslav Kaňák proto využívá příležitosti Husova jubilea (550. let od úmrtí) a nabízí možnost se vnést do problematiky křesťanského života. V článku čtenáře seznamuje s Husovými názory o hlavě církve papeži a dalších církevních představitelích, objasňuje formy jeho následování Krista, cenu pravého křesťanství, vypočítává v Husově pohledu povinnosti kněžské, vykládá Husův pojem křesťanského napomenutí a rozvádí jeho pohled na poslání kazatelské a pastýřské. Miloslav Kaňák pak uvádí, že vedení Husem pak máme uvažovat o věčném životě, o zdrojích poznání v Písmu svatém i o důsledcích křesťanského myšlení v etice – zejména v etice sociální. Podle Miloslava Kaňáka nám Husovy názory můžou být podnětem k našim vlastním úvahám o otázkách křesťanské teorie a praxe, vycházejících z naší víry.¹⁸⁵

K jednotlivým Husovým názorům pak uvádí následující: Plně katolické bylo Husovo stanovisko k papežskému primátu. Respektoval postavení papeže jako hlavy římskokatolické církve, což znamená, že uznával papežský primát založený na Mat 16,18. Vážně se však zamýšlel nad otázkami rozsahu tohoto primátu a okolnostmi, za jakých lze pokládat papeže za věrného nástupce Petra a také jestli vůbec můžeme hovořit o tom, že papež je zástupcem Kristovým v církvi. V traktátu „O církvi“ vyslovuje Hus názor, že „Petr nebyl a není hlavou svaté církve katolické v tom rozsahu a pojetí, k němuž se dospělo průběhem dějin, a nebyl ani není roveň Kristu, jak se vyhlášovalo v době Husově. Krista nelze podle Husa kritizovat, avšak papeže ano. Ten není Kristem!“¹⁸⁶ Z toho Hus vyvodil závěry, že je papež hoden úcty, která mu z úřadu vyplývá, pouze tehdy, pokud následuje Krista. Hus je pak přesvědčen, že ke spáse a zdaru církve není nevyhnutelně třeba papežského úřadu. Z tohoto, jak papež a nejvyšší představitelé církve následují či nenásledují příklad Kristův, vyplývá Husovi také poslušnost vůči jim. Papeže a preláty máme poslouchat, pokud přikazují něco, co je ve shodě

¹⁸⁵ Srov. KAŇÁK, M. „Husovy teologické názory“, Náboženská revue, ročník 36/1965, č. 3, 4, s. 77.

¹⁸⁶ Tamtéž.

s Kristovými příkazy. Ale nemáme je poslouchat, pokud přikazují něco, co je proti Kristu a jeho přikázáním.¹⁸⁷

Velký důraz klade Hus na následování Ježíše Krista. V tomto následování vidí ctnost člověka a jeho spásu. V Ježíši Kristu vidí nejvýznamnější příklad našeho života.¹⁸⁸

S dnešními měřítky v životě křesťanů, tedy v etické poloze křesťanství, hledal Hus cenu pravého křesťanství. Ve svém listě Hus napsal, že je lépe dobře umřít, než špatně žít. Dále také napsal, že pravý křesťan je živý z činění dobrých věcí a ne mnohomluvením. Tímto životem má na mysli život z víry, protože „jen pravá víra nutně plodí pravé jednání.“¹⁸⁹ Dobré skutky jsou důkazem dobré víry, protože z jejich velikosti je možné posuzovat velikost křesťanovy víry. Pravost kněžství a svatosti posuzuje také z tohoto hlediska. Když vytyčuje povinnosti kněžské v kázání na den sv. Jana Zlatoústého, napsal Hus, že „každý svatý je kněz, avšak ne každý kněz je svatý. Neboť kterýkoliv prostý člověk, jenž obětuje na oltáři svého srdce Ježíše Krista, nepotřebuje, aby sloužil mši a ve svátosti utvářel tělo Kristovo...“¹⁹⁰ Tento názor má blízko k pojmu všeobecné kněžství. V dalších názorech o křesťanském životě Hus uvádí, že jen člověk, který žije dobře a svatě, má právo vznášet své požadavky na druhé lidi. Jen takový člověk může kritizovat nedostatky v církvi i ve společnosti a požadovat nápravu hříšníků. Hus ve svém kázání r. 1410 říká, že každý hříšník je svým proviněním postaven níže než spravedlivý. Touto mírou pak měří i papeže a preláty. Ve své skromnosti pokládá Hus i sebe sama za hříšného a nevyjímá se nijak z pokání.¹⁹¹

Křesťanův život se stává pro Husa i v teologickém slova smyslu pozemským měřítkem jejich účasti na životě věčném s Kristem v Bohu. Hus ve svém spisu „O církvi“ dělí církev obecnou na tři strany. Jednu nazývá svatou církev zvítězilou, to jsou sbor všech svatých s Kristem v nebeské radosti. Druhou stranu nazývá odpočívající, spící, a to je sbor všech blahoslavených v očistci.

¹⁸⁷ Srov. tamtéž, s. 78

¹⁸⁸ Srov. tamtéž.

¹⁸⁹ Tamtéž.

¹⁹⁰ Tamtéž.

¹⁹¹ Srov. tamtéž, s. 79.

Třetí stranu nazývá bojující, a je to sbor vyvolených, kteří svatě žijí ve světě. K rozlišení dobrých od zlých pak dojde až v čase naplnění a soudu. V Božím plánu má každý z lidí v tomto schématu, kde jsou všechny strany církve spojeny svazkem lásky, ve kterém se navzájem neopouštějí a jedni na druhé stále působí, jasně vymezené místo a poslání.¹⁹²

Miloslav Kaňák upozorňuje, že v předchozích názorech se Hus v pohledu na církve shoduje s obecným názorem věroučným. V dalším se pak začíná rozcházet v tom v názoru o tom, kdo je členem církve bojující. Katolická církev se vyhláší za totožnou s církví bojující a za své členy pokládá všechny, kteří vyznávají její učení, přijímají její svátosti a uznávají římského papeže za svou nejvyšší viditelnou hlavu. Hus však počítá mezi členy bojující církve jen ty, kteří následují Krista. Důrazem na následování Krista a dobrý život jako znamení vyvolených Božích se Hus dostal na linii učení o predestinaci. V traktátu „O církvi“ Hus napsal: „Rozdělují se lidé na takové, kteří milostivým vyvolením božím buďto k časné spravedlnosti a k odpuštění hříchů aneb k dosažení blahoslavenství nebeského jsou předurčení, z nichž druzí nikdy milosti pozbyti nemohou..., a na takové, kteří k věčnému ztracení jsou předzvěděni...“¹⁹³ Hus tímto uvedl do pochybnosti o Božím vyvolení i samotného papeže a preláty. Pokud nežijí dobře a ve shodě s Kristovými požadavky, je u nich podle Husa pochybné, jestli vůbec patří do církve svaté bojující, dokonce jestli jsou ještě vůbec Kristovi čili křesťany.¹⁹⁴

Pro M. J. Husa bylo zdrojem vědění o tom, jak následovat Krista Písmo svaté. Sám je nazývá „chlebem života časného i věčného“ a „slovem Božím, jímž se krmí a živý člověk vnitřní – duše, aby rostl v důstojenství nesmírné...“¹⁹⁵ Hus je přesvědčen o tom, že Písmo svaté vyžaduje náležitý výklad, který mu poskytuje svou tradicí církve a církevní učitelé svou teologickou erudicí. U Husa má takový výklad tehdy obvyklé formy a to historickou, analogickou a alegorickou. Podle husa však nestačí Boží slovo jen vykládat a slyšet, ale musí se dostat projevit ve

¹⁹² Srov. tamtéž.

¹⁹³ Tamtéž, s. 80.

¹⁹⁴ Srov. tamtéž.

¹⁹⁵ Tamtéž.

skutcích. Církevní tradici a teologické výklady církevních učitelů Hus vzhledem k Písmu svatému nijak nepřeceňoval, ale stavěl je pod normu korekce Ducha svatého a rozumného uvažování. Člověk proto není vázán věřit výroky svatých mimo Písmo, ani papežským bulám pokud nepraví něco z Písma, nebo něco co se na Písmu zakládá. Hus Písmo svaté přijímá v zásadě v jeho verbální inspiraci, jak od něj požadovala církev, ale nezůstává pouze u jeho litery, ale snaží se vždy postihnout jeho ducha. Proto při výkladu nepohrdá ani rozumem. Boží slovo, které obsahuje Písmo, pokládá za záruku pravdy. Pro tuto pravdu Hus žil, bojoval i umíral, protože o ní byl přesvědčen, že je smyslem veškerého lidského žití. Tuto pravdu ztotožňoval s pravdou Boží, zjevenou člověku skrze Ježíše Krista. Této pravdy se pak dovolával tváří v tvář smrti na hranici.¹⁹⁶

Také s posláním kazatelským a pastýřským je úzce spjato Husovo teologické dílo. Ve svém listě varuje ty kněze, kteří (slova Božího nic neváží) a také kteří jsou povoláni ke kazatelské službě a nekáží. Kazatel pak má hlouběji znát Pána Boha. Kazatel by měl neustále sebe zdokonalovat, sebe zkoumat, naslouchat Božímu hlasu a prosit Boha o milost vedení cestou pravdy. Pro své kazatelské působení se proto dožaduje Boží pomoci a spoluúčasti posluchačů. Při svém kazatelském působení měl Hus vždy na mysli péči pastýřskou o své posluchače. V „Postile“ připomíná nejen farářům, ale i biskupům, že mají pást lid dobrým příkladem a slovem božím, jež svou krví vykoupil Spasitel. A jinde vysvětluje, že pastýř má být věrný svému Pánu Ježíši Kristu, který je prvním pastýřem všech věrných ovcí, které pase především pastvou svého slova, těla i krve. A rozhořčuje se proti špatným duchovním pastýřům.¹⁹⁷

Miloslav Kaňák uvádí, že při studiu Husových teologických názorů můžeme jasně vidět, jak důležitou složku v nich hraje i problematika sociální. Východiskem je Husova víra, že před Bohem, Otcem všech lidí, jsou si všichni lidé rovni. Z Husova výkladu modlitby Páně pak cituje: „Bůh velí říkat Otče náš, aby všichni lidé, císařové, papežové, králové i knížata nestyděli se za nejchudší a nezavrženější, protože jsou jejich bratři, jim rovni v milosti a v přirozenosti.

¹⁹⁶ Srov. tamtéž, s. 80, 81.

¹⁹⁷ Srov. tamtéž.

Jakožto důstojenství ve světě neloučí, ani nevymítá nikoho od bídy a smrti, též neloučí ani vymítá od rovné účasti v milosti Boží¹⁹⁸ Vykupitelské poslání Kristovo podtrhuje tuto biblickou rovnost všech lidí. V tomto vykupitelském poslání se spojila Boží láska s obětí Kristovou za všechny lidi bez rozdílu. V Postile říká Hus, že jsme všichni sluhové, protože máme sloužit jednomu Pánu. V životě však vznikají mezi lidmi nerovnosti jednak majetkové, rodové a hodnostní. V Postile k tomu Hus říká, že na lidech ctíme ne člověčenství, kterým jsme podobni Bohu, ale majetek a rod. Za Husovy doby je lidská společnost rozdělena na tři části, první je lid žijící z dovolené práce, druhá část jsou svěští pánové a třetí část je kněžstvo, dokud skutečně zastává svůj úřad. K tomu Hus odpovídá ve výkladu Desatera, že čest je lepší než bohatství a v traktátu „O církvi“, že člověka hodnost neposvěcuje, ale člověk posvěcuje hodnost. Dále pak říká, že i kdyby byl někdo způsobilý k hodnosti, když sám o ní usiluje, je tím už nezpůsobilý a také že jedinou skutečnou kvalifikací člověka je jeho „prvenství ve ctnostech, vázané na lepší následování Krista v mravech a na budování církve a ne prvenství ve světském bohatství nebo ve slávě lidské, kteréžto prvenství apoštolové zavrhnli.“¹⁹⁹ M. J. Hus měl pro hodnocení člověka jiná měřítka, než měla jeho doba. Ve svých projevech pak kritizuje ty, kteří se podle soudobých měřítek kritice vymykali. Hus říká, že často nejnižší stav, křesťané z lidu, převyšují ostatní. Tato idea budila u církevní a světské vrchnosti strach, že kdyby pronikla mezi lid, změnila by pořádek společenských řádů. Miloslav Kaňák uvádí, že Hus byl v určité poloze svého reformátorského působení i sociálním revolucionářem. A právě jako takový se dostal do prudké diskuze s církevními představiteli a zejména pro tyto názory, o kterých s právem věřilo, že rozkládají stabilitu současného společenského řádu podpíraného římskokatolickou církví, byl odsouzen a zemřel.²⁰⁰

Miloslav Kaňák v závěru článku uvádí, že po rekapitulaci většiny hlavních Husových názorů můžeme vidět, že jsou i dnes svým způsobem aktuální a normotvorné. Husovy názory se prosazují jako názory silného ducha, který bojuje

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 81.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 82.

²⁰⁰ Srov. tamtéž.

o svobodu svého vyjádření a uniká okovům dogmatismu církve i tíhy představ své doby. Miloslav Kaňák se domnívá, že se tak děje proto, že Husovy názory i on sám, jsou argumentovány na linii biblické, tj. na jistotách o živém Bohu, na spasitelném poslání Kristově a na svobodě působení Ducha Božího. Husova lidskost je prozářena jeho duchovním obzorem a životem, takže jsou jeho názory, třeba jen čistě teologické, v jednotě s etikou náboženskou i etikou sociální. Tato jednota Husova života, bytí i přesvědčení, je nejsilnějším zážitkem, který pocítí každý, kdo se bude Husem zabývat, nebo se nad ním jen zamyslí.²⁰¹

3.2.2 Emil J. Havlíček²⁰²: *Mistr Jan Hus aneb Co jest pravda*²⁰³

Jedná se o přednášku pronesenou E. J. Havlíčkem na veřejném večeru Křesťanské jednoty v Šumperku 6. července 1969.

Autor se nejprve zamýšlí nad slovem „pravda“. Slovo pravda se často skloňuje ve všech pádech a zneužívá se rafinovaně i zcela naivně. Přesto však obsahuje něco neobyčejného a svatého. Dále autor charakterizuje pravdu. Pravda je otevřená do světa. Pravdu nalézá ten, kdo ji hledá. Pravda předpokládá svobodu, proto jí nepozná každý. Pravdu a svobodu nemůžeme oddělit. Přijímat pravdu znamená žít svobodně, svrchovaně, na té nejvyšší úrovni. Co je to tedy pravda, ptá se autor? Odpovídá pak, že pravda se nedá definovat nebo napsat, zařadit do katalogu našich vědomostí. Není to žádná statická záležitost, ale dynamismus a napětí. Dále cituje několik autorů, kteří se také nad slovem pravda a s tím spojenou svobodou zamýšleli. Jsou to Henrich Böll, Lion Feuchtwanger, Jakub Deml, František Křelina. Každý z nich má jinou pravdu. V tom je pak to dynamické napětí, ne rozpor.

Autor se pak v druhé části zamýšlí nad M. J. Husem. V úvodu cituje marxistického filosofa Karla Kosíka: „Velký český intelektuál píše z vězení dne 18. června 1415: Jeden teolog mi řekl, že vše je pro mne dobré a dovoleno, jen když se podrobím koncilu, a dodal: Kdyby koncil prohlásil, že máš toliko jedno

²⁰¹ Srov. tamtéž, s. 83.

²⁰² Emil. Jan Havlíček (1941-2012), duchovní a farář ČČSH v Olomoucké diecézi.

²⁰³ Theologická revue, ročník 41/1970, č. 3, s. 61-66.

oko, ačkoliv máš dvě, bylo by tvou povinností vyznati s koncilem, že tomu tak jest. Odpověděl jsem mu: A kdyby mi to tvrdil celý svět, já, maje rozum, jaký nyní mám, nemohl bych to připustit bez odporu svědomí.“²⁰⁴ Kosík k tomu dodává, že „tento text je ve světové literatuře ojedinělý a patří k oněm nesmrtelným myšlenkám, v nichž se vyslovují základní pravdy o člověku a světu.“²⁰⁵

Autor uvádí, že tento velký český intelektuál z počátku 15. století je M. J. Hus a dodává, že to s ním je jako s tou pravdou. Kdekdo se ho dovolává, kdekdo mu také zlořečí, ale málokdo ví, kdo vlastně Hus byl a je, v čem je jeho norma svědectví platná napořád. Dále pak autor rozebírá Husovo kázání, se kterým šel na koncil a které bylo založeno na slovech Ježíšových: „Mír tomuto domu.“ K tomu uvádí, že je paradoxní a výsměchem pravdě, že toto zvěstování pokoje nemohlo být předneseno těm, kteří se vydávali za ochránce práva a čistoty učení víry i mravů. Ať ve starověku, středověku a v nové době, stále proti sobě stojí dvojí: moc a pravda.²⁰⁶

Příklad Husův je pro autora jistota, že stojí za to bojovat za pravou existenci, za život, který je živý a plný radosti, za život, který je rozhovorem, výměnou názorů, dialogem s protějším Ty. Tímto rozhovorem pak Já dostává správnou dimenzi, pravý smysl a pravou cenu.

Na závěr pak autor uvádí heslo Veritas vincit – Pravda vítězí, které je biblického původu. Pochází se Starého zákona. A pravda je ještě starší než toto heslo. „Dáme-li své kousky pravdy dohromady a budeme-li úporně – podle slov Husových – hledat, bude snad znát pravdu celé lidstvo.“²⁰⁷

²⁰⁴ Srov. HAVLÍČEK, E. J. „Mistr Jan Hus aneb Co jest pravda“, TR, ročník 41/1970, č. 3, s. 63.

²⁰⁵ Srov. tamtéž.

²⁰⁶ Srov. tamtéž, s. 64.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 66.

3.2.3 Zdeněk Trtík: *K otázce filosofického realismu Husova*²⁰⁸

V úvodu článku autor podotýká, že teologie nemůže být v žádné době lhostejná k soudobému filosofickému myšlení, protože teologie chce pravdu Evangelia zprostředkovat myslícímu lidskému duchu. Dokonce i teologové, kteří filosofii zásadně odmítali, byli na ní nějakým způsobem závislí. Kritickým použitím filosofických kategorií se vyznačují nejvýznamnější teologické směry. Pokud se chceme vcítit a vmyslit v dnešní době do duchovních zápasů velkých postav minulosti, říká autor, musíme k ideám a ideálům, jimiž byly neseny, přistupovat ne jako k nějakým v sobě spočívajícím nerostům, nebo je vysvětlovat z předešlých idejí, ale smysl a význam duchovních a myšlenkových zápasů může být postihován „pouze v dějinných souvislostech a vztažnostech zpět i kupředu a ve společensky se měnící funkci tradičních směrů.“²⁰⁹ K pochopení duchovních tendencí a myšlenkových směrů nestačí pouze proměnnost dějinných situací a společenských poměrů. Autor uvádí že „komunikace mezi minulostí a přítomností předpokládá nejen společné hmotné a duchovní potřeby člověka všech dob, nejen v podstatě stejné duchovní a rozumové schopnosti, ale i základní vlastnost překračování dané skutečnosti a situace.“²¹⁰ Výrazem této vlastnosti lidské existence je naděje v realizaci hodnot pravdy, dobra a spravedlnosti. O tom, zda je člověk v přítomnosti schopen pochopit izraelsko-křesťanskou duchovní tradici, rozhoduje míra a síla této naděje. Tato tradice je nezastupitelná, vztahuje se k poslednímu horizontu veškeré lidské naděje. Otvírá smysl přítomnosti a minulosti z budoucnosti, veškerá skutečnost se v ní ukazuje v hlubinné dimenzi, kterou nelze mimo tuto tradici vidět. Teologie označuje otevření této dimenze obecným pojmem milosti. Umělecké prožití určité skutečnosti, které je ostatním lidem přístupna pouze jako předmět běžného nebo vědeckého poznání, je analogií této zkušenosti. Podle autora je možné pochopit, na těchto hermeneutických základech, duchovní tendence a myšlenkové směry křesťanské církve a také

²⁰⁸ Theologická revue, ročník 42/1971, č. 3-4, s. 65-73.

²⁰⁹ TRTÍK, Z. „*K otázce filosofického realismu Husova*“, Theologická revue, ročník 42/1971, č. 3-4 s. 65.

²¹⁰ Tamtéž.

Husova reformačního zápasu včetně funkce středověkého filosofického realismu.²¹¹

V první části autor uvádí, že při druhém slyšení v Kostnici 7. června 1415 zaútočil kardinál d'Ailly na Husa s tím, že je zastáncem Viklefovy remanenční nauky na základě filosofického realismu. Filosofický realismus Viklefa a Husa spojoval. Z. Trtík uvádí, že „těžištěm obvinění mohla být jen dogmatická úchylna remanenčního výkladu večeře Páně, nikoliv filosofický realismus sám, který nebyl v dogmatických důsledcích jednoznačný.“²¹² Z. Trtík uvádí, že je však faktem, že Viklef dospěl k přesvědčení o absurdnosti nauky o předpodstatnění na základě filosofického realismu. Toto dogma mohl ještě Tomáš Akvinský naopak zdůvodňovat pojmy aristotelského realismu (substance a případy, nebo látka a forma). Od poloviny XIV. století však vrcholí krize feudalismu, začínají se také otřásat základy středověké církve, její filosofický realismus se začíná stávat nebezpečný. Ve filosofickém realismu víra v poznání podstaty jevů vedla ke kritice dogmatických základů její porušenosti, vykořisťovatelské povahy a mocenských nároků. Rozum se staví proti dosavadnímu pojetí církve, zdůvodňujícímu její svrchovanou autoritu a moc. Církev proto dává přednost nominalismu, který přijímá všechna dogmata bez rozdílu na základě pouhé autority církve.²¹³

Autor uvádí, že je velmi obtížné a v celém rozsahu téměř nemožné, vyložit smysl středověkého realismu a nominalismu v poměru k jednotlivým dogmatům. V dogmatických důsledcích se oba směry dobově mění, rozcházejí, ale i překrývají a shodují. Ústřední tendencí jsou však oba směry protikladné. Tento spor se týká povahy universalí, obecných pojmů, a jejich poměru ke konkrétním jednotlivinám. Realismus byl přesvědčen, že obecné pojmy jsou reálné. Například člověk, stůl, strom. Ty jsou trvalé a neměnné, lze je poznávat a pojmenovat. Jednotlivé věci jsou pak od nich odvozené. Nominalismus naopak učil, že obecné pojmy jsou jen jména, pouhá vanutí větru, a při nejlepší abstraktní konstrukce myslí čili pojmy (conceptus). V tomto případě se jedná o konceptualismus. Autor

²¹¹ Srov. tamtéž, s. 66.

²¹² Tamtéž.

²¹³ Srov. tamtéž.

uvádí, že u myslitelů, kteří se s církví vnitřně rozešli, kladl nominalismus základy moderní empirické vědy a byl tedy blízký novodobému pojmu realismu. Avšak ideologickou oporou mocenských pozic církve proti všem opravným snahám se stal teologům zejména v řadách hierarchie. Pouze směr filosofického realismu mohl být zdůvodněním reforem církve až k jejím posledním duchovním základům. Naproti tomu nominalismus hájí status quo, k němuž patřila především dogmata. Z tohoto důvodu se nominalisté slepě podřizují církevní autoritě a nerozlišují, která její dogmata jsou pravdivá. Filosofické stanovisko nominalismu popíralo platnost těch dogmat, která zachovávala smysl biblické zvěsti. Jejich skepse vůči poznávací platnosti univerzálií problematizovala ústřední christologické a soteriologické dogma. Toto dogma „zdůvodňuje spásu v Kristu obecným pojmem (universalium) lidské přirozenosti (humanum), s níž se v Ježíši Kristu spojil Bůh a tak založil spásu celého lidstva.“²¹⁴ Z. Trtík uvádí, že kdyby nominalisté v církvi nebyly zainteresováni především mocensky a nebyli skeptičtí i vůči své vlastní filosofii, museli by napadnout i dogma trinitární. Toto dogma zcela ve smyslu filosofického realismu říká, že „Bůh je una substantia (essentia) tres personae, jedna božská podstata ve třech osobách, přičemž substantia je universalium, kdežto tři osoby jsou jednotliviny.“²¹⁵ Nominalismus pak zrušením univerzální podstaty směřoval k trojbožství, nebo k odmítnutí trojičného dogmatu vůbec, a tak i k popření božství Ježíše Krista. Z. Trtík uvádí, že i když to nominalisté nikdy otevřeně neřekli, jejich teologie k tomu nepřímou a zahaleně vždy směřovala.²¹⁶

Podle nominalistické koncepce, kterou ve starověku zastával Eunomius a ve středověku Vilém Occam a Gabriel Biel, jsou všechna rozlišení a individualizace v Boží bytosti čistě subjektivními představami a názvy, jímž v Bohu neodpovídá žádná realita. Nominalisté tak nahrazují živého Boha bible, který je symbolizován trojičným dogmatem a naukou o Božích vlastnostech, abstraktním pojmem Absolutna. Tato novoplatonská modla vyčerpává všechnu realitu a neponechává prostor pro reálnou existenci stvoření. Nominalismus vede k popírání svobody a

²¹⁴ Tamtéž, s. 67.

²¹⁵ Tamtéž.

²¹⁶ Srov. tamtéž.

hodnoty lidské osobnosti. Tím také k mocenskému manipulování s člověkem. Pod vládou takového boha je možná pouze jediná christologie, a tou jsou rozmanité obměny ariánské, adoptiánské, nebo modalistické hereze.²¹⁷

Z. Trtík píše, že nominalismus mohl chtít jen slepou poslušnost církevní autority, ne vzhled do pravdy, jíž má církev sloužit. Bylo podle něho trapnou ironií, že z hlediska poslání církve soudili v Kostnici Husa, který byl realisticky zaujatý pro pravdu, nominalisté, kteří byli vůči pravdě zcela skeptičtí. Autor podotýká, že „dokud starověká a ještě i středověká církev představovala duchovní autoritu a kulturní jednotu evropského lidstva na základě synthesy Evangelia s antikou, byl v ní vedoucí filosofií realismus.“²¹⁸ Toto myšlení v té či oné formě, můžeme nalézt v pozadí teologie největších církevních myslitelů, jako byli Augustin, Anselm, Tomáš Akvinský. U Tomáše Akvinského ale také nalézáme některé tendence mírně nominalistické. O těžké krizi feudální církve svědčí v době Husově dogmatická petrifikace a zabsolutnění dosažených pozic v hermeneutickém procesu křesťanské pravdy, uzavření ducha církve vůči pokračujícím vědeckým, kulturním a sociálním snahám. Filosofický realismus se v této společenské situaci stává nebezpečný, ale vzhledem ke svým slavným nositelům v tradici církve nemůže být prohlášen za dogmatickou herezi. Z. Trtík uvádí, že to byl důvod proč také d'Aillyho útok na Husův filosofický realismus směřoval k vlastnímu obvinění Husa z remanenční nauky. Původcem této nauky byl také realista Viklef. Hus však toto obvinění pravdivě a přesvědčivě popírá, protože tuto nauku nikdy nepřijal a nehlásal. Při útoku na filosofický realismus Hus bystře odmítl jakoukoliv polemiku a poukázal, že s tímto důsledkem Viklefova realismu nemá nic společného. Z. Trtík píše, že v Husově životě nebyl filosofický realismus bezvýznamný, nebyl jen předmětem Husova nezávazného akademického zájmu.²¹⁹

V druhé části článku autor rozebírá hlubší smysl tohoto středověkého myšlení a snaží se ukázat, proč se k němu přihlásil právě krajně křesťansky opravdový Hus. Filosofický realismus bylo myšlení značně diferencované. Na

²¹⁷ Srov. tamtéž.

²¹⁸ Tamtéž.

²¹⁹ Srov. tamtéž, s. 68.

jeho krajním křídle stál Vilém Champeaux, který zastával názor, že universalia sunt ante res. Tento názor může být sledován až k Platonovu učení o ideách jako ontických pravzorech bytostí a věcí smyslového světa. Na myšlení Augustinově byl založen Vikleřův realismus. Má tedy platónský původ, ale neznamena to, že jde o nekritické navazování na Platonovu teorii idejí a jejich poměru k jednotlivinám. „V theologickém názoru mohl být tento realismus tradován jen jako koncepce, podle níž universalia jsou nejdříve v Boží mysli (ante res), pak ve stvořených jednotlivinách (in rebus) a konečně v lidské mysli, která je z jednotlivin poznává (post res).“²²⁰ V myšlení aristotelského realismu velkých scholastiků, které mělo vliv na Vikleřa i na české stoupence realismu na pražské univerzitě, se Vikleřův platónský realismus podstatně nelišil. Do tohoto směru byl Hus uveden svými profesory, zvláště Stanislavem ze Znojma, i vlastním studiem Vikleřových spisů. Hus však zůstal vůči Vikleřovi jako teologu a filosofu kritický. Dokazuje to jeho odmítnutí remanenční nauky.²²¹

Vikleřův platónský realismus má svým smyslem pro konkrétní jevy církevního a společenského života blízko k aristotelskému realismu (universalia sunt in rebus). Tento realismus zastával Anselm, Albert Veliký a Tomáš Akvinský. Středověká teologie rozpoznala v Aristotelově filosofii, která je kritikou státnosti Platonových idejí, mnohem vděčnější výklad skutečností. Před Platonovou naukou měla Aristotelova teologie z hlediska biblické víry v transcendentního Boha jako Pána světa, velké přednosti. Zrušila Platonovu státnost idejí a světa tím, že světový pohyb se děje spojováním hmoty s formami. Bůh u Aristotela je vzhledem k světu původně statické neutrum. Přesto však, alespoň pasivně jakožto hmotou milovaný ač nikdy nedosahovaný hýbe světem. Aristotelovo určení první formy jako myslícího intelektu umožňovalo, aby se korekcí „prvního nehybného hybadla“ v „prvního aktivního hybatele“ stala tato koncepce oporou biblického theismu. Z. Trtík uvádí, že ačkoliv je otázkou, zda vrcholná scholastika nepřijala Aristotela nekriticky, musí jí být uznána otevřenost vědeckému poznání. Církev se vůči pokračujícímu poznání uzavírá

²²⁰ Tamtéž.

²²¹ Srov. tamtéž, s. 69.

teprve ve XIV. Století, a to trvá až do XX. století. Neměnnou věčnou pravdou se pak stávají dobově podmíněné poznání a formulace křesťanské pravdy.²²²

Mezi těmi, kdo se této pravdě oddali, patří Hus mezi největší. Hus za křesťanskou pravdu položil uvědoměle svůj život. Teologický výklad bere Husovo přesvědčení a svědectví vážně. Z. Trtík říká, že „pravda Evangelia v Husově myšlení a zápase není zdaleka statická a pouze nadsvětlná veličina ve smyslu platónského realismu, který odvrací zájem od dějin k zásvětnu. Má sice transcendentní základ a původ, ale vstupuje do tohoto světa a chce vládnout v církevní a společenské existenci.“²²³ Husově křesťanské existenci odpovídá filosofická struktura umírněného realismu s jeho tezí *universalia sunt in rebus*. Husovi také nešlo jen o čistě filosofickou nebo logickou otázku universalíí, ale o Kristovu vládu ve zcela konkrétních, hmotných, společenských a církevních vztazích tehdejší společnosti. Ale také v samém filosofickém realismu nešlo pouze o logický problém obecných pojmů a jejich vztahů k jednotlivinám. To můžeme vidět na ontologizaci těchto pojmů. Klasičtí řečtí původci mezi ně zahrnovali a jako ontické pojímaly také hodnoty.²²⁴

Ve čtvrté části článku Z. Trtík zdůrazňuje, že „Husův filosofický realismus zdaleka neznamena, že pravda, pro niž Hus zemřel, je totožná s pravdou Sokratovou, Platonovou nebo Aristotelovou. Husovou pravdou je pravda izraelsko-křesťanské tradice, jímž prvním a základním vyjádřením je bible. Je to pravda Evangelia“²²⁵ Z. Trtík dále upozorňuje na jisté eschatologické napětí, do kterého vstupuje Hus svým zápasem. Už v kázání a díle Milíčově a v teologii Matěje z Janova se objevuje krize a rozpory feudálního církevního systému v ostrém eschatologickém světle. Do Husovy tradičně církevní koncepce eschatologie se prolamuje očekávání brzkého příchodu Kristova až ke konci jeho životního dramatu v Kostnici, přesto se musel jeho důkaz věrnosti Kristu až na hranici jevit jako eschatologické znamení a působit přímo revoluční silou. Z. Trtík píše, že význam eschatologický měla objektivně pravda biblické zvěsti v Husově

²²² Srov. tamtéž, s. 70.

²²³ Tamtéž.

²²⁴ Srov. tamtéž.

²²⁵ Tamtéž, s. 71.

díle a mučednictví pro husitskou revoluci i další českou reformaci. Přínosem české reformace světovému křesťanství je objev eschatologické povahy biblické pravdy. Církev pod vlivem řecké filosofie proměnila eschatologickou pravdu biblické zvěsti, která má konkrétní vztah k času a prostoru, s konkrétním dějinným životem, v transcendenci metafyzickou. Biblická pravda tak ztratila kritický a revoluční dosah v dějinách. Z. Trtík k tomu cituje A. Molnára, Eschatologická naděje české reformace: „Česká reformace stanula nepřátelsky k tradičním formám středověkého křesťanstva především pro svou naději v přicházejícího Krista, soudce veškerenstva, jehož soud začíná od domu Božího, od církve. Scholastický oficiální pohled programaticky zneškodňoval kritickou naléhavost eschatologického Konce biblické zvěsti. Církev jako celek neměla vědomí, že přítomně stojí před konečným soudem, necítila se jeho blízkostí volána k pokání a nápravě a odmítala uvědomit si předběžnost, dočasnost svých řádů a institucí. Pohotovost k rozkazům vracejícího se Pána zaměnila za udomácnění eschata v církvi, za předčasné ztotožnění církve s královstvím Božím. Cizí jí byla myšlenka, že by eschatologie měla určovat povahu jejího trvání v historickém čase.“²²⁶ Eschatologie biblické pravdy má totální nárok na celou lidskou, církevní i společenskou existenci. To byl důvod, proč došlo u Husa k prolomení tradiční církevní koncepce eschatologie. Vypracovat teoretickou koncepci už Hus nestihl. Ale žil a jednal, spolu s dalšími otci české reformace, pod svrchovaností Evangelia. Z. Trtík souhrnně vyjadřuje smysl české reformace následujícím: „Proti svrchovanosti církve a theologie nad Evangeliem svrchovanost Evangelia nad vši církevní a lidskou skutečností.“²²⁷

V poslední páté části článku Z. Trtík shrnuje a zdůrazňuje momenty, které mají zvláštní význam pro naši přítomnou existenci. Hus i přesto svoji oddanost biblické pravdě, na kterou spoléhal, měl respekt k autoritě církevních úřadů, ale požadoval od ní, aby i ona byla založena na pravdě, která zakládá církev a jíž má církev sloužit. Proto byl Hus ochoten se podrobit koncilu, jestliže ho doktoři přesvědčí pravdou Evangelia, že se mýlil. Z. Trtík píše, že si je třeba položit

²²⁶ Tamtéž, s. 71, 72.

²²⁷ Tamtéž, s. 72

vážnou otázku, jestli „Husova kritika církevní instituce a některých tezí církevní dogmatiky a theologie nebyla přeceňováním sebe a podceňováním ostatních vynikajících duchů a odborníků církve.“²²⁸ Je však důležité, že Hus nejen kritizoval, ale také požadoval kritiku svých názorů a snah. Na základě argumentů byl ochoten přijmout lepší poznání pravdy Evangelia, než které měl. Jeho kritika nebyly povýšenecká, ale byla principem stálého podřizování sebe i jiných pod pravdu Evangelia. U Husových odpůrců pak vidíme teologickou skepsi i bezmocnost proti Husově křesťanské čistotě a duchovní velikosti. Husův hlavní, jedinečný a reformační teologický význam je v tom, že u něho neztvrdil strach o zachování vlastního života, ale zvítězila u něho pravda Evangelia, které se zcela podřídil a byl jí věrný. Z toho se pak skládá pravý křesťanský život. Tím se také lišil od svých bývalých přátel, jako například od Štěpána Páleče, a to ho také spojovalo s Jeronýmem Pražským i se všemi, kteří po jeho smrti povstali na obranu pravdy Evangelia. Husova věrnost a oddanost pravdě odhaluje a usvědčuje každou teologickou skepsi a ukazuje, v čem spočívá pravá křesťanská svoboda, zcela svobodné křesťanství a opravdu svobodná církev. Hus byl svobodný vůči všemu a všem, protože se zcela spolehl na pravdu a lásku Kristovu. „V Kristu překonal strach o sebe, svou prestiž a své prvenství, ale také nepřátelství, pomstychtivost, nenávisť a závist a byl schopen odpouštět svým odpůrcům a modlit se za ně.“²²⁹ Jen svoboda v Kristu otvírá opravdu svobodné křesťanství a svobodu v církvi.²³⁰

3.2.4 Zdeněk Trtík: *K Husovu učení o církvi*²³¹

Tento článek Z. Trtík věnoval památce F. M. Bartoše, jenž zemřel 12. května 1972.

Hus vyložil soustavně své učení o církvi ve spise „De ecclesia“. Z. Trtík uvádí, že abychom mohli hlouběji pochopit Husovo učení o církvi, musíme vzít

²²⁸ Tamtéž.

²²⁹ Tamtéž, s. 73.

²³⁰ Srov. tamtéž.

²³¹ Theologická revue, ročník 5 (43)/1972, č. 3-4, s. 93-102.

v úvahu také jiné Husovi práce. Spis „De ecclesia“ svědčí o Husově vynikající učenosti, přesto však není plodem pouze akademického zájmu, ale vyjádřením a prostředkem celého Husova zápasu o lepší církev. Z. Trtík píše, že „ať definuje Hus církev sebe spirituálněji, je vlastním východiskem a cílem jeho nauky empirická církev, v níž žil, a o jejíž nápravu usiloval.“²³² Husova snaha a odvaha navrátit církev pod svrchovanost Kristovu je pochopitelná pouze „z naprosté oddanosti reformátora pravdě Evangelia a z úděsu jeho svědomí nad ohrožením věčné spásy lidských duší.“²³³ Hus si klade otázku, která je pak ve středu celé české reformace, co je pravá Kristova církev. „Reformačním smyslem této odpovědi je, že spása je bezpodmínečně závislá na svrchované a svobodné Boží milosti v Kristu, kterého je každý křesťan ve víře, naději a lásce touto milostí darované povinen pod ztrátou věčného života poslouchat a následovat proti vůli, moci a autoritě kteréhokoli člověka, odporují-li prokazatelné pravdě Písma svatého.“²³⁴ V Husově odpovědi samé se prolínají dvě protikladné koncepce a to pojetí církve jako počtu předurčených a pojetí církve jako mystického těla Kristova. Hus se ve svém učení snaží o syntézu. Z. Trtík zde uvádí, že Husův pokus o syntézu je zdařilý, ale ne beze zbytku. Teologickému záměru Husova učení o církvi odpovídá jen taková interpretace, která se snaží vystihnout syntézu a ne rozbor, který jednu koncepci vůči druhé buď znevažuje, nebo upřednostňuje.²³⁵

V první části se Z. Trtík zabývá první koncepcí pojetí církve a to „Numeru (convocatio) praedestinatorum“. Z. Trtík uvádí citaci ze spisu O církvi: „Církev svatá katolická, tj. obecná, je souhrn všech předurčených, zahrnujíc všechny předurčené přítomné, minulé i budoucí...od prvního spravedlivého včetně až k tomu poslednímu, který má být jednou spasen.“²³⁶ K tomu Z. Trtík uvádí, že podle Husa je předurčení vyvolení. Husovo pojetí predestinace má biblický základ ve starozákonní a novozákonní víře ve vyvolení a uvádí K. Bartha, který napsal,

²³² TRTÍK, Z. „K Husovu učení o církvi“, Theologická revue, ročník 5(43)/1972, č. 3-4, s. 93.

²³³ Tamtéž.

²³⁴ Tamtéž.

²³⁵ Srov. tamtéž.

²³⁶ Tamtéž, s. 94.

že „je souhrnným smyslem Evangelia.“²³⁷ Podle Z. Trtíka píše, že „hlavní otázkou pro theologické hodnocení jeho predestinační koncepce je, nakolik vystihuje biblické pojetí a jaký je její poměr k předešlé predestinační tradici.“²³⁸ Dále ve své studii Z. Trtík rozebírá otázku vyvolení ve Starém a Novém zákoně a také srovnává Husovu predestinační koncepci s učením Augustinovým.²³⁹

V druhé části se Z. Trtík zabývá druhou koncepcí v Husově nauce o církvi a to „Corpus Christi mystikum“. Je to pavlovská idea eklesie jako těla Kristova. Hus ho v duchu tradice charakterizuje jako mystické. Hus obě koncepce spojuje, takže počet předurčených je totožný s mystickým Kristovým tělem. Tyto dvě koncepce v jednom je podle Husa svatá církev obecná. Z. Trtík uvádí, že ve výsledku se tyto koncepce relativizují a obohacují, takže v Husově učení jejich podoba nabývá nové znaky. Z. Trtík dále rozebírá důsledky syntézy obou koncepcí. Prvním důsledkem je to, že se navzájem omezují. Druhým důsledkem je, „že ztotožněním predestinovaných s mystickým tělem se z metafyzické ideje předurčení stává theologie dějinného zjevení a inkarnace, neboť mystické tělo je bezvýhradně založeno na Ježíši Kristu a jeho spásném díle.“²⁴⁰ Třetím důsledkem je, že „predestinační milost se aktualizuje ve víře utvářené láskou, která včetně svých skutků má jediný základ, zdroj a princip v Kristu, je vštípením do něho a tím je vírou ospravedlňující, spásnou, přesazující věřícího do života věčného. Tak se v rámci tradiční koncepce a klasifikace víry prosazuje u Husa biblický princip *iustificatio sola fide*.“²⁴¹ Čtvrtým důsledkem je, že „v mystickém těle se z predestinace jako nehybné, věčné a neměnné, časem a dějinami nedotčené metafyzické ideje a skutečnosti stává dynamický dějinný pohyb zápasu Kristova a jeho milosti s mocnostmi zla a hříchu v kazatelském, učitelském, svátostném a modlitebném dění, v němž se rodí víra, naděje a láska a vždy znovu uskutečňuje pokání a odpuštění v empirické církvi. V ní žije a zápasí pozemská část svaté obecné církve smíšená se zlými a pokrytci, s dočasně spravedlivými z celkového

²³⁷ Tamtéž.

²³⁸ Tamtéž.

²³⁹ Srov. tamtéž, s. 94-96.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 97.

²⁴¹ Tamtéž.

množství jinak zlých předveděných, a snad i s některými dočasně zlými předurčenými. S těmito všemi tvoří „corpus permixtum“ empirické církve.²⁴² Z. Trtík uvádí, že pozemskou církev podle Husa nemůžeme označit za neviditelnou, neviditelná církev je podle Husa pouze církev trpící a vítězná. Kristova církev jako celek tří částí je v pohybu, růstu a dotváření.²⁴³

V poslední části uvádí Z. Trtík hermeneutický klíč k Husově syntéze. Z. Trtík konstatuje, že po rozbor Husova učení ukázal, že pojetí predestinační a koncepce mystického těla se nevyklučují, ale vytvářejí syntézu, kterou lze považovat za zdařilou alespoň v dosaženém globálním obraze církve. Husova syntéza se liší od všech jeho předchůdců, kteří se o ni pokusili. Hermeneutický klíč k Husově syntéze je předporozumění. Z. Trtík píše, že vyslovit obsah a smysl tohoto předporozumění je možné jen hypoteticky, protože Hus o něm nikde *expressis verbis* nevyjádřil. „Obecnou tezí zde předkládané hypotézy je, že klíč k Husově syntéze je třeba hledat v aristotelské filosofii.“²⁴⁴ Ne však v aristotelské logice, ale v aristotelské metafyzice, která byla pravděpodobně hlavním základem Husova filozofického realismu. „Vše, co Hus poznal z Písma a tradice jako univerzální Kristovu církev, mohl jednotně pochopit jako universale, které je nejprve v Bohu jako věčná myšlenka a vůle, potom se aktualizuje v lidstvu a dějinách, a z této aktualizace může být pochopeno a vyjádřeno univerzálním pojmem svaté obecné církve.“²⁴⁵

Teologicky platným smyslem Husova učení o církvi je, že „křesťanská existence víry, naděje a lásky v Kristu, uskutečňovaná v empirické církvi, je aktualizací věčné Boží a tedy Kristovy myšlenky a vůle spasit celé hříšné lidstvo, že tato aktualizace je v dějinách církve otevřená a neděje se bez hlásání Božího slova, svátostného obecnství, zápasu s pokušením a hříchem, vždy nového pokání i odpuštění, odpovědnosti a reformačního úsilí; že však není možná z lidských předpokladů, nýbrž jen ze svrchované a svobodné milosti.“²⁴⁶ Podle

²⁴² Tamtéž, s. 98.

²⁴³ Srov. tamtéž.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 99.

²⁴⁵ Tamtéž.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 102.

tohoto učení je čistá a dokonalá podoba církve jako těla Kristova veličina eschatologická, zatímco v dějinách je společenství církve promíšeno s lidmi, kteří nejsou s Kristem v milosti spojeni a jeho panství nepřijímají. Stanovit předem, komu se milosti víry, naděje a lásky spojující s Kristem dostane, nelze. Je třeba také počítat s tím, že většina vůbec Krista nepřijme.²⁴⁷

3.2.5 Zdeněk Trtík: *K Husovu pojetí víry*²⁴⁸

Z. Trtík v úvodu své studie píše, že pojmově a terminologicky se celé Husovo učení o víře pohybuje v rámci tradiční koncepce a klasifikaci víry, jak byla běžná od dob Augustinových. Přesto však nabývá nový smysl zařazením do pojetí církve jako předurčeného mystického těla Kristova. „Predestinační milost, aktualizovaná vírou jakožto vstípením do Krista a jeho mystického těla, činí z této víry kategoriálně jiný vztah, než jakým vírou rozuměla církev od napsání epištoly Jakubovy.“²⁴⁹

V první části článku Z. Trtík pojednává o biblickém a katolickém pojetí víry. Ve Starém i v Novém zákoně je za praotce víry považován Abraham (Gn 15,6). Abrahamova ospravedlňující víra je pak v tom, že důvěřoval Božím zaslíbení (Gn 21,12) a v poslušnosti Božím rozkazu, která se projevila činem (Gn 22) Z. Trtík píše, že „akt víry za tímto činem vykazuje výraznou strukturu osobního vztahu k Bohu. Nejde o poměr já-něco, nýbrž o vztah já-ty, v němž je přijímán rozkaz k činu.“²⁵⁰ Předmětem víry je mluvící, zasluhující a prikazující Bůh sám. „Boží ty představuje v tomto vztahu zjevitelský způsob Božího já.“²⁵¹ Taková víra přechází ze Starého zákona do Nového zákona. Abrahamova víra přechází do Nového zákona, kde je vše prohloubeno ve světle Kristova zjevení kvalitou lásky.

Z. Trtík dále uvádí, že tato struktura biblické víry byla brzy na půdě Římské říše přetvořena řeckým filosofickým myšlením. V tomto důsledku

²⁴⁷ Srov. tamtéž.

²⁴⁸ Theologická revue, ročník 5 (43)/1972, č. 6, s. 157-165.

²⁴⁹ TRTÍK, Z. „K Husovu pojetí víry“, Theologická revue, ročník 5(43)/1972, č. 6, s. 157.

²⁵⁰ Tamtéž.

²⁵¹ Tamtéž, s. 158.

„přestává být víra existenciální proměnou ve vztahu já-ty a stává se intelektuálním vztahem já-něco.“²⁵² Takto vzniká katolické pojetí víry, které ovládá celou sjednocenou církev. Přítomnost takové víry je dosvědčena už v dějinném rámci Nového zákona. Dále Z. Trtík uvádí, že katolická víra rozlišuje od Augustina přes celý středověk až do novověku mezi *fides informis* a *fides caritate formata*.

V druhé části Z. Trtík pojednává o Husově ústředním pojetí víry, které jak uvedl Z. Trtík v úvodu, se pohybuje v tradičním církevním schématu, ale je předznamenáno pojetím církve jako predestinovaného mystického Kristova těla. Z. Trtík uvádí, že souhrnně to můžeme vidět v tom, že „u Husa není možno doložit zevní vztah víry k instituci církve ve smyslu poslušnosti církevní autority.“²⁵³ Totéž platí analogicky o Husově pojetí svátostí. Spojením svátostí s predestinační milostí zrušil jejich *ex opere operato*. „Husovo svázání ospravedlňující víry s predestinační milostí a s tím související zrušení *ex opere operato* svátostí je theologický čin vpravdě reformační.“²⁵⁴ Tato víra, která je vštípením do Krista a tím do života predestinované církve, odsouvá autoritu církevní instituce a tak vytváří reformační kritérium, kterým může být měřeno, co je v požadavcích a praxi církevní autority ve shodě s pravdou Evangelia a co není. „Plností víry, která je aktualizací predestinační milostí tím, že je vštípením do Krista a jeho mystického těla, rozumí Hus křesťanskou existenci, kterou chápe jako jednotu víry, naděje a lásky.“²⁵⁵

Ve třetí části Z. Trtík pojednává o překonání zbytků metafyzického predestinacionismu, která Husova syntéza predestinace a mystického těla Kristova neodstranila z Husova myšlení a literárního díla.²⁵⁶

Ve čtvrté části pojednává Z. Trtík o Husově klasifikaci víry. U Husa se pojem víry co do rozsahu podle tradičního určení týká jednak aktu víry, jednak stavu víry a také obsahu a pravdy víry. Akt víry a stav víry se týkají subjektu víry. Takto jimi míněná víra je nejdříve beztvará, pokud není ještě určena Kristem

²⁵² Tamtéž.

²⁵³ Tamtéž, s. 159.

²⁵⁴ Tamtéž.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 160.

²⁵⁶ Srov. tamtéž, s. 162-164.

jakožto láskou. Podle Husa je tímto pojmem míněn ten druh víry, který vznikl v církvi na základě nebiblické, řecké antiteze subjekt – objekt. Hus ji rozlišuje na jen lidsky získanou, která nemá spásnou cenu a na víru vlitou, jako první stupeň milosti víry, která je postupně utvářena Kristovou láskou ve víru spasitelnou a ospravedlňující, která při vytrvalosti vede ke spáse. Z. Trtík uvádí, že zřejmě „prvním stupněm k biblické ospravedlňující víře, k níž Hus pronikl výkladem pojmu *fides caritate formata*, je nejprve v anthitesi subjekt-objekt uvědomovaná pravda zjevení. Ale teprve ztvárněná víra, jak ji na rozdíl od tradice rozumí Hus, je vírou biblickou, protože v ní Kristus není pouhým objektem, nýbrž zdrojem a utvářející mocí, takže tato víra je vštípením do něho, vnitřním obecenstvím a ztotožněním s ním ve vztahu poslušné důvěry a lásky.“²⁵⁷

3.2.6 Ludvík Fuček²⁵⁸: *Husovy výzvy k poctivému kněžství*²⁵⁹

V tomto článku se L. Fuček zamýšlí nad Husovým ideálem křesťanského kněze. V úvodu L. Fuček píše, v čem spatřoval Hus pro sebe sama tento ideál a vzor kněze. Podle Betlémských kázání, která jsou v této věci nejpřístupnějším pramenem, je to kněz, který je takovou osobností, že může být příkladem ostatním věřícím a tím by je strhává k následování. Na prvním místě je jeho příklad v následování Ježíše Krista. Kněz nepotřebuje nikoho jiného než Ježíše Krista, který je základem života a služby kněze.²⁶⁰

Následování Krista se podle Husa projevuje v různých věcech. V první řadě ve zdrženlivosti, pak v nezištnosti a pokoře a také v poslušnosti. Dále ve statečnosti a vytrvalosti v pronásledování.²⁶¹

Tyto jednotlivé rysy kněžské osobnosti spojuje Hus v celkový obraz dobrého pastýře. L. Fuček píše, že „obraz, k němuž se Hus dopracoval ve své službě Kristu a jemuž dal také teoretický výraz, uskutečnil v celém svém životě i

²⁵⁷ Tamtéž, s. 165.

²⁵⁸ ThDr. Ludvík Fuček (1921-2004), duchovní a farář CČSH, v roce 1969 působil jako duchovní v Newarku v USA, snažil se tam o obnovení náboženské obce.

²⁵⁹ Theologická revue, ročník 9 (47)/1976, č. 4, s. 119-120.

²⁶⁰ Srov. tamtéž, s. 119.

²⁶¹ Srov. tamtéž, s. 120.

smrti. Plně realizoval svoje pojetí kněžské služby, u Husa myšlenka, slovo i život byly v jednotě.²⁶²

L. Fuček ve svém článku zmiňuje spis „O církvi“ v němž hovoří Hus nejsoustavněji o svém pojetí kněžství. V tomto díle Hus také hovoří o rozlišení mezi duchovními a upozorňuje: „Zlé můžeme snadno poznat podle skutků, které jsou v rozporu s Kristem, dobré však nemůžeme tak poznat, poněvadž se v nich může skrývat utajované pokrytectví.“²⁶³ Pro věřící je to velká pomoc i varování. Hus však jde ještě dále a pokouší se stanovit poznávací znaky pravého kněze Kristova. „Spatřuje je v:

- 1) v nehledání vlastní slávy, nýbrž Boží cti, prospěchu církve a spasení lidu,
- 2) ve službě ve jménu Božím a ne ve svém vlastním,
- 3) v činění vůle Boží a ne své vůle,
- 4) v nenávisti světa podle 7. kapitoly evangelia Janova.²⁶⁴

V dopisech z Kostnice se Hus k tématu dobrých a zlých kněží vrací. L. Fuček cituje z jednoho z posledních dopisů, adresované pánům Václavovi z Dubé a Janovi z Chlumu. Hus v něm vzrušeně píše: „Zapřisáhám vás při útrokách Ježíše Krista, abyste se špatným kněžím vyhýbali, dobré však milovali podle skutků jejich...“²⁶⁵ Na závěr L. Fuček ještě uvádí citát z listu jednomu nejmenovanému knězi z listopadu 1414, v němž je možné vidět v hutné zkratce Husův odkaz všem kněžím: „Nezanedbávej svého povolání a pracuj jako dobrý rytíř Kristův. Předně zbožně a svatě žij, potom věrně a pravdivě uč. Jiným buď příkladem v dobrém díle, abys nebyl haněn v řeči.“²⁶⁶

²⁶² Tamtéž.

²⁶³ Tamtéž.

²⁶⁴ Tamtéž.

²⁶⁵ Tamtéž.

²⁶⁶ Tamtéž.

3.2.7 Bohdan Kaňák²⁶⁷: *Husův pohled na autoritativnost Písma svatého*²⁶⁸

Studie B. Kaňáka se zabývá otázkou, na základě jakého filozoficko-teologického pohledu M. J. Hus dospěl k přesvědčení, že text Písma svatého může být používán jako objektivní východisko pro racionální posuzování reality.²⁶⁹

Ze základních Husových filozoficko-teologických výpovědí k tématu autoritativnosti Písma sv. uvádí B. Kaňák polemiku s M. Štěpánem Pálčem z. r. 1413, která dobře vystihuje dynamiku pojmu Písma sv. u M. J. Husa. Hus v této polemice vytýká Pálčovi názor, že „Písmo svaté je věc neoduševnělá, která nemluví sama ze sebe.“²⁷⁰ „Hus nazývá Písmo knihou života, která je sama od sebe soudící.“²⁷¹ Protože Písmo svaté je podle Husa psaným slovem i oduševnělou věcí, zároveň knihou života, vymyká se nominalistické klasifikaci.²⁷²

Hus obohacuje tradiční pojetí Písma svatého jako doslovně inspirovaného Duchem svatým, na scholastické osnově jsoucna nestvořeného a jsoucna stvořeného, představou Písma jako sebesdělení svaté Trojice. Podle Husova realismu je knižní podoba Písma projevem existence Písma nestvořeného. Přechod od jsoucna nestvořeného ke jsoucnu stvořenému je stupňovitý. „Hus rozeznává trojí stupeň bytnosti Písma svatého: prvním, nejvyšším stupněm je Písmo předmětné, nestvořené „Slovo Boží - Kristus“, neoddělitelně spjaté s ostatními osobami svaté Trojice. Druhým stupněm, středním, je Písmo v duši poučující – poznání „Slova božího - Krista“ z toho, co jím bylo pokolení lidskému řečeno a zjeveno. Třetím, nejnižším stupněm je Písmo – spis, hlas, značka, obraz, značící „Slovo boží - Krista“ nebo nějakou pravdu, která se skrze Krista vydává lidem.“²⁷³

V další části B. Kaňák vykládá první dva stupně bytnosti Písma svatého. V prvním stupni „se skrývá rozpor mezi klasickým křesťanským trojičním

²⁶⁷ Mgr. PhDr. Bohdan Kaňák, PhD., narozen 1958, externí duchovní při Olomoucké diecézi ČČSH, v současnosti je ředitelem Státního okresního archivu v Olomouci.

²⁶⁸ Theologická revue HTF UK, ročník 25 (63)/1992, č. 3, s. 41-42.

²⁶⁹ Srov. tamtéž, s. 41.

²⁷⁰ Tamtéž.

²⁷¹ Tamtéž.

²⁷² Srov. tamtéž.

²⁷³ Tamtéž.

dogmatem a novoplatónským učením o ideách.²⁷⁴ Rozpor je v představě o množství transcendentních idejí, podstat a archetypů, a v představě jednotné souvěčné bytnosti tří božských osob. Také v subtilních scholastických úvahách o Božím tvůrčím slovu – logu, které je ztotožňováno s druhou božskou osobou – Kristem, které Bůh otec druhotně vytváří a které se tak vymyká jednotné bytnosti Trojice, tento rozpor přetrvává. „Hus se těmto úskalím vyhýbá promyšlenou christologií, v níž jednak zdůrazňuje jednotu boží Trojice, zároveň však připomíná zvláštní úlohu Syna Božího – Krista v jeho dvojí přirozenosti jako spojnicí mezi Božím zosoběním ideálního pravzorového světa (mundus architypus) a ztělesněním tohoto ideálu pro lidstvo ve stvořeném světě.“²⁷⁵

Ve druhém stupni bytnosti Písma svatého lidé niterně poznávají Slovo Boží. „Vycházejí z tradičních definic scholastických autorit dobírá se Hus komplementárního pohledu na poznání vírou a rozumem, v němž Písmo svaté zaujímá klíčové místo. Ve vztahu k rozumu je Písmo jednak Bohem vnuknutou moudrostí, jednak smysly poznávaným věděním.“²⁷⁶ Hus na tomto místě zdůrazňuje také aktivní roli člověka v procesu poznávání. Lidská poznávací aktivita je podmíněna dvěma kategoriemi. První je augustinovská kategorie „fides caritate formata“, která je však v Husově učení spojována „s takovou lidskou aktivitou, jež je vzhledem ke svému obsahu vyňata z lidské svémoci a odvozena z téže Boží milosti jako víra sama.“²⁷⁷ Druhá kategorie, která zavazuje lidskou aktivitu je u Husa „veritas“. V Husově učení má toto téma „pravdy“ klíčové místo. Hus do této dynamické kategorie promítá dialektický vztah světa stvořeného a nestvořeného. „Pravda souvisí podle Husa s vírou tak, že víra: ... se obírá pouze pravdou s vyloučením nepravdy, a tuto pravdu má věřící bránit až do smrti..., že bez důkazu a bez poznání, které je přístupno smyslovému vnímání, zůstává věřícím temná ...“ Zároveň však chápe pravdu jako předmět víry nejvyššího stupně, kterým rozumí: „... mysl přichýliti jakožto k pravení neb

²⁷⁴ Tamtéž.

²⁷⁵ Tamtéž.

²⁷⁶ Tamtéž, s. 42.

²⁷⁷ Tamtéž.

pravdě, jíž Bůh, jenž jest prvá pravda, praví ... bez důvodu od člověka nalezeného...²⁷⁸

Tento rozpor mezi pravdou měřenou lidským rozumem a pravdou přijímanou „bez důvodu od člověka nalezeného“ překonává Hus v kategorii „Božího zákona“ (lex divina). B. Kaňák zde cituje Husa: „Zákon v pravém slova smyslu je pravda řídící člověka k dosažení blaženosti. A tak mu předně rozumíme abstraktně, jako první pravdě, za druhé konkrétně, jako pravdě svého druhu od jiných pravd odlišené... Božským zákonem totiž, a tak zákonem Ježíše Krista, se především nazývá zákon Boží vyjádřený v Písmu svatém. Za druhé v širším smyslu se nazývá zákonem Božím každý pravý zákon nějak v Písmu zahrnutý. A takto je každý pravý zákon zákonem Božím.“²⁷⁹ Z tohoto můžeme vidět, že Boží zákon má univerzální platnost a tvoří jednotnou osnovu světa pravzorového i světa stvořeného. B. Kaňák vyvozuje, že z této kategorie Božího zákona můžeme vidět, že v základech Husova učení je i jeho představa o jednotě světa stvořeného a nestvořeného. „Novoplatónské triadické myšlení je zde však přísně omezeno Husovou christologií, v níž druhá božská osoba – Kristus – je jediným prostředníkem tohoto spojení. Tak, jako „Slovo Boží – Kristus“ tvoří osnovu božského pravzorového světa, je i psané „Písmo svaté – svědectví o Kristově vtělení“ výrazem pravdy o světě stvořeném, světě lidí. Transcendentní Boží pravda je tímto způsobem v Kristu totožná s imanentním rozumovým poznáním, a knižní Písmo svaté smí být užito jako objektivní východisko pro rozumové posuzování lidské reality.“²⁸⁰

3.2.8 Zdeněk Kučera: *Jan Hus a autorita bible*²⁸¹

Předneseno Konzultaci o Husově teologii, konané na HTF/UK ve dnech 15. - 17. září 1965.

V této studii se Z. Kučera zamýšlí o vztahu mistra Jana Husa k autoritě Bible. Téma božího zjevení v Písmu jako nejvyšší normy a autority víry je

²⁷⁸ Tamtéž.

²⁷⁹ Tamtéž.

²⁸⁰ Tamtéž.

²⁸¹ Theologická revue HTF UK, ročník 29 (67)/1996, č. 4, s. 49-52.

v dějinách nejžhavějším problémem života církve. M. J. Hus na kostnickém koncilu prohlašuje Krista za skutečnou, pravou a platnou normu. „Problémy, které Hus formuloval ve svém obzoru, jsou dodnes - samozřejmě a v současném jazykovém horizontu – reálnými teologickými otázkami.“²⁸²

Z. Kučera píše, že je třeba postupovat s velkou opatrností, protože „všechno, co o Husovi a husitství zejména v Čechách říkáme a píšeme, je hluboce poznamenáno naší církevní příslušností, teologickou tradicí, vědeckým výchozím pojetím i dějinnými předsudky.“²⁸³

V další části Z. Kučera popisuje dobu a historické pozadí Husova života a smrti a dobu husitské revoluce. K tomu Z. Kučera podotýká, že „Hus sám nebyl ani nejradikálnější postavou tohoto hnutí ani nejhlubším myslitelem, nýbrž jeho mluvčím a později symbolem.“²⁸⁴ Dále pojednává o Nizozemském hnutí „devotio moderna“, které rozvinulo promyšlenou biblickou zbožnost. Jejich spis „De libris teutonicalibus“ měl velký vliv na mladého Jana Husa, když byl r. 1398 v Kolíně.²⁸⁵

V další části pojednává Z. Kučera o Husově zbožnosti, která byla orientována silně christocentricky. Také pojednává o Husovu spisu „De ecclesia“, který je koncipován christocentricky.²⁸⁶ Hus v tomto pojetí ale Krista nechápe jako statickou hlavu církve, ale jako pastýře, kterého má církev následovat.²⁸⁷

V závěru Z. Kučera shrnuje, že Husovo učení o Písmu, podle důkazů Vlastimila Kybala, bylo jako celek středověké a dobře katolické. Hus bral Písmo jako pramen zjevení. Zastával názor, že Písmo a tradice nestojí proti sobě. Písmo stojí výše než tradice, protože je inspirováno přímo Duchem svatým. Tradice obsahuje pouze boží pravdy. Učení církve pak nesmí odporovat bibli. Nejvyšším zákonem je Písmo. Podle něho musí být souzeno vše ostatní. Pravověrný je Hus v názoru, že papež nemůže nic soudit bez Písma a také v otázce poslušnosti, kdy

²⁸² Srov. KUČERA, Z. „Jan Hus a autorita bible“ Theologická revue HTF UK, ročník 29(67)/1996, č. 4, s. 49.

²⁸³ Tamtéž.

²⁸⁴ Tamtéž.

²⁸⁵ Srov. tamtéž, s. 50.

²⁸⁶ Srov. tamtéž.

²⁸⁷ Srov. tamtéž.

vydal na arcibiskupovu výzvu Viklefovy knihy, ale současně chtěl, aby mu arcibiskup ukázal, co je v nich kacírského. „Hus byl vyslovený spiritualista – považoval Písmo za inspirované.“²⁸⁸ Písmo podle Husa obsahuje věroučné a mravoučné pravdy a je současně i autoritou soudní, a také etickou, bylo pro něho i zákonem pro společnost. Z. Kučera uvádí, že princip „Sola skriptura“ Hus nezastává, ale má k němu blízko, protože Písmo je inspirované. Především mystické církvi pak patří výklad Písma. Hus přijímá čistou katolickou tradici, na rozdíl od Viklefa.

Hus žil v nejvyostřenější době středověkých církevních dějin. Reagoval ve svém spise „De ecclesia“ na otázky, které nikdy před tím nebyly tak naléhavé. Zemřel příliš mladý, na to, aby jeho názory mohly vyžrát. „V jeho vášnivém christologickém zaměření je jeho velikost. Že tomu koncil neporozuměl, je možno chápat, ale ne prominout.“²⁸⁹

3.2.9 David Tonzar²⁹⁰: *Mistr Jan Hus dnešními očima*²⁹¹

David Tonzar na přednášce na Biskupském gymnáziu v Českých Budějovicích v r. 1997 se snažil studentům ukázat, jak se dnes můžeme dívat na M. J. Husa a co si z jeho učení můžeme vzít pro svůj život. V úvodu přednášky řekl, že můžeme vidět z historie i nedávno minulé doby, že Husův odkaz je stále živý a otázky, kterými se zabýval, jsou stále aktuální. Na mnohé z nich reagoval v průběhu staletí jak církev římskokatolická, tak církve protestantské. Podle D. Tonzara je možné říct, že Husův odkaz přispěl také ke vzniku Církve československé husitské. V ní pak žije, nebo se alespoň snaží, aby žil, „Husův reformační princip prvenství živého Krista ve svědectví Písma před institucionální autoritou církve.“²⁹²

²⁸⁸ Tamtéž, s. 52.

²⁸⁹ Tamtéž.

²⁹⁰ David Tonzar, narozen 1972, duchovní a farář CČSH. V současné době je biskupem pražské diecéze CČSH.

²⁹¹ Teologická revue HTF UK, ročník 30(68)/1997, č. 3, obálka.

²⁹² Tamtéž.

D. Tonzar zvolil z časových důvodů pouze jeden z Husových ústředních problémů a to je otázka „nejvyšší autority“, ve kterém je možné nalézt množství paralel k současnosti. Podotýká, že se jedná pouze o sondu, zmapování situace, které by mělo pomoci otevřít tuto konkrétní problematiku.²⁹³

Nejprve D. Tonzar stručně shrnuje nejdůležitější fakta ze života M. J. Husa. Z Husovy otázky „nejvyšší autority“ pak rozebírá otázku papežství, špatný stav kléru, touhy po majetku, falešné autority, otázku mravní a etickou. Z toho pak vyplývají určitá východiska pro současnou dobu. Z otázky „papežství“ můžeme vidět, že Hus jasně stojí „proti režimu osobní moci člověka v církvi“²⁹⁴ a také že „hlavou církve byl a zůstává Kristus.“²⁹⁵ Z otázky špatného stavu kléru vyplývá to, že jakýkoliv čin kléru, se dotýká společnosti v širší míře než čin prostého člena. S touhou po majetku souvisí i provázanost církve se světskými vládci, spolupráce na udržení moci ve státě. Z otázky falešných autorit můžeme vidět, že nejhorší kněz není lepší než nejlepší laik. Také máme zkoumat autoritativní požadavky svých představených, a pokud nejsou v souhlase s Božím přikázáním, nemáme je poslouchat. V dnešní společnosti je otázka pravé a falešné poslušnosti stále živá. Nemáme pochlebovat a přitakávat za každou cenu, proti svému přesvědčení. Také máme žít mravní a etický život.²⁹⁶

D. Tonzar v závěru shrnuje, že „podle Husa to, co je dobré a co ne, rozhoduje Bible, která je zdrojem vši pravdy.“²⁹⁷ Hus je ochoten z církevní tradice přijmout jen to, co je v souhlasu s Písmem. D. Tonzar také upozorňuje, že v Husově pojetí není křesťanský život něco statického. Jeho křesťanství je živé, je to křesťanství „přítomné zkušenosti a přítomného vedení.“²⁹⁸

Na závěr D. Tonzar podtrhuje komu a jak je Hus poslušný a komu a jak by měl být poslušný každý věřící. Hus byl poslušný nejvyšší autoritě Ježíši Kristu. „Je to poslušnost totální, pravé autoritě náleží jen pravá poslušnost. Poslušnost v jiném rozměru neznamena nekriticky se podřizovat. Podle Husa jde o to, aby

²⁹³ Srov. tamtéž.

²⁹⁴ Tamtéž.

²⁹⁵ Tamtéž.

²⁹⁶ Srov. tamtéž.

²⁹⁷ Tamtéž.

²⁹⁸ Tamtéž.

člověk poslouchal takový zákon, který ve víře uznává za zákon vlastního bytí, svobodně s ním souhlasí a oddává se mu.²⁹⁹

3.2.10 Tomáš Butta: *Hus křesťanským vychovatelem*³⁰⁰

T. Butta si v této studii vytyčil za cíl „přiblížit kněze Jana Husa jako křesťanského vychovatele nejširších vrstev společnosti a poukázat tak na pedagogické aspekty jeho díla.“³⁰¹

V úvodu T. Butta zmiňuje Husovo působení jako učitele univerzitních žáků, ačkoliv to není vlastním tématem příspěvku. Důležité jsou Husovy rektorské proslovy, které mají význam z pedagogického hlediska. Hus v těchto projevech řeší otázku vztahu učitele a žáků a také jejich povinnosti. Husovy názory vycházejí z traktátu neznámého autora ze 13. století *De disciplina scholarium* (O školské kázni) a z dalších autorit ve středověku citovaných. T. Butta cituje z knihy E. Steina, „Hus jako univerzitní rektor a profesor“, aby měl žák pře mistrem respekt, musí mistr být „osvícen moudrostí, proniknut laskavostí, osvědčen zkušeností a ozdoben nevinností.“³⁰² Dále uvádí T. Butta citát papeže Řehoře, o který se Hus také opíral: „Učiteli, jehož život budí neúctu, nutně se stává, že se s pohrdáním setkává i jeho vyučování.“³⁰³ Příklad učitele je pro Husa důležitý. Sám pak mladou generaci vychovával především svým příkladem a osobním postojem ve smyslu apoštolské zásady: „Jednejte podle mého příkladu, jako já jednám podle příkladu Kristova“ (1 K 11,1). Styk se studenty v univerzitním prostředí poskytoval Husovi bohaté pedagogické zkušenosti.³⁰⁴

Dále T. Butta uvádí, že ve středověku kněz neplnil jen liturgické funkce, ale byl také učitelem a vychovatelem lidu. V tomto smyslu to chápal také Hus. Katechetické vyučování dospělých bylo pro něho neodmyslitelnou součástí

²⁹⁹ Tamtéž.

³⁰⁰ Theologická revue HTF UK, ročník 31 (69)/1998, č. 5, s. 78-80.

³⁰¹ Tamtéž, s. 78.

³⁰² Tamtéž.

³⁰³ Tamtéž.

³⁰⁴ Srov. tamtéž.

kněžského poslání a služby. Doklad toho můžeme najít v úvodu Husova Výkladů.³⁰⁵

Úvahy k problematice výchovy se vyskytují v Husových biblických a teologických komentářích. T. Butta zmiňuje termíny, které Hus užívá. Jsou to: „učenie“, „káranie“, „kázanie“, „trestkánie“ apod. V poznámce T. Butta uvádí, že termín „trestkánie“ v Husově učení není totožný s „trestáním“ v našem slova smyslu. Je spíš synonymem pro kritiku, kárání, napomínání, poučování. Tento termín Hus používá velmi často. Z výchovného hlediska mělo Husovo napomínání a kárání velký význam, protože kněz má být příkladem, pro ty, které vychovává.³⁰⁶

T. Butta dále zmiňuje rodinnou výchovu, které se Hus také ve svých spisích věnuje. K pojednání o této otázce Husovi dobře posloužil výklad perikopy o dvanáctiletém Ježíšovi v jeruzalémském chrámě (L 2,41-52). Správná rodičovská výchova má podle Husa čtyři znaky: lásku, starostlivost, poučování, napravování. T. Butta zmiňuje kázání z roku 1411, kde Hus říká: „Rodiče mají chovati k dětem přiměřenou lásku, mají se o ně strachovati, je poučovati a napravovati.“³⁰⁷ Hus kritizuje falešnou lásku rodičů, kdy jsou děti milováni proto, že jsou hezcí a rodiče se mohou jimi chlubit. Náprava se má uskutečňovat slovem, ale Hus připouští i fyzické tresty.

Podle T. Butty se v Husových názorech na rodinnou výchovu projevuje zcela jednoznačně náboženský zřetel a cíl. Tyto názory vycházejí z Bible, zejména z knihy Přísloví, evangelijí a epištol. Rodiče mají také děti seznamovat se základními křesťanskými texty, věroučnými, etickými a modlitebními. Jaké mají být vztahy v rodině Husovi, představoval příkaz Desatera „Cti svého otce i matku, abys byl dlouho živ na zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh“ (Ex 20,12). Před tímto příkazem však Hus nadřazuje první příkázání Desatera. Kdyby rodič dítěti přikazoval něco proti božím příkázáním, nesmí ho poslechnout.³⁰⁸

³⁰⁵ Srov. tamtéž.

³⁰⁶ Srov. tamtéž.

³⁰⁷ Srov. tamtéž.

³⁰⁸ Srov. tamtéž.

V další části T. Butta píše o kázání, které bylo ve středověku důležitým výchovným nástrojem církve. Obsahovalo katechismové formule a moralistická napomínání. Účinnost byla podtržena pomocí názorných prvků, jako byly obrazy, nápisy a zpěv duchovních písní. M. J. Hus také užíval těchto názorných pomůcek. Obrazy mají podle Husa lidem přibližovat a vysvětlovat život, obětavost a utrpení Krista pro spásu křesťanů. V kostelech byly vedle obrazů užívány i nápisy. M. J. Hus navázal na katechetickou praxi a dal na stěny Betlémské kaple napsat výčet šesti bludů, Věřím v Boha a Desatero. Duchovní píseň Hus považoval za umocněnou modlitbu. Ta mohla vyvolat náboženské nadšení a aktivitu. T. Butta uvádí, že Hus je považován také za hudebního pedagoga. Z betlémské kazatelny vysvětloval obsah i jednotlivá slova písňových textů. Hus učil lid zpívat.³⁰⁹

Z Husových výchovných a katechetických spisů T. Butta uvádí traktát „O poznání cesty pravé ke spasení“ známý pod názvem „Dcerka“ napsaný r. 1412. Tento spis byl určen ženám a dívkám z okolí Betlémské kaple. A pojednává o zásadách, úskalích a odměnách života zasvěceného Kristu. Ve spisu je uplatňován princip sebepoznání. Další spis „Provázek třípramenný, napsaný r. 1412, pojednává o základních povinnostech křesťana podle tří teologických ctností víry, naděje a lásky. Česky psaný Výklad, objasňuje podstatu a smysl základních křesťanských textů, kterými jsou Apostolikum, Dekalog a Modlitba Páně. Velký výklad byl určen těm, kteří uměli číst, malý výklad k němu přiřazený sloužil k předříkávání a memorování pro ty, kteří číst neuměli.³¹⁰

Dále T. Butta pojednává o tzv. Katechismu vídeňském. Hus je považován za autora tohoto katechismu. Podle mínění badatele E. Havelky vytvořil Hus svůj katechismus přímo pro děti. Svědčí o tom krátké otázky a odpovědi, jejich jednoduchost, srozumitelnost a názornost. „Jádro učení křesťanského“ je další Husův katechismový spis. Tímto názvem spis označil K. J. Erben a název se ujal. K němu byla připojována „Abeceda“ a toto spojení tvořilo slabikář.³¹¹

V další části vyjmenovává T. Butta Husovy drobné latinské spisy o různých praktických otázkách křesťanského života, které psal v kostnickém

³⁰⁹ Srov. tamtéž, s. 79.

³¹⁰ Srov. tamtéž.

³¹¹ Srov. tamtéž.

vězení v roce 1415. Hus je věnoval německým strážcům Jakubovi, Jiřímu a Robertovi, kteří mu ulehčovali život ve vězení. Jsou to spis „De cognitione et dilectione dei“ (O poznání a milování Boha), „De mandatis dominici et oratione dominica“ (O přikázáních Páně a modlitbě Páně), traktát „De poenitenti“ (O pokání), pojednání „De tribus hostibus hominibus“ (O třech nepřítelích člověka), spis „De peccato mortali“ (O smrtelném hříchu), poučení „De matrimonio“ (O manželství), traktát „De sacramento corporis et sanguinis domini“ (O svátosti těla a krve Páně).³¹²

T. Butta uvádí, že na dílo M. J. Husa musíme nahlížet v kontextu středověkého vyučování v kostelech, v rodinách a školách, propojeného s bohoslužbou a svátostnou praxí, který vycházel z tradiční věroučné a etické látky. Na druhou stranu Husův prohloubený zájem o katechezi byl motivován snahou o nábožensko – etickou nápravu středověké církve a společnosti. Tuto snahu můžeme později pozorovat i u představitelů světové reformace M. Luthera, J. Kalvína, H. Zwingliho a dalších. Křesťanská výchova a vzdělávání spolu s kázáním Božího slova byly jedním z hlavních nástrojů náboženské reformace v Čechách a dalších evropských zemích.³¹³

Na závěr T. Butta shrnuje své poznatky. Do Husovy pedagogicko-výchovné činnosti jsou zahrnuty všechny věkové skupiny i sociální vrstvy. Husovo působení jako křesťanského vychovatele není národnostně omezeno, ačkoliv svými pedagogickými snahami podporuje vzdělávání svého vlastního národa. „Mistr Jan Hus významným způsobem položil základy bohaté katechetické tvorby české reformace – utrakvismu i Jednoty bratrské.“³¹⁴ Pro Církev československou husitskou je Husova snaha o budování uvědomělého křesťanství soustavnou katechetickou činností, inspirující a také zavazující.³¹⁵

³¹² Srov. tamtéž.

³¹³ Srov. tamtéž.

³¹⁴ Tamtéž, s. 80.

³¹⁵ Srov. tamtéž.

3.2.11 Zdeněk Kučera: *Husova nauka o predestinaci*³¹⁶

Kučera ve svém článku analyzuje Husovu predestinační nauku. V úvodu uvádí, že teologicko-filosofické pojmy pronōia, providentia, prozřetelnost, prooridzein, predestinace, předurčení, předzejdnání, předzvědění, vyvolení i další, a těmito pojmy založený nárůst myšlení, směřující k ontologii a noetice, „jsou výrazem úžasu nad dvojznačností světa, v němž je lidskému rodu žít a růsti, pochybností nad stávajícím soužitím dobrých a zlých a pohnutím nad vlastní lidskou existencí mezi kolébkou a smrtí, zmítanou rozporů mezi chtěním a konáním, odporem a odevzdáním, zavržením a milostí.“³¹⁷

V první části Z. Kučera pojednává o těchto pojmech v Písmu svatém. V závěru této části cituje K. Bartha, který napsal, že „predestinační učení je dokonce pokládáno za „summu evangelia“ či „klíč k pochopení veškerého zjevení“. Je svědectvím, že všechny cesty a díla Boží mají svůj počátek v jeho milosti. Mocí onoho sebeurčení je Bůh sám od sebe milostivým Bohem: právě tak bezpečně je ono sebeurčení identické s úradkem jeho příklonu k člověku.“³¹⁸

V druhé části pojednává o dalším vývoji predestinační nauky. Uvádí, že Pavel kongeniálního interpreta predestinace našel až po staletích v Aureliu Augustinovi a zmiňuje jeho dílo *De Civitate Dei*. Jeho nauka představuje první systematicky rozvinuté učení o predestinaci. Dále Z. Kučera zmiňuje Husův spis „*De ecclesia*“ z roku 1413, který vyvolal vůči Husovi za jeho života odpor a zlobu a po jeho smrti světovou pozornost a slávu. Husovým východiskem byla soteriologická otázka, jak obstojí před posledním soudem podle podobenství ve 25. kapitole Matoušova evangelia. Z. Kučera píše, že kritickým bodem soteriologické otázky „kdo je spasen“, kterou řešil Augustin i Hus, je to, „že můžeme s jistotou víry označit za Spasitele spaseného jen Ježíše Krista Emmanuele, tj. Boha s námi. Všechny ostatní osoby anebo projevy, v nichž do

³¹⁶ Theologická revue HTF UK, ročník 33 (71)/2000, č. 1-2, s. 8-15.

³¹⁷ KUČERA, Z. „*Husova nauka o predestinaci*“, Theologická revue HTF UK, ročník 33(71)/2000, č. 1-2, s. 9.

³¹⁸ Tamtéž, s. 10.

dějin přichází Boží království, jsou vzhledem k Ježíšovi relativní. Proto se teologie musí posuzovat podle vztahové blízkosti ke Kristu.³¹⁹

V další části Z. Kučera pojednává o spisu *De ecclesia*, který představoval apologii Husova díla a snažení. Hus se v něm snažil pochopit a vysvětlit kritický bod církevní existence syntézou dvou koncepcí a napětím, které mezi nimi panuje. První díl jeho spisu tvoří nauka o církvi jako *numerus* anebo *convocatio praedestinatorum*, druhý díl je nauka o církvi jako *corpus mysticum*.³²⁰

V poslední části Z. Kučera předkládá hermeneutický klíč k Husově syntéze. V této části uvádí, že Husova predestinační nauka a jeho pojetí církve jako „*corpus Christi mysticum*“ se nevyklučují, ale tvoří syntézu. Z. Kučera píše, že problém hermeneutického principu, jehož prostřednictvím pochopil Hus tematiku, jež dána Biblií a tradicí, vyvolává otázku, jak je možné, že tak protikladné koncepce se mohou sloučit a přitom zachovat jejich základní smysl. Z. Kučera píše, že „naší hypotetickou tezi lze všeobecně vyjádřit, že klíčem k této syntéze je aristotelská filozofie. Vlastní klíč tvoří aristotelská metafyzika, jež tvořila základnu jeho filozofického realismu. V tomto myšlenkovém obzoru se Hus setkal s biblickou pravdou a také ji v něm vyjadřoval. Tato metafyzika tvořila vnitřní strukturu jeho teologie.“³²¹

3.4 Recenze a anotace knih, článků a sborníků s husovskou tematikou

V TR byly uveřejňovány také recenze knih a článků. V první části této kapitoly jsou podrobněji rozebrány recenze knih a článků s husovskou tematikou od autorů z řad CČSH.

Druhá část této kapitoly obsahuje anotace knih s husovskou tematikou od autorů z řad CČSH, které byly publikovány v TR.

Údaje o autorech recenzí uvádím v poznámce pod čarou.

³¹⁹ Tamtéž, s. 12.

³²⁰ Srov. tamtéž.

³²¹ Tamtéž, s. 14.

3.4.1 Recenze knih a článků s husovskou tematikou

Tato kapitola nabízí podrobnější rozbor recenzí knih a článků s husovskou tematikou.

V roce 1931 upozorňuje redaktor NR dr. F. Kovář na knihu Oskara Wöhrle: *Jan Hus. Poslední den*. Tato kniha vychází v Berlíně v nakladatelství Der Bücherkreis. Autor recenze předesílá, že je to v krátké době druhý román, zabývající se přímo postavou Mistra Jana Husi a k tomu od německého autora. První román je od Jos. Mühlberga: *Hus v Kostnici* a vyšel v českém překladu v červnu 1931. Také upozorňuje, že tato kniha vyšla pouze německy, ale dvě pražská nakladatelství jednají o právu překladu. Po vyjití této knihy v češtině autor slibuje podrobnější recenzi v NR. Ke knize autor poznamenává, že kniha Wöhrleho předčí román Mühlbergrův hlubším pojetím námětu, vnitřní pravdivostí a rozsahem. Také ho mravně převyšuje. Po stránce formální autor poznamenává, že kniha vyniká živostí, ale méně stylisticky. Smysl románu uvádí slovy samotného spisovatele: „Nezapomeňte, idea zůstává jen tak dlouho naživu, dokud je s to dáti své svědky krve, mučedníky, kteří se dají spíše na kusy rozčtvrtiti nebo hořícím ohněm strávit, než aby sebe a své přesvědčení prokramařili a zhanobili shnilými kompromisy.“³²² V závěru autor vyzdvihuje dovednost Wöhrleho přenést historické fakta a suchý materiál do podání romanopisného, v němž jsou slova tvořena, ale fakta zůstávají.³²³

Alois Spisar v druhém čísle ročníku 6/1934 zveřejňuje recenzi spisku Dr. F. M. Bartoše: *Hus a město Kostnice 1415-1915*. Autor v úvodu vyzdvihuje nutnost takových prací pro Husův národ. Zarážející je pro něho to, že národ, který se probouzel dějepisnými pracemi, nevěnuje dost pozornosti ústřední osobnosti svých dějin M. J. Husovi, jeho době, jeho okolí a místu, kde trpěl a byl umučen. Čestnou výjimku tvoří tři stěžejní díla – Palacký, Novotný, Kybal, ale chybí, jak píše autor „kritické vypsání a popsání dílčích otázek a předmětů odnášejících se

³²² KOVÁŘ, F. „Oskar Wöhrle: *Jan Hus. Poslední den*.“ Náboženská revue, ročník 3/1931, č. 4, s. 214.

³²³ Srov. tamtéž.

k době husitské a k Mistru Janovi.³²⁴ Autor v úvodu popisuje mravenčí práci Dr. F. M. Bartoše při shánění prací o Kostnici a jejím vztahu k Husovi. Musel prozkoumat a přečíst mnoho dokladů na nejrozmanitějších místech, aby mohl kriticky prostudovat a napsat svůj spisek. Nemohl se opřít o žádné spolehlivé dějiny města Kostnice, protože žádné kritické nebyly. V dalším odstavci autor popisuje spisek, který tvoří 36 stránek a dělí se na dvě části. První část vypravuje souvisle dějiny Kostnice se zřetelem na Mistra Jana Husa od r. 1415 do r. 1915, v druhé části jsou na 10 stranách doklady. Právě v těch dokladech je patrna, jak píše autor, píle a práce Dr. F. M. Bartoše. V dalším odstavci autor popisuje první část spisku. Lehký a lidový tón spisku a při tom přesné kritické vypravování do nejmenší podrobnosti o všem, co lze zjistit o Husovi v Kostnici i o osudech Husovy památky od roku 1415 až do roku 1915. Jaký byl osud památky Husovy v době katolické Kostnice, jaký v době reformace, protireformace, v době temna, v době osvícenství a v době nové se čtenář dočte v první části spisku. Tyto zajímavé věci, jak píše autor, nejsou známy širší veřejnosti, ale je nutné, aby je znala především církev československá. Dále autor uvádí, že je zvláště závažné, jak malé porozumění měly pro Husovu úctu v Kostnici rodné Husovy kraje, ale ne lid, ale jeho vůdcové a správcové. Na konci první části také Dr. F. M. Bartoš vzpomíná hromadné české výpravy do Kostnice v letech 60-tých a 80-tých 19. století a v r. 1923 na místa Husovy smrti. Také autor recenze připomíná čtenářům NR a příslušníkům CČS významnější návštěvy ze strany církve v Kostnici. V závěru recenze autor tento spisek velmi doporučuje sestřám a bratřím CČS. Také upozorňuje na Společnost Husova musea, která spisek vydala svým nákladem spolu s další řadou spisů o době husitské a vyzývá všechny, kdo můžou, aby se stali členové této společnosti a tím ji podpořili.³²⁵

V následujícím 7 ročníku/1935 A. Spisar představuje další knihu F. M. Bartoše: *O Husa a o Husovi*. Jedná se o „dvacet kratších statí vhodně sestavených

³²⁴ SPISAR, A. „*Dr. F. M. Bartoš: Hus a město Kostnice 1415 – 1915.*“, Náboženská revue, ročník 6/1934, č. 2, s. 117,118.

³²⁵ Srov. SPISAR, A. „*Dr. F. M. Bartoš: Hus a město Kostnice 1415-1915*“, Náboženská revue, ročník 6/1934, č. 2, s. 117,118.

tak, aby – jak nápis naznačuje – hájily Husa a vyprávěly o Husovi.³²⁶ Autor upozorňuje, že kniha začíná vzpomínkami, které je potřeba si letos připomenout, na památku postavení Husova pomníku v Praze, co tomu předcházelo, ale také Masarykovo vystoupení v Ženevě proti Rakousku, ve jménu české reformace. Tím je podle autora jasně naznačeno, co bylo vůdčí Masarykovou ideou v boji proti reakčnímu Rakousku. Nekatolické církve, v jejichž jménu píše autor spisu F. M. Bartoš, profesor Husovy fakulty, tuto skutečnost nesmějí zapomínat. Také, jak dále píše autor recenze, je nutné připomínat veřejnosti, proč milujeme a uctíváme M. J. Husa. Oslavy M. Jana Husa 6. července se stávají čím dál více ožehavou otázkou, protože způsob oslav a hlavně výběr řečníků je čím dál nedbalejší a tím úroveň a důstojnost celých oslav klesá. V další části autor recenze nadhazuje několik otázek, které spisek F. M. Bartoše vyvolává: „jaký význam má Hus pro nás dnes (!), kdo smí a může se k němu hlásit, co praví Hus dnešnímu člověku, pokrokovému i náboženskému katolíkovu (nejedná spisovatel o všech těch námětech, ale vyvolává je v paměť), co praví cizím národům čili jak chápal Hus otázku národní atd.“³²⁷ A. Spisar spisek prof. Bartoše hodnotí jako velmi dobrý, poučný a přitom naprosto kriticky a vřele je doporučuje všem bratrům a sestrám a to nejen studovaným, protože je psán lidově a srozumitelně.³²⁸

František Kovář upozorňuje v 8. ročníku 1936 na anglicky psanou knížku J. P. Bartaka : *John Hus at Constance*. Předmluvou opatřil A. W. Wason. Kniha byla vydána v Nashville 1935. Tato knížka je doplňkem obrazového daru, který věnovala v roce 1935 čl. odbočka metodistické církve k 15. výročí svého založení, k 200. výročí prvního styku Johna Wesleye s Moravskými bratřími a k 520. výročí Husovy smrti svému americkému ústředí. Jednalo se o velkou barevnou Žižalovu kopii slavného Brožíkova obrazu „Hus před kostnickým koncilem“. Americké ústředí si kopii umístilo ve své zasedací síni v Nashville. V této knížce je životopis Mistra Jana Husa, dále pak popsáno tehdejší dobové pozadí a dobové prostředí kostnického koncilu, výklad o vzniku Brožíkova obrazu

³²⁶ SPISAR, A. „F. M. Bartoš: O Husa a o Husovi“, Náboženská revue, ročník 7/1935, č. 4, s. 246, 247.

³²⁷ Tamtéž, s. 246.

³²⁸ Srov. tamtéž, s. 246, 247.

a výklad o všech historických osobách, které jsou v obraze vyobrazeny. František Kovář upozorňuje na pěknou barevnou reprodukci celého obrazu pře titulním listem knihy. František Kovář dále uvádí ve své recenzi, že A. W. Wason ve své předmluvě upozorňuje na časovost této studie, „neboť příklad Husův může v této těžké době inspirovat k hrdinnému uskutečňování Evangelia“.³²⁹ Dále pak doporučuje tuto knížku i s kresbami vydat česky, protože málo lidí zná to, co je v knize uvedeno. Také upozorňuje na uveřejnění velké barevné reprodukce Brožíkova obrazu v americkém metodistickém časopisu *World Outlook* v prosincovém čísle s doprovodným článkem Dr. Bartáka. „Husovo jméno činí náš národ chvalně známým v celém reformačním světě, musíme být vděčni metodistické čl. odbočce i Dr. Bartákovi, že tak vhodným způsobem udržují památku Mistrovu v Americe a přispívají tam i k poznání české kultury dnešní“ píše František Kovář.³³⁰

Miloslav Kaňák v roce 1946 představuje knihu Dr. F. M. Bartoše: *Co víme o Husovi nového?* Tuto knihu vydalo v roce 1946 nakladatelství Pokrok, Praha. Miloslav Kaňák v úvodu připomíná otevření nových možností po dosažení československé státní samostatnosti pro českou historiografii i pro speciální bádání o českých dějinách reformačních. Za poslední čtvrt století tento obor uskutečnil mnoho významných objevů. Své výsledky badatelské práce o Husovi zveřejňoval také přední znalec husitství prof. M. Bartoš. Bartošovy objevy a výzkumy doplňovaly a opravovaly dosavadní znalosti o životě a díle Husově. Miloslav Kaňák připomíná 25 let od poslední velké souborné práce o Husovi od prof. V. Novotného. Při zvýšeném zájmu o českého reformátora vyvstal požadavek k shrnutí řady objevených článků, rozptýlených v odborných časopisech a sbornících, aby se ucelil a opravil podle nových poznatků celkový obraz o Husovi. Tento požadavek splnil sám prof. Bartoš vydáním knihy: *Co víme o Husovi nového?* Dále Miloslav Kaňák představuje obsah knihy. Kniha má dvě části. V první části Bartoš na předestřenou otázku odpovídá systematickým přehledem veškerého dosavadního Husovského bádání. Nejprve si všímá

³²⁹ KOVÁŘ, F. „*J. P. Bartak: John Hus at Constance*“, *Náboženská revue*, ročník 8/1936, č. 1, s. 61.

³³⁰ Srov. tamtéž.

Husových prvních životopisců (Petra z Mladoňovic, Jiříka Heremity) a také příležitostných zpráv o Husově životě (např. spisovatele tzv. Kroniky univerzity pražské). Následně se obrací k Husovu dílu a vypočítává ze srovnání s Palackého prameny k Husovu životopisu, co z Husových prací po vydání soustavných popisů tří hlavních rukopisných sbírek³³¹ objevila nová doba. Hovoří také o některých samostatných Husových kázáních, jejichž objevení rozluštilo nejednu záhadu a nejasnost v Husově životopisu.³³² Podle Miloslava Kaňáka jsou také v knize pozoruhodné výklady o objevech univerzitních přednášek, které Bartoš přičítá také Husovi. Zdá se, že právem, poznamenává M. Kaňák. A také kniha ozařuje světlem poznání i záhady kolem Husova sporu s církví od jeho počátků až k tragické kostnické dohře. Miloslav Kaňák poznamenává, že jsou v knize znamenité charakterové postřehy, psychologicky jemně vystižené, Husových protivníků, kardinálů Ailliho a Zabarely, postavené do kontrastu s charakterem Husovým. „Teprve až poznáme Husovu osobnost, Husovo dílo a Husův odkaz ve všech těchto, nejnovějšími objevy odkrytých stránkách, možno říci, že jsme porozuměli Husově oběti a jejímu smyslu“.³³³ Ovšem nestačí jen Husovi rozumět, podotýká M. Kaňák a odkazuje na závěr Bartošovy knihy, která končí Havlíčkovou výzvou: Celý náš národ musí v Husovi poznat svého učitele a otce!³³⁴ Tímto jasným vyzváním by mohla kniha končit, ale nekončí, uvádí Miloslav Kaňák. Je k ní připojena druhá část. Tato část je útočnější, polemicky vyhrocená. Formou diskuse v ní jsou podány konkrétní materiály pro ty, kteří jsou nuceni obhajovat Husa ještě v dnešní době proti lžím a pomluvám. Pokud se má stát Hus učitelem a otcem našeho národa, musí ho národ umět věčně bránit potud, pokud je znevažována jeho památka. Z tohoto důvodu má druhá část Bartošovy knihy úlohu nikoliv útočnou, ale pouze obrannou.³³⁵

³³¹ Jsou to rukopisné sbírky knihovny univerzitní, kapitulní a muzejní.

³³² Např. Bartošovo stanovení Husova narození na rok 1371, Flajšhansovo objevení připravovaného tzv. výročního kvodlibetu z 1410, na kterém měl Hus velkou účast, Bartošovo objevení Husových rektorských kázání z 1409.

³³³ KAŇÁK, M. „*F. M. Bartoš: Co víme o Husovi nového?*“, Náboženská revue, ročník 17/1946, č. 6, s. 320.

³³⁴ Srov. tamtéž.

³³⁵ Srov. tamtéž.

D. Bulínová³³⁶ v roce 1951 představuje knihu „*M. Jan Hus jako univers. rektor a profesor. Výbor z jeho projevů sestavil Dr. E. Stein.*“³³⁷ Kniha vyšla r. 1948 v Praze. 5. svazek Sloupů pamětních. Kniha obsahuje některé rektorské řeči, promoční proslovy, některé přednášky a dosud úplně neznámé kvodlibetní disputace, které jsou v knize uveřejněny po prvé. Autorka se zastavuje u jednotlivých částí. V promočních proslovech uvádí, že Hus staví jako ústřední motiv proslovů osobu promovaného a za vzor ho dává ostatním v jeho dobrých vlastnostech. Také však dovede připomenout chyby a ukázat cestu k nápravě. Husovy univerzitní přednášky byly určeny pro studenty a zabýval se v nich speciálními tématy. Tyto témata zpracovával tak, že uváděl názory současné doby a vkládal do nich i své poznatky. D. Bulínová uvádí jako příklad přednášku o světle. Hus říká „že žádné stvořené světlo není skutečnou podstatou; z toho závěru plyne, že veškeré stvořené světlo je-li, je vlastností, protože nemůže být vlastně jiného druhu nežli vlastností.“³³⁸ Také předkládá názory Augustinovy a Jana z Damašku. Autorka dále upozorňuje, že v knize je zařazeno Husovo univerzitní kázání z 29. listopadu 1409 na téma: „Potvrzujte srdcí svých, neboť se přibližuje příští Páně“³³⁹ a rozebírá je. Uvádí, že v tomto kázání Hus osvětluje Kristovo poslání láskyplného a obětavého Božího služebníka. K jeho příkladnému životu staví do protikladu lidstvo, zmítané hříchy a podléhajícím všem svodům. Mluví o posledním soudu jako o příchodu trestů a hrůzy, a proto nabádá lid k pokání. V tomto kázání Hus napomíná světskou společnost, aby zanechala hříchu a přetvářky a vrátila se ke Kristu. Dále autorka připomíná kázání z r. 1410, které pronesl při univerzitní mši, a které se už přímo bouří proti špatné církvi.³⁴⁰ V další části recenze píše autorka o třetí části knihy, kterou tvoří kvodlibetní disputace a popisuje průběh těchto disputací. Disputace se konala každého roku na pražské univerzitě. Vědění současné doby přednášeli mistři z filosofické fakulty. Každoročně byl zvolen jeden z mistrů za kvodlibetáře. Tato funkce byla náročná.

³³⁶ Dagmar Kuchtová, roz. Bulínová, narozena 1931, duchovní CČSH.

³³⁷ Dr. Evžen Stein (1902-1943) byl historik umučený za války.

³³⁸ BULÍNOVÁ, D. „*M. Jan Hus jako univers. rektor a profesor. Výbor z jeho projevů sestavil Dr. E. Stein*“, Náboženská revue, ročník 22/1951, č. 4, s. 243.

³³⁹ Tamtéž, s. 244.

³⁴⁰ Srov. tamtéž.

Kvodlibetář zahajoval kvodlibet, uváděl každého řečníka, odpovídal na otázky oponentů. Také měl za úkol vzpružovat posluchače různými žertovnými historkami, protože středověké debaty byly dlouhé a únavné. Mistr Jan Hus se stal kvodlibetářem r. 1411. Jeho kvodlibet vyzněl jako manifestace na odchod Němců z univerzity a také jako obrana Wiklifových spisů. Hus dovedl v těchto disputacích uplatnit nejen své vzdělání, ale také smysl pro humor, který uplatňoval při charakteristice osob přednášejících v kvodlibetu. Hus dokázal tyto učence přiblížit posluchačům tak, že byli stejně tak chybnými a slabostmi propadajícími lidmi jako oni sami. Pro posluchače byly tyto kvodlibetní řeči zajímavé a poučné. Na závěr této části autorka uvádí, že z Husova kvodlibetu, nazvaného „chvála Prahy a království českého“, poznáváme Husa jako vlastence a je nám pochopitelné, že Hus se radoval z toho, že Němci odešli z pražské univerzity.³⁴¹ V další části recenze se autorka zabývá poslední částí Steinovy knihy, kterou tvoří rektorské řeči. Uvádí, že v první rektorské řeči Husově ze dne 20. října 1409 se projevuje pokora. Svůj postoj Hus opírá o Řehořovo tvrzení: „Víme, že jsme povoláni, zda však vyvolení, nevíme. Tak tedy je třeba se v pokoře ponížít jednomu každému z nás, jako neví nikdo, zda jest vyvolen“.³⁴² Hus byl sám pokorný, ale tuto vlastnost vyžadoval i od druhých. V další rektorské řeči, která se dochovala, mluví Hus o tom, jaký má být rektor a uvádí citaci, na jiném místě mluví ke studentům o tom, jak a proč mají studovat: „Ostatně studenti, studium zanedbávající, dbejte, abyste zkušením rozeznati mohli věci užitečné a abyste byli upřímní a bez úrazu. Nestudujte především pro světskou slávu, pro zisk nebo pro pouhé vědění, neboť pak by se studium zakončilo v neřesti. Avšak studujte pro povznesení své vlastních nebo svých bližních, protože pak bude výsledkem studia láska a svatá moudrost“.³⁴³ Tato slova autorka vidí platná ve své době i v budoucnosti. Pro Husa není vzdělání něčím samoúčelným, ale má sloužit k prospěchu celé společnosti.³⁴⁴ V závěru autorka shrnuje, že z Husových projevů, které se nám dochovaly, si můžeme živě

³⁴¹ Srov. tamtéž, s. 244, 245.

³⁴² Tamtéž, s. 245.

³⁴³ Tamtéž, s. 246.

³⁴⁴ Srov. tamtéž.

dokreslit Husovu postavu. Hus byl vtipný a humorný člověk. Měl úžasný postřeh pro vlastnosti lidí kolem sebe a dokázal jim tyto vlastnosti působivou formou vytknout, nebo pochválit. Měl také velký vliv na studenty a stýkal se s nimi i mimo univerzitu, jak dosvědčují prameny. Studenti ho milovali, protože jeho slova byla potvrzována příkladným životem.³⁴⁵

V příloze čtvrtého čísla 23. ročníku 1952 NR „Jednota“ představuje L. Čmerda³⁴⁶ historický román M. V. Kratochvíla: „Mistr Jan“. Knihu vydal v roce 1952 Československý spisovatel. Tento román patří do trilogie z husitské doby. V prosinci 1950 vyšel II. díl „Pochodeň“. Kritika této knihy v „Novém životě“ jej upozornila na nedostatky, a to hlavně na nedostatek vylíčení vztahu Husa k českému lidu. Tento nedostatek odstranil M. V. Kratochvíl vydáním „Mistra Jana“. V další části autor recenze pojednává o samotném díle. M. V. Kratochvíl je mistr pera, jak to ukázal již v „Pochodni“. Dokázal historická fakta přenést na stránky románu s velikou živostí, s rychlým spádem a dramatičností scén. Ukázal Jana Husa jako člověka, který má vztah k českému lidu. M. V. Kratochvíl si vytyčil úkol vylíčit Mistra Jana jako osobnost, která pochopila touhy a potřeby doby, a jako hlasatele idejí, které se staly mobilizační silou lidových mas. A to se mu podle L. Čmerdy skutečně podařilo.³⁴⁷

Ve dvacátém pátém ročníku v roce 1954 Blahoslav Kovář³⁴⁸ představuje knihu Milana Machovce: *Husovo učení a význam v tradici českého národa*. Knihu vydala Čsl. akademie věd v roce 1953. V úvodu autor recenze vysvětluje důvod napsání této knihy. Milan Machovec vyslovuje v předmluvě knihy potřebu začít rozpracovávat monografie z dějin české filozofie, které by se pak staly podkladem diskuze. Z výsledků těchto diskuzí pak mají vzniknout ucelené vědecké dějiny české filozofie. Machovec se ve své knize zabývá Husovým učením, které je málo známé, přestože se o Husovi často mluví. „Jde mu o to, jaká to byla „pravda“,

³⁴⁵ Srov. tamtéž.

³⁴⁶ Mgr. Lubomír Čmerda, farář CČSH, dlouholetá výtvarná činnost.

³⁴⁷ Srov. ČMERDA, L. „M. V. Kratochvíl: *Mistr Jan*“, Náboženská revue, ročník 23/1952, č. 4, s. 63,64.

³⁴⁸ Doc. PhDr. Blahoslav Kovář, DrSc. (1926-2002), syn patriarchy F. Kováře, vedoucí knihovník Husovy fakulty, v roce 1962 nastoupil do Národní knihovny, zabýval se bibliografií disertačních prací, gramofonových desek, byl vedoucí bibliografického popisu.

kteřou Hus učil a pro kteřou zemřel“.³⁴⁹ Autor recenze postupuje podle jednotlivých částí knihy. První obsáhle část je nazvána „Vznik a zosťřování ideologických bojů v průběhu prohlubování krise feudalismu v Čechách ve XIV. století“³⁵⁰. Pojednává o předhusovské ideologii, kteřá je podle autora recenze nesmírně zajímavá a zasluhuje pozornost čtenáře, a to zejména v těch částech, kde se hovořil o významu bible pro vytváření protifeudální ideologie a také o Matěji z Janova. V této části přináší Machovec objevné pohledy na obsah i význam Janovova díla. Tuto část pak autor recenze shrnuje spolu s autorem do několika bodů.³⁵¹ Druhá část tvořil jádro práce a je nazvána „Učení Mistra Jana Husi“³⁵². Autor recenze poznamenává, že není možné probírat všechno, čím se Machovec v této části zabýval a je nutné zaznamenat to, co se týká bezprostředně Husova učení. Přesto autor recenze doporučuje některé zvlášť zajímavé a novým způsobem hodnocené otázky. Jsou to tyto otázky: „poměr učení Matěje z Janova k učení Viklefovu, hodnocení úlohy nominalismu a realismu v době Husově, otázka proč Hus odešel do Kostnice, proč kardinálové by rádi viděli, aby Hus odvolal své učení a jen neradi jej popravili apod.“³⁵³ Autor recenze popisuje základy Husova učení podle Machovce. Tímto základem je jeho lidovost, demokratismus. Husovi nešlo o kritiku starého světa. Tato kritika mu není cílem, ale jenom prostředkem. Hus se snaží o srozumitelnost, a proto věnuje hodně péče národnímu jazyku. Láska a sepětí s lidem Husa vedla k tomu, že začal systematicky učit lid zpívat a sám složil, nebo upravil řadu nových písní.³⁵⁴ Dále autor recenze uvádí, že v Husově povaze a díle můžeme nalézt některé renesanční rysy, které jej odlišují od středověkého člověka. Je to například Husův kladný vztah k umění, ale také především pojetí pravdy. U Husa nalézáme přesvědčení, že „pravda není něco daného, ale něco hledaného, něco, k čemu se stále

³⁴⁹ KOVÁŘ, B. „*Milan Machovec: Husovo učení a význam v tradici českého národa*“, Náboženská revue, ročník 25/1954, č. 1, s. 46.

³⁵⁰ Tamtéž.

³⁵¹ Srov. KOVÁŘ, B. „*Milan Machovec: Husovo učení a význam v tradici českého národa*“, Náboženská revue, ročník 25/1954, č. 1, s. 46.

³⁵² Tamtéž, s. 47.

³⁵³ Tamtéž.

³⁵⁴ Srov. tamtéž.

přibližujeme.³⁵⁵ Hus zdůrazňuje rozum, rozumové přesvědčení, vlastní svědomí a odmítá se slepě podříditi církevní autoritě. Dalším znakem, který Husa charakterizuje a který nebyl středověku znám, je jeho vlastenectví. Nejdůležitějším znakem Husova renesančního charakteru je jeho humanistické zaměření. Husa nejvíce zajímal člověk.³⁵⁶ Autor recenze dále uvádí, že Machovec nazývá Husa „politikem“. Politikem pak rozumí člověka, který svým dílem zápasí o uspořádání poměrů ve společnosti. Právě tato Husova politická praxe z něho učinila kacíře a teoreticky ho odklonila od církevních názorů. Hus se rozcházel z církví v těch otázkách, které měly přímý vztah k politickým bojům současnosti. Machovec také vidí revoluční obsah Husova díla v tom, že dal úplně nový obsah pojmu církev. Třetí část Machovcovy práce je nazvána „Jan Hus v tradici českého národa.“³⁵⁷ Z této části autor recenze vybral Machovcovo zdůraznění významu několika vědců, kteří se zasloužili o zachování revoluční husitské tradice. Zmiňuje J. Dobrovského, F. Palackého, Z. Nejedlého.³⁵⁸

Ve dvacátém pátém ročníku NR 1954 se objevuje rubrika „Nová literatura o době husitské“. V této rubrice upozorňuje Blahoslav Kovář na knihu „*Hus a Jeronym v Kostnici*“. Výbor uspořádala, texty k vydání připravila, poznámkami a slovníčkem opatřila Dr. Milada Nedvědová. Vydáno v Praze r. 1953. Autor recenze upozorňuje na úvod ke knize od doc. Dr. František Grause³⁵⁹. Úvod pojednává o úloze M. Jana Husa v dějinách českého národa a o významu jeho smrti. Dále autor uvádí řazení knihy. Na začátek pořadatelka zařadila „dvanáct českých listů Husových z Kostnice“³⁶⁰ Tyto listy mají význam jako dokumenty historické, které reagují na jednotlivé události procesu. Také jsou svědectvím o

³⁵⁵ Tamtéž.

³⁵⁶ Srov. tamtéž.

³⁵⁷ Tamtéž, s. 48.

³⁵⁸ Srov. tamtéž.

³⁵⁹ František Graus (1921-1989) byl česko – německý historik židovského původu, komunista. V mládí prožil holocaust. Po studiu na Filosofické fakultě UK se stal pracovníkem Státního historického ústavu. Jako mladý a nadaný komunista se stal spolu Josefem Mackem vůdčím režimním medievistou. V letech 1953–1969 byl vedoucím oddělení starších světových dějin Historického ústavu Československé akademie a také v tomto období zastával místo šéfredaktora Československého časopisu historického. Srov. František Graus na <http://cs.wikipedia.org>.

³⁶⁰ KOVÁŘ, B. „M. Nedvědová: Hus a Jeronym v Kostnici“, *Náboženská revue*, ročník 25/1954, č. 2, s. 93.

Husovu psychickém stavu v době uvěznění.³⁶¹ Druhou část výboru tvoří již méně známý staročeský překlad „Akta koncilu kostnického“.³⁶² Autorka recenze uvádí, že správněji jde o překlad částí těchto akt, vztahujících se k procesu Husovu a Jeronymovu. Tento vzácný rukopis je uložený v saském Freibergu. Objevil ho roku 1877 Jaroslav Goll a otiskl ho Václav Novotný v *Pramenech dějin českých*³⁶³ Autorka recenze uvádí, že vydavatelka vychází ze zmíněné edice Novotného, kde však provádí některé změny v prepisu vlastních jmen apod. Tyto změny pak uvádí v poznámkách. Chyby, kterých se dopustil středověký překladatel, opravuje podle latinské předlohy.³⁶⁴ Třetí část knihy tvoří „Petra z Mladoňovic Pašije M. Jana Husa, uvedené ve znění, které se zachovalo v dodatku, připojeném k tištěnému českému Pasionálu z r. 1495“, ve znění, které se zachovalo v dodatku, připojeném k tištěnému českému Pasionálu z r. 1495. V Praze je uchován ze dvou dochovaných exemplářů jako tzv. kodex Jenský exemplář jenský. V roce 1917 vydal památky zachované v dodatku pod názvem „O mučednících českých knihy patery“ Václav Flajšhans. Obě pašije³⁶⁵ a list Poggiův pojal Novotný do 8. svazku *Pramenů dějin českých*, kde uvádí úplný textově kritický aparát. Z tohoto důvodů tento výbor se omezuje jen na poznámky k textu dodatku jenského, z něhož vychází. Podle autora recenze má zpráva Petra z Mladoňovi, průvodce Jana Husa do Kostnice a svědka pohnutých kostnických událostí, pro nás nesmírnou cenu.³⁶⁶ Pro všechny, kdo chtějí poznat z pramenů husitskou dobu je dobré číst i ostatní dokumenty v tomto výboru obsažené.³⁶⁷ Autor recenze je potěšen tím, že autorka nejen uspořádala text, ale opatřila ho i obšírným poznámkovým a vysvětlivkovým materiálem, který především obecně uvádí do jednotlivých statí a je rozdělen na poznámky k textu a poznámky věcné. Také

³⁶¹ Srov. tamtéž.

³⁶² Tamtéž.

³⁶³ *Prameny dějin českých*, sv. 8, str. 247-318.

³⁶⁴ Srov. tamtéž.

³⁶⁵ Pašije M. Jana Husi a Pašije M. Jeronyma Pražského

³⁶⁶ Srov. tamtéž

³⁶⁷ Jedná se o: Protestní list českých a moravských pánů, Petra z Mladoňovi Pašije M. Jeronyma, epištola Poggiova, Vypravování o smrti Husově, Jiřího Heremity Život M. Jana Husa.

připojila slovníček některých obtížnějších, nebo pro současného čtenáře nezvyklých slov.³⁶⁸

V témže roku ve 4. čísle 25 ročníku/1954 NR K. Krásný³⁶⁹ píše o knize Miloše V. Kratochvíla: „*Jan Hus*“. Knihu vydalo Naše vojsko r. 1952. Zpracování M. J. Husa je populárně vědecké. M. Kratochvíl líčí ve 12 kapitolách chronologicky život M. J. Husa v souvislosti s myšlenkovým i dobovým pozadím a zjišťuje všechny vlivy, které na Husa působily. M. Kratochvíl vytváří obraz kazatele – revolucionáře, který měří Písmem současnou znemravnělou a rozpory zmítanou církev i celou středověkou společnost. K. Krásný toto dílo hodnotí pozitivně, protože je psáno hezkou češtinou a přitom je vědecké.³⁷⁰

Ve 37 ročníku 1966 pojednává R. Horský³⁷¹ o knize Joachima Dachsel: „*Jan Hus*“. Evang. Verlagsanstalt Berlín, 1964. Německý teolog živě a čtivě představuje svým krajanům život a dílo M. J. Husa. R. Horský uvádí, že autor viděl hlavní vinu na tom, že Hus trpěl v žaláři, v Zikmundovi, který ho nevysvobodil, ačkoliv měl několikrát příležitost. K životopisné studii o Husovi měl autor knihy k dispozici literaturu německou, ale také českou. R. Horský píše, že podle citací můžeme vidět, že v NDR vydali o husitství v překladu i autory naše, Molnára a Macka. V příloze knihy je 52 vlastních Husových dopisů z kostnického vězení. Mnohé z nich jsou do Němečiny přeloženy poprvé a další vycházejí tiskem po dlouhé době. R. Horský dodává, že na překladu textů podle známého Rybova vydání „100 listů M. J. Husi“ spolupracoval pražský evangelický farář Potměšil. V závěru R. Horský dodává, že kniha nechce vzbudit konfesní boj a spory ale má cíle pozitivní, uctít minulost, poznat sílu víry a posílit přátelství k sousednímu národu.³⁷²

³⁶⁸ Srov. tamtéž, s. 94.

³⁶⁹ Karel Krásný(1932-1985), farář a duchovní ČČSH.

³⁷⁰ Srov. KRÁSNÝ, K. „*M. V. Kratochvíl: Jan Hus*“, Náboženská revue, ročník 25/1954, č. 4, s. 186,187.

³⁷¹ Prof. ThDr. Rudolf Horský (1914-2001), duchovní a biskup ČČSH, katecheta, profesor a děkan Husovy československé bohoslovecké fakulty v Praze. Dílo: Cesta: Otázky a odpovědi, Praha, 1989.

³⁷² Srov. HORSKÝ, R. „*Joachim Dachsel: Jan Hus*“, Náboženská revue, ročník 37/1966, č. 1-2, s. 58.

V roce 1971, v 4(42) ročníku představuje M. Kaňák anglický Husův životopis v knize od historika prof. Dr. M. Spinky „*John Hus. A Biography*“ Vydala Princeton University Press, Princeton, N. J. 1968. Jedná se o souhrnné zpracování života a díla J. Husa. Kniha je rozdělena na deset kapitol. M. Kaňák uvádí, že M. Spinka postupuje v knize seriózně důkladnou znalostí věcí. Čerpá ze všech důležitých pramenů, které správně interpretuje a zařazuje. Upozorňuje také na některé odchylné názory historiků a snaží se objektivně vyložit sporné otázky. M. Kaňák vidí jako přínos pro cizinu že jako doplněk knihy je uveden soupis vybrané bibliografie k Husovi a husitství, kde uvádí i nejnovější knihy. V závěru práce je uveden důkladný index, který je dobrou orientací vybranými hesly jmenným rejstříkem. M. Kaňák hodnotí práci jako standardní, dobře vybavenou a informující. Také dodává, že se mohl autor této práce odvážit, protože je svým původem Čech a dokonale ovládá český jazyk, takže měl dobrý přístup k českým pramenům a studiím z první ruky.³⁷³

M. Kaňák v roce 1975 v ročníku 8(46) uvádí knihu německého spisovatele Richarda Friedenthal „*Ketzer und Rebell. Jan Hus und das Jahrhundert der Revolutionskriege.*“ R. Piper und Co. Verlag, München 1972. M. Kaňák píše, že kniha má smysl pro celek historického dění ve velkém rozsahu aniž by přitom ztrácela pochopení pro historický detail. Práci o Husovi doplňují přehledné tabulky, hodnotící výběr literatury a rejstřík. Způsob zpracování této knihy z ní činí, podle M. Kaňáka, „krásnou literaturu ve vlastním smyslu těchto slov, která Husa a jeho dobu zpřítomňuje moderním způsobem novodobému čtenáři víc, než kterákoliv edice z jeho díla nebo jiná jí podobná práce.“³⁷⁴

V roce 1976 v 9(47) ročníku TR píše J. B. Lášek recenzi knihy A. Molnára „*Jan Hus – testimone della verita*“. Kniha vyšla v edici Claudiina, Torino 1973. Kniha vyšla v edici Claudiana jako 6. svazek řady „Historické portréty“. Podle J. B. Láška je tuto knihu možné srovnat s anglickou biografií Spinkovou, avšak jako populárně vědecká publikace dobře poslouží italskému čtenáři k přesné a

³⁷³ Srov. KAŇÁK, M., „*Matthew Spinka: John Hus. A Biography*“, Theologická revue, ročník 4(42)/1971, č. 6, s. 189.

³⁷⁴ KAŇÁK, M. „*Richard Friedenthal: Ketzer und Rebell. Jan Hus und das Jahrhundert der Revolutionskriege*“, Theologická revue, ročník 8(46)/1975, č. 1, s. 25.

spolehlivé informaci. Svazek tvoří dva díly, epilog, závažný závěr od italského nakladatele a překlad Husových dopisů i výňatků z Husových stěžejných prací do italštiny. V přehledu literatury uvádí autor jen důležité knihy o Husovi a významné edice jeho prací. Také je podán přehled novější literatury německé, anglické, francouzské. Cenný je soupis Molárových prací o Husovi a husitství včetně statí v odborných časopisech. V závěru J. B. Lášek hodnotí knihu jako solidní syntézu, vyplňující citelnou mezeru v italské jazykové oblasti, kde kromě svazku „Giovanni Hus il veridico“ vydaný v Římě, 1913 a hesel v encyklopediích neexistovala o Husovi žádná nová podrobnější práce. V tom vidí J. B. Lášek její široký význam.³⁷⁵

V roce 1977 v 10(48) ročníku Teologické revue upozorňuje J. B. Lášek na knihu benedikta Paula de Vooght „*L'Hérésie de Jean Huss*“. Kniha byla vydaná v roce 1960, jako 34. svazek knižnice Revue d'Histoire ecclésiastique, spolu s dalším autorovým svazkem „*Hussiana*“. Kniha vyvolala rozruch v řadách historiků. Byla také předmětem mnoha cizích i českých recenzí. Z českých např. F. M. Bartoš v *Communio Viatorum* VIII (1965) a IX (1966), také ve sborníku: „Hus stále živý“, str. 104-116, A. Molnár v *Kostnických jiskrách* 1961, F. Kavka v *JSH* XXXII (1961). Také o ní byla napsána marxistická kritická studie „Bude katolická církev rehabilitovat Jana Husa“(Praha-NPL 1963). Tato studie podstatně ovlivnila všechny důležité práce o Husovi a husitství, které byly vydané po ní. Zvláště práce Spinky a Kaminského. Paul de Vooght jejím vydáním usiloval o revizi Husova procesu na právě probíhajícím II. vatikánském koncilu. To se však nepodařilo.³⁷⁶ Její druhé přepracované a doplněné vydání se objevilo koncem roku 1975. Oba svazky „*L'Hérésie de Jean Huss*“ i „*Hussiana*“ jsou vydávány pod jednotným názvem „*L'Hérésie de Jean Huss*“ I-II, *Revue d'Histoire ecclésiastique*- Louvain 1975, I. díl str. 1-517, II. díl (pův. *Hussiana*) str. 517-1032. Díl první, který má dvanáct kapitol se po přepracování změnil pouze v tom, že v kapitolách I-XI došlo k výraznému přepracování poznámkového aparátu,

³⁷⁵ Srov. LÁŠEK, J. B. „*Amadeo Molnár: Jan Hus – testimone della verita*“, *Teologická revue*, ročník 9(47)/1976, č. 6, s. 155.

³⁷⁶ Srov. LÁŠEK, J. B. „*De Vooght opět o Husovi*“, *Teologická revue*, ročník 10(48)/1977, č.1, s. 27.

k jeho zpřesnění a přihlídnutí k nové odborné literatuře. Úplně přepracovaná je XII. Kapitola, obsahující hodnocení Husovo. Právě tato kapitola byla ve své původní podobě podrobena rozboru a kritice F. M. Bartošem ve sborníku „Hus stále živý“. První dvě části (Odvracet lidi od hříchu a Omyly Jana Husa) této kapitoly se nezměnily, ale místo třetí části (Omyly otců koncilu kostnického) a čtvrté (Vina Husova) de Vooght hodnotící závěr přepracoval a nazval je „Huss, ses Paris et ses juges“ (Hus, jeho bližní a jeho soudci) str. 501-508 a „Le mystere de Jean Huss“ (Mysterium, dram. zápas Jana Husa) str. 508-516. Nově připojil epilóg „Souhait en guise conclusion“ (Přání místo závěru) str. 516-517. J. B. Lášek píše, že je patrné, že de Vooght musel vzít na vědomí Bartošovu kritiku. K epilógu pak J. B. Lášek dodává, že to k čemu de Vooght upřímně vybízí, už mělo dávno přijít. Druhý díl je rozšířen oproti prvnímu dílu podstatněji. Zachovává předešlou stavbu - má části L'Eglise, L'Episcopat, L'Eucharistie, Les Indulgences, Questions spéciales – ale v části Questions spéciales přibyly tři nové kapitoly (Jean Hus set la philosophie, str. 877-894, La dialectique materialisté de l'histoire aux preses avec les faits dans l'interpretation de la doctrine de Huss, str. 895-917, Ré-tractation, s. 995-1010).³⁷⁷

Ve 33(71) ročníku v roce 2000 upozorňuje J. B. Lášek na knížku významných českých historiků J. Pánka – M. Polívky „*M. Jan Hus ve Vatikánu. Mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a jeho recepci na prahu třetího tisíciletí*“ Vydal Historický ústav AV ČR v Praze, 2000. Kniha obsahuje devět částí. V knize je uveden „popis konference, včetně společenských událostí, její geneze a stručné sumáře referátů.“³⁷⁸ Podle J. B. Láška tam chybí podstatnější ocenění práce vědeckého tajemníka konference P. Dr. Františka Holečka O. M. Pro budoucí badatele bude natrvalo zpřítomňovat průběh konference. Podstatná část knihy obsahuje anketu, kterou uspořádali autoři při odjezdu z Říma, kde každý účastník byl osloven, aby se vyjádřil, jak konferenci hodnotí. K tomu J. B. Lášek dodává, že přes kritický tón některých hlasů všichni účastníci bez rozdílu vyznání hodnotili konferenci vcelku pozitivně. „Je to jistě důkazem toho, že snahy

³⁷⁷ Srov. tamtéž, s. 28.

³⁷⁸ LÁŠEK, J. B. „*M. Jan Hus ve Vatikánu*“, Theologická revue HTF UK, ročník 33(71)/2000, č. 3, s. 264- 265.

Vatikánu a římskokatolické církve jako celku v otázce Husově a „uzdravení paměti“ vůbec jsou brány zejména nekatolíky konečně vážně – to je velký krok kupředu.³⁷⁹ V knize je také publikován projev papeže Jana Pavla II. k účastníkům symposia ze dne 17. prosince 1999, důležité jsou také dva římské projevy prezidenta České republiky Václava Havla. J. B. Lášek uvádí, že oba projevy vycházejí z humanistické tradice českého myšlení a jsou dalším důkazem otevřenosti a dialogičnosti hlavy státu. Další část knihy obsahuje společné prohlášení syn. seniora P. Smetany a kardinála M. Vlka. Zajímavou součástí knihy je výňatek ze vzpomínek významného českého katolického myslitele O. Mádra, který byl výrazným mluvčím katolické církve v době komunismu. Poukazuje na málo známou skutečnost, že i v době nesvobody se Husem v podzemí zabývala a čerpala z Husova zápasu to, co pro její vyznavačský postoj bylo opravdu významné.³⁸⁰ J. B. Lášek podotýká, že by bylo dobré celý sborník přeložit do angličtiny, nejen uvedený zestručnělý popis konference. J. B. Lášek také upozorňuje na 71 vesměs unikátních fotografií, které jsou také součástí knihy. Kniha je opatřena jmenným rejstříkem, který usnadňuje rychlou orientaci.³⁸¹

3.2.2 Anotace knih a sborníků s husovskou tematikou

Tato kapitola obsahuje anotace knih a sborníků s husovskou tematikou od autorů z řad ČČSH.

V roce 1995 upozorňuje J. Hrdlička na sborník mezinárodního symposia „*Jan Hus mezi epochami, národy a konfesemi*“ konaného 22. - 26. září 1993 v Bayreuthu (SRN). K vydání ho připravil Jan B. Lášek a kolektiv. Sborník vydala Česká křesťanská akademie ve spolupráci s Husitskou teologickou fakultou Univerzity Karlovy. V Praze 1995.³⁸²

³⁷⁹ Tamtéž, s. 264.

³⁸⁰ Tamtéž, s. 265.

³⁸¹ Srov. tamtéž.

³⁸² Srov. HRDLIČKA, J. „*Jan Hus mezi epochami, národy a konfesemi*“, Theologická revue HTF UK, ročník 28(66)/1995, č. 5, obálka.

4 TVORBA OSTATNÍCH AUTORŮ

Do theologické revue přispívali nejen autoři z členů církve, ale i historikové a vědci z jiných oborů. Jsou zde tedy obsaženy příspěvky odborníků, kteří nebyli a nejsou členy CČSH. Tyto odborníci jsou uvedeny pod označením „ostatní autoři“.

Tato kapitola podrobněji rozebírá články a recenze od ostatních autorů. Články jsou rozdělené do dvou částí. První část obsahuje články zaměřené na Husa z pohledu historického. Druhá část obsahuje články zaměřené na Husa z pohledu teologického a filozofického.

V samostatné kapitole pojednávám o českém překladu knihy Paula de Vooghta „Kacířství Jana Husa“.

V závěru kapitoly jsou uvedeny recenze a anotace knih s husovskou tematikou od ostatních autorů.

Články a recenze jsou řazeny chronologicky. Údaje o autorech uvádím v poznámce pod čarou.

4.1 Články historické

Zde jsou rozebrány články ostatních autorů zaměřené na Husa z pohledu historického.

4.1.1 Anna Císařová – Kolářová³⁸³: *Mistr Jan Hus bojovník za práva lidu.*³⁸⁴

Autorka v úvodu hovoří o Husovi, jako duchovním původci prvního velikého revolučního hnutí středověku a používá slova Leninova, „že revoluční velikány stíhali jejich nepřátelé ustavičným pronásledováním, jejich učení vítali zběsilou zlobou, nenávistí a kampaní pomluv a lží. Po smrti pak ponechávali jim, jakoby neškodným ikonám, jistou slávu jména „pro útěchu utiskovaných“, snažíce se o to tím, že učení lidových vůdců zbavovali revolučního ostří a jeho obsah

³⁸³ Anna Císařová – Kolářová (1887-1963), vedoucí oddělení rukopisů v Universitní knihovně v Praze, historička, bibliografka, editorka spisů Mistra Jana Husa.

³⁸⁴ Náboženská revue, ročník 24/1953, č. 5, s. 23, 24.

všelijak zkreslovali“.³⁸⁵ Už jen přiznání se k Husovi, Žižkovi a husitům v tehdejší době bylo projevem odboje proti mocným vládcům světa. Hus byl uctíván jako bojovník za pravdu, za nápravu společnosti, za práva lidu a za jeho lepší život. Protireformace udělala z Husa kacíře a odbojníka a stíhala jeho kult kletbami a pronásledováním. V novodobém pojetí však, podle autorky, opět v něm ožívá bojovník za Boží pravdu a práva lidu. Stará společnost Husa odtrhovala od lidu, dělala z něho středověkého napodobitele Viklefa a legendárního světce, pouhého národovce a hrdinu. Dnešní doba se hlásí k Husovi s plným oceněním jeho všech stránek působení.³⁸⁶

Autorka dále zmiňuje Husovo nejužší sepětí s lidem po celý jeho život. Už jako chudý student z lidu vyšel, stal se kazatelem, aby podle Ježíšova příkladu „pracoval s lidem až do smrti“.³⁸⁷ Všechna práce, kromě činnosti universitní, patří lidu a to hlavně jeho boj lidu na kazatelně betlémské a na českém venkově. Také jeho poslední vzpomínky z Kostnice patří vlasti a lidu. Neméně důležitá je jeho láska k české řeči, která zahajuje novou epochu v dějinách české literatury.

V další části se autorka zamýšlí nad otázkou „Proč právě v Čechách došlo k Husovu odboji a k výbuchu husitské revoluce?“³⁸⁸ A odpovídá, že Jan Hus byl mužem, jehož tehdejší doba potřebovala. Stal se vůdcem, který dovedl vyslovit to, co v lidových masách neuvědoměle vřelo.

Hus se ve svých spisech zabývá konkrétním rozbořením krize a prostředky k jejímu odstranění. Autorka ve svém článku zmiňuje několik ukázek z Husova sociálního programu. Např. že „kořen zla je v hromadění bohatství: „Bídne světa zboží zalehlo cestu Kristovu... Lakomství nebude z církve vypuzeno, dokud panování od kněží nebude upuštěno“³⁸⁹ Přímo revoluční je podle autorky Husův názor o právu vrchnosti, ať už duchovní, nebo světské, k provozování moci. „Vrchnosti je třeba k správě lidské společnosti, ale jen tehdy, když je dobrá, vládne-li ne k svému prospěchu, ale k dobru všech. Jinak není právem vrchností,

³⁸⁵ CÍSAŘOVÁ-KOLÁŘOVÁ, A. „Mistr Jan Hus bojovník za práva lidu“, Náboženská revue, ročník 24/1953, č. 5, str. 22.

³⁸⁶ Srov. tamtéž.

³⁸⁷ Tamtéž, s. 23.

³⁸⁸ Tamtéž.

³⁸⁹ Tamtéž.

je to pak nikoliv král nebo kněz, nýbrž uchvatitel a kořistník. Křesťan pak není povinen, ba ani nesmí ho poslouchat – Hus tu hlásá nejen právo, nýbrž povinnost revoluce“.³⁹⁰

V závěru autorka zmiňuje akademika Zdeňka Nejedlého, který ukazuje, že Husem začíná nová doba. Jeho program je pak v různých obměnách programem všeho úsilí o další pokrok lidstva.³⁹¹

4.1.2 Milan Šesan³⁹²: *Hus v pohledu rumunského teologa*³⁹³

Autor v úvodu článku uvádí, že Mistra Jana Husa a jeho přítele Jeronýma Pražského poznali na pražské univerzitě také studenti z rumunských krajů, ze Sedmihrad a Moldavska. Jak na ně zapůsobil a jaký dojem si odnesli, však nevíme.

Milan Šesan píše, že pro tehdejší oficiální církve bylo upálení Mistra Jana Husa v Kostnici 6. července 1415 a o rok později jeho přítele Jeronýma důkazem, že oba byli kacíři, když o tom rozhodl tak veliký koncil. V dubnu 1418 odváželi na východ zprávu o upálení dvou kacířů i delegáti pravoslavné církve. Vedl je metropolita Řehoř Tsamblak z Kyjeva. Tito delegáti byli z Ukrajiny, Haliče, Rusi, Řecka a Moldavska, takže se tato zpráva zanesla i tam. Zprávu o tom, že Jan Hus byl kacířem, šířili také v rumunských zemích katoličtí zástupci různých měst ze Sedmihrad, kteří se zúčastnili koncilu. V platnosti tento názor zůstával i tehdy, když někteří husité procházeli na východ do pravoslavných zemí a tam zastávali učení Mistra Jana. Také v Moldavsku jsou v létech 1431–1436 známi husité, kteří katolickým Sasům a Maďarům hlásali reformační myšlenky. Katoličtí biskupové ze Sedmihrad a Moldavska povolali několik inkvizitorů, aby zamezili a znemožnili šíření husitství. Byli to Jakub z Marchie, Dionys Uljaky, Fabián z Bačky a Jan Kapistrán. Cílem inkvizitorů bylo dokonale zkompromitovat husitství a dokázat jeho kacířský obsah, a tím docílit u pravoslavné církve odporu

³⁹⁰ Tamtéž, s. 24.

³⁹¹ Srov. tamtéž.

³⁹² Dr. Milan Šesan (1910-1981) byl profesor teologické fakulty v Sibiu. V rumunské církvi zpracovával podrobně otázku Husa a husitství.

³⁹³ Náboženská revue, ročník 36/1965, č. 3, 4, s. 102-104.

proti němu. V činnosti inkvizitorů nastala přestávka, když v letech 1451 – 1452 v Cařihradě vyjednával s vyššími kruhy husitský delegát Petr Payne-Konstantin Angelikos o úzkém kontaktu pražských husitů s cařihradským pravoslavím. Toto jednání nepřineslo žádné výsledky, protože brzy na to padl Cařihrad do rukou Turků. Po nezdárném jednání zahajují inkvizitoři znovu ostrý útok proti husitům a sepisují stati odsouzení, jako je *Reprobationes 38 articulorum quos tenent Usili de Moldavia*. V nich ukazují na plné husitské kacířství, které začíná u samotného Husa. Je také pravdou, že mnozí husité v době druhé poloviny 15. století, kteří se dostali do styku s karpatskými pravoslavnými, byli velice radikálního směru, již velmi vzdáleného původnímu Husovu postoji. A proto mezi pravoslavnými na východě a v Moldavsku, ani v Multánsku, na Rusi a ani v Orientě nic nepořídili a vracejí se zpět domů.³⁹⁴

V další části článku autor píše, že dalším důkazem o kacířství M. J. Husa byla papežská exkomunikace Martina Luthera r. 1520. Tato exkomunikace byla zdůvodněna tím, že i M. Luther zastává husitské kacířství. Západ byl těmito tvrzeními vychováván v domněnce, že Hus představuje kacířský odpor proti církvi Kristově. Proto zájem o Husa upadl i na východě. Když pak nastal těžký boj celého pravoslaví proti náporu katolického uniatství, z obranných důvodů podezřívali všechno, co přicházelo ze západu, a to včetně myšlenek reformačních. Přispěla k tomu ještě víc doba Temna. Když Jan Amos Komenský zaváděl svoji metodiku jazyků v latině a pak i v mateřštině, v pravoslavných krajích se netěšila důvěře a rumunský teolog a cestovatel Mikulas Milesku r. 1572 ve své stati komentoval, že pro východní národy, zvláště pak Slovany, je řečtina důležitější a nutnější než latina.³⁹⁵

V 19. století ruský historik Jevgenij Novikov r. 1848 napsal spis „Pravoslaví u Čechů“. V tomto spisu dokazuje, že husitské hnutí můžeme pochopit pouze na základech pravoslavných tradic cyrilometodějských. Uvádí příklad Jeronýma Pražského, který chválil pravoslaví již r. 1413 na Litevsku a také o něm mluvil s Husem. Autor článku uvádí, že se podrobněji tímto

³⁹⁴ Srov. ŠESAN, M. „*Hus v pohledu rumunského teologa*“, Náboženská revue, ročník 36/1965, č. 3-4, str. 102.

³⁹⁵ Srov. tamtéž, s. 103.

problémem zabývali ruský historik A. F. Hilferding ve spise: „Hus a jeho vztah k pravoslaví“, vydaného v Moskvě 1880. Další ruský historik I. Palmov napsal spis: „Problém vztahů českých husitů k východní církvi“. Tento spis byl vydán v Petrohradě r. 1889. Ve spisu Palmov lituje, že dřívější badatelé se nechali silně ovlivnit katolickým názorem a tím zkreslili dějiny Husovy doby. Toto své stanovisko pak hájí ve spise „Čeští bratři“, vydaný ve dvou svazkách v Praze r. 1904. Byl přesvědčen o tom, že by mohl být Hus kanonizován i v pravoslavném pojetí, protože byl mučedníkem pro pravou víru Kristovu.³⁹⁶

Ve svém článku autor zmiňuje dalšího srbského pravoslavného biskupa, který se zabýval tímto bádáním, Nikolaje Velimirovičova. Ten otiskl r. 1925 v Bělehradě stať nazvanou „Svatý Jan Hus“. Dalšími, kdo pokračovali v tomto směru, byli badatelé z pravoslavné metropole československé.³⁹⁷ Z protestantských badatelů uvádí autor článku profesora J. Jesche, který teprve r. 1948 ve své stati „Jan z Damašku v pojetí Husově“, uveřejnění v *Teologia evangelica* 2/4, Praha, 1948, s. 169, upozornil na souvislost, mezi cyrilometodějstvím a Husem a na jeho zájem o řečtinu a pravoslaví. Touto věcí se také zabýval německý badatel prof. Konrád Onasch z Halle, který ve své stati „Der cyrilomethodianische Gedanke“, uveřejněné v publikaci university Halle VI-1, roku 1956, upozornil na vztah mezi cyrilometodějstvím a Husem. Vliv cyrilometodějské tradice na husitství poté přiznali i další čeští pracovníci. Například prof. A. Molnár přiznává, že „Hus položil život jako svědek téže pravdy, kterou českému a slovenskému národu hlásali soluňští bratři.“³⁹⁸

V závěru článku autor uvádí, že u příležitosti památky výročí 550. let od smrti M. J. Husa je nutné k dosažení pravdy a objektivity, aby i hlediska pravoslavných teologů a historiků byla více studována a také zveřejňována.³⁹⁹

³⁹⁶ Srov. tamtéž.

³⁹⁷ Viz. například J. Holý, M. Fillo, Vl. Hacar, M. Mužík, P. Axman, R. Hofmann, Am. Pulec a zejména J. Leixner, v *Hlasu pravoslaví a Pravoslavná mysl*, Praha od roku 1948.

³⁹⁸ Tamtéž.

³⁹⁹ Srov. tamtéž, s. 104.

4.1.3 Jiří Kejř⁴⁰⁰: *Jan Hus jako právní myslitel*⁴⁰¹

V této studii se J. Kejř zamýšlí nad otázkou Husova poměru k právu. Tato studie svým rozsahem umožňuje pouze obecnou charakteristiku Husova právního myšlení.

V úvodu J. Kejř konstatuje, že Hus nebyl právník, přesto znal dobře soudobé právo. Hus měl dostatečné znalosti kanonického práva a ve skromnější míře i římského práva. To patřilo také k výzbroji univerzitního učenice. Ve filozofických a teologických traktátech nebo disputacích se často hledaly odkazy na právní prameny. J. Hus měl ještě další důvody, proč hlouběji studoval právní předpisy. Byl to jeho zdlouhavý proces před papežským soudem. Dalším důvodem byl jeho vnitřní vývoj reformátorských snah. Ten ho vedl stále k ostřejšímu konfliktu se stále vžitým a přetrvávajícím systémem církevní organizace a autority. To se neobešlo bez zásadní konfrontace s platným právním řádem.⁴⁰²

Dále J. Kejř uvádí právní prameny, které byly Husovi k dispozici, a odkazoval na ně ve svých spisech. Byly to: „Decretum Gratiani“, to patřilo k jeho nejzávažnějším oporám, dále papežské zákoníky „Decretales Gregorii IX – Liber Extra, Liber Sextus, Clementinae“ zde J. Kejř uvádí, že je oprávněné se domnívat, že Hus znal i pozdější rozptýlené dekretály, jak to potvrzují odkazy na proslulou bullu „Unam sanctam“, nebo na konstituci Benedikta XI „Sancta ecclesia“, dále „Glosa ordinária“ k Dekretu Gratianovu, kterou uváděl pod jménem autora Jana Theutonica, přestože měl k dispozici přepracování od Bartoloměje z Brescie, dále různé právní spisy: Rosarium Guidona de Baysio, běžně citovaného pod označením Archidiaconus, obsáhlá lektura k Liber Sextus téhož autora, Henricus de Segusia – Hostiensis, Goffredus de Trano, Innocentinus IV., Iohannes Andreae, Guilelmus Durandi – Speculator, Summa Pisanna. Dále J. Kejř uvádí, že v různých jednotlivých Husových zmínkách o jiných kanonistech by bylo odvážné

⁴⁰⁰ Doc. JUDr. Jiří Kejř, DrSc, narozený 1921, je český historik specializující se na právní dějiny, je členem Učené společnosti středověku, jako první evangelík jmenován v Římě komturem Řádu svatého papeže Silvestra.

⁴⁰¹ Teologická revue HTF UK, ročník 27 (65)/1994, č. 5, s. 75-81.

⁴⁰² Srov. tamtéž, s. 75.

tvrdit, že byli Husovi známi z jeho každodenního studia. J. Kejř zde také zmiňuje právníka M. Jana z Jesenice, Husova přítele a také jeho obhájce, který Husovi radil a také pro něho zpracovával různé práce jako jeho právní poradce. J. Kejř říká, že „by bylo příliš odvážné tvrdit, že Hus dokonale ovládal prameny učených práv, ale jeho díla prozrazují na mnoha místech dobré znalosti a především náležitou obratnost ve vedení důkazu.“⁴⁰³

M. J. Hus znal také domácí právo. Setkával se často s různými pochybnými soudními rozhodnutími. Znal také praktiky těchto soudů vůči poddaným a kritizoval poddajnost a chtivost soudců a požadoval spravedlivé rozsudky.⁴⁰⁴

J. Kejř dále zmiňuje, že se Hus zabýval také tresty. Husovy hluboké výklady se týkají obecných zásad o trestech, ale v užším slova smyslu obsahují také trestněprávní úvahy.⁴⁰⁵

V další části J. Kejř v krátkosti pojednává o Husových názorech, o platném právu a právnickém vztahu, a především o jeho způsobu myšlení a jeho pohnutkách při posuzování celkového právního systému. K tomu dodává, že „Hus sahá k právním pramenům často ne proto, aby argumentoval jejich právní autoritou, nýbrž aby podpořil své závěry jejich teologickou závažností.“⁴⁰⁶ I když Hus mnohokrát pracoval s právními prameny a opíral se o mnoho dedukcí o kanonické sbírky a zákoníky, pro Husa bylo směrodatné teologický pohled, mravní obsah a etické hodnocení. Hus dokázal vytěžit z právních pravidel morální obsah.⁴⁰⁷

J. Kejř také v krátkosti pojednává o Husovu poměru k Viklifovi. Viklifovi traktáty sloužily jako vzor hodný následování a často jako přímá předloha úvah o právu pro Husa i pro ostatní husitsky smýšlející teoretiky. Viklifovo pojetí mnoha institucí ovlivnilo také Husovy myšlenkové postupy a závěry. J. Kejř uvádí, že

⁴⁰³ Tamtéž, s. 76.

⁴⁰⁴ Srov. tamtéž.

⁴⁰⁵ Srov. tamtéž.

⁴⁰⁶ Tamtéž.

⁴⁰⁷ Srov. tamtéž.

z novějšího bádání vyplývá, že Hus nebyl slepý epigon Viklifův, a to nejen ve filozofickém a teologickém způsobu myšlení, ale také v právnickém.⁴⁰⁸

Východiskem Husova pojetí je Boží zákon. Jde o dokonalou přednostní a nejvyšší normu, která v sobě obsahuje všechny ostatní normy. Nemůže být ani nahrazena, ani změněna. „Boží zákon je rozhodující kritérium pro veškerý morální a právní život a předurčuje platnost zákonů lidských, které nesmí odporovat božímu zákonu.“⁴⁰⁹ Hus neodmítá všechny zákony, jen takové, které odporují božímu zákonu a proto mají být považovány za lidské nálezky, které ovšem nevykazují žádnou platnost. Hus říká, že obecně závazné zákony formuluje Bůh v Písmu svatém. Jakékoliv dodatky k nim jsou zbytečné. „Proto zákon boží sám postačuje k řízení lidské společnosti.“⁴¹⁰ J. Kejř píše, že Hus není v posuzování božího zákona dogmatik, který požaduje absolutně nezvratné respektování. J. Kejř uvádí kvestii „Utrum aliquid lege divina prohibitum possit in aliquo casu homini esse licitum“, kde dochází k připuštění toho, že některá příkázání mohou podle okolností být zmírněna. Má se rozlišovat zákon, který rozkazuje od takového, který jen napomíná. Jedná se o malé odchylky, které ale nevyvracejí zásadu podřízenosti všech zákonů božímu zákonu a každý zákon, který božímu zákonu odporuje, má být zakázán. J. Kejř podotýká, že pozdější díla, která pojednávají o božím zákonu, už podobně zmírňující výjimky neobsahují. Vrchol tohoto Husova pojetí, které chtěl hájit před kostnickým koncilem, tvoří spis „De sufficientia legis Cristi.“ Husovi se tento spis koncilu přednést nepodařilo. K tomuto spisu J. Kejř podotýká, že můžeme s čistým svědomím tvrdit, že „vedoucí idea o výlučné závaznosti božího zákona byla v příkrém rozporu s platnými právními zákony.“⁴¹¹

Hus říká, že společnost potřebuje ke svému životu závazné normy. Nesmí být ale určeny právním systémem vytvořeným lidskými prostředky a ovlivněny lidskými zájmy. Rozhodující a výlučnou závaznost má mít zákon boží se svou

⁴⁰⁸ Srov. tamtéž, s. 77.

⁴⁰⁹ Tamtéž.

⁴¹⁰ Tamtéž.

⁴¹¹ Tamtéž.

morální autoritou, ne lidský náledek. Božímu zákonu se Hus věnuje ve svých dílech, a to např. v příručce ke kvodlibetní disputaci z r. 1411.⁴¹²

J. Kejř dále uvádí, že v Husově pojetí, z hlediska božího zákona, lidský právní řád ztrácí nejvyšší organizační autoritu a pořádkovou sílu. Kategorie spravedlnosti získává klíčové postavení pro posouzení vztahů v lidské společnosti. Spravedlnost je odvozena z božího zákona. Hus se odvolává na aristotelské třídění spravedlnosti. Hus také poznal, že existuje zvrácený pojem spravedlnosti, a říká, že pevným měřítkem vztahů je jen skutečná spravedlnost a nejvyšší formou spravedlnosti je „být spravedlivý před Bohem.“⁴¹³ Úvahy o spravedlnosti a její vnitřní závaznosti pro poměry v lidské společnosti pak nalzáme už v ranných Husových spisech a vrcholí v polemikách z doby jeho vrcholícího životního zápasu.⁴¹⁴

J. Kejř vyvozuje se svých úvah první závěr. Říká, „že pro Husa právo netvoří nezvratně závaznou kategorii.“ Dále říká, že přestože Hus nebyl právník, můžeme vidět jeho úvahy o některých institucích v jejich normativním a nejenom morálním smyslu. V další části studie se J. Kejř věnuje těmto úvahám.⁴¹⁵

V závěru J. Kejř píše, že by bylo ještě účelné rozebrat další složky Husových právně teoretických názorů, jako například prozkoumat jeho kritiky církevní vlády, světské moci kléru, papežství, církevního jmění, poměru mezi církví a státem, a také věnovat pozornost jeho ústavněprávním analýzám. Na to však v omezeném rozsahu jednoho článku není místo. Ze svých závěrů k této studii uvádí následující: Husovy právně teoretické požadavky a jeho hodnocení právní praxe zůstávaly v bádání o učení a díle M. J. Husa opomíjeny, z převážné většiny jeho spisů můžeme vidět, do jaké hloubky se zabýval otázkami platného práva a především soudnictví, nenapsal o tom samostatnou knihu, jeho názory je nutné sestavit ze zlomkovitých částí díla a pečlivě sledovat jejich vývojové linie. J. Kejř píše, že důsledné pojednání o této otázce zatím chybí. Z toho co je dosud známé, je možné dosáhnout předběžných závěrů. Po vážném promyšlení

⁴¹² Srov. tamtéž.

⁴¹³ Tamtéž.

⁴¹⁴ Srov. tamtéž.

⁴¹⁵ Srov. tamtéž, s. 78.

Husových názorů o právu můžeme vyvodit, že tento aspekt Husova učení se jevil církvi zcela nepřijatelný. „Etické kategorie, jako důraz na spravedlnost či vázanost právních norem na výlučnou a nezvratitelnou platnost božího zákona, jež samým svým základem negují autoritu církve, znamenají ve skutečnosti skoro totální popření vládnoucího právního řádu. V takovém případě pojetí jsou prameny interpretovány vlastně v jejich obráceném smyslu, totiž praeter legem a contra legem, jsou zaváděna kritéria, jež jsou kanonickému právu neznámá.“⁴¹⁶

4.1.4 Vlastimil Kybal⁴¹⁷: *Předpoklady moderních dějin českých – Hus a hnutí husitské*⁴¹⁸

Tento přednáškový text V. Kybala zazněl v několika pokračováních na České vysoké škole technické v Praze v letech 1912/1913. Patří k nevydanému fondu klasické české husitologie a je umístěn v pozůstalosti V. Kybala, SÚA-49, karton 25. Text je dokladem Kybalovy mimo univerzitní přednáškové činnosti.

V. Kybal se ve svém článku zabývá M. J. Husem F. Palackého. V úvodu podotýká, že Hus byl pro Palackého organickým článkem jeho myšlení i cítění od mládí až do konce jeho života. Palacký chtěl napsat životopis Husův už v útlém mládí. Doklad toho najdeme ve vlastním životopise Palackého z r. 1821. V. Kybal zmiňuje ve svém článku Pekaře, který poznamenává, že „pohnutkou Palackého rozhodnutí pro husitství byl nejen vlastenecký idealism, romanticky vzbuzený a zabarvený, nýbrž i Palackého liberalism a realism.“⁴¹⁹

V další části V. Kybal zmiňuje další osud F. Palackého po příchodu do Prahy v r. 1823, kdy chtěl studovat prameny husitských dějin a najít si pracovní místo. V. Kybal uvádí, že si pomocí šlechty Palacký vydobyl velmi rychle dobré pozice v pražské společnosti a po čtyřech letech se oženil s dcerou bohatého pražského měšťana. Tím si zajistil pevnou oporu pro své práce i pro národní působení. Tato činnost se rozšířila do vědecké všestrannosti. Tak se stalo, že

⁴¹⁶ Tamtéž, s. 79.

⁴¹⁷ Vlastimil Kybal (1880-1958), český historik, profesor Karlovy Univerzity a diplomat, zabýval se dějinami středověku a novověku, pozornost věnoval významným osobnostem české historie. Dílo: *Mistr Jan Hus – Učení I-III*, 1927-31.

⁴¹⁸ *Teologická revue HTF UK*, ročník 28(66)/1995, č. 3, s. 44-47.

⁴¹⁹ Tamtéž, s. 44.

původní plán dvouletého studia se rozšířil do plánu studia českých dějin vůbec. K napsání českých dějin se Palacký uvažal r. 1828 a samostatně r. 1831. K podrobnému studiu husitství se však Palacký dostal až ve čtyřicátých letech. Toto studium se zaměřovalo na bádání topografického a pramenného materiálu. K opravdovému zpracování tématu došlo až r. 1848. Díl, který obsahoval léta 1403-39 vyšel v r. 1850 a 1851. V novém přepracování, které bylo způsobené Höflerovým odporem, vyšlo r. 1870-72.⁴²⁰

V další části se V. Kybal zabývá otázkou, jak pojímal Palacký husitství. Říká, že toto pojmání není jednotné, protože se v něm Palacký měnil. K tomu V. Kybal podotýká, že změna Palackého názoru se netýkala vlastního historického hodnocení, ale jen výkladu o vzniku a pohybu husitství. V další části V. Kybal o této změně výkladu pojednává.⁴²¹

V závěru článku V. Kybal uvádí, že „Palacký protestantisuje příliš Husa i husitství, vyjímaje je ze středověku a klade do tzv. novověku 16. století a tím nadnáší jejich význam pro vývoj církevního dogmatu.“⁴²² Dále uvádí, co říká Palacký o Husovi samém. Palacký nemluví o ideové souvislosti Husova vystoupení s tzv. předchůdci husitství. Nepopírá mravní činnost Husovu, ale o snahách Husova učení říká: „I Hus směřoval učením svým vlastně k opravě církve ve hlavě i údech. On pravdu bezvýminečnou a neomezenou spatřoval výhradně jen v ustanoveních a slovech Krista Pána i Písma svatého, ovšem pak pozdějším naukám a předpisům přičítal platnost a poslušensství jen potud, pokud od nich nedělily se. Užívaje tedy práva rozumu a svobodné kritiky, jal se potahovati k soudu svému všeliké útvary a zjevy v církvi a tupiti je i zavrhovati, jakmile zdály se mu neshodné býti s učením Písma svatého. Reformační snahy sboru byly tedy, jedním slovem říkajíc, více konservativné, Husovy více revoluční a radikální.“⁴²³

⁴²⁰ Srov. tamtéž.

⁴²¹ Srov. tamtéž.

⁴²² Tamtéž, s. 47.

⁴²³ Tamtéž.

4.1.5 Czesław Głombik⁴²⁴: *Pokoncilní hlas polského teologa v Husově věci*⁴²⁵

Studii přeložil ThDr. Jan B. Lášek. C. Głombik ji přednesl na mezinárodní Konzultaci o Husově teologii, konané na HTF/UK ve dnech 15. - 17. září 1995.

V této studii C. Głombik představuje článek Mariana Rechowicze⁴²⁶ „Jan Hus“, který se objevil po skončení II. vatikánského koncilu a současně k 550. výročí upálení Jana Husa.⁴²⁷ C. Głombik k tomuto článku M. Rechowicze uvádí následující: M. Rechowicz představuje Husa jako jednu z nejpozoruhodnějších osobností dějin. Věnuje se v něm probíhající změně stanoviska při hodnocení kostnického dramatu. „Rechowicz konstatuje, že prakticky všechna soudobá literatura vyjadřuje vůči Janu Husovi opravdovou sympatii a o nové katolické literatuře si myslí, že je toho názoru, že Hus potřebuje osvobození od výtky hereze, a požaduje dokonce revizi kostnického procesu.“⁴²⁸ Husův případ byl podle Rechowicze omyl, stejně jako v případě Koperníka nebo Galileo Galileia, s tím rozdílem, že v Husově případě nešlo o sporné otázky přírodních věd, ale o naukové otázky ekleziologické. Také říká, že konec Husovi pře vyústil nejen ve zmaření lidského života, ale měl i dlouholeté kulturní a národní důsledky. Rechowicz svým článkem ukazuje čtenářům, „jak různé názory na chápání hereze mezi katolíky existovaly a jak byly pragmaticky aplikovány i na koncepci víry.“⁴²⁹ Heretikem nemohl být Hus pro své společenské či národní názory, protože ty se nedaly soudit z dogmatického hlediska. Také Husovy teze, které se týkají kritiky života kleriků nebo i církevních obřadů, nemohou být nazvány heretickými. Rechowicz ve svém článku dokazuje, že mezi větami, které koncil zpochybňoval, byly také ty, které se týkaly eucharistie a christologie, ty se však

⁴²⁴ Prof. Dr. Czesław Głombik, profesor na slezské univerzitě v Katovice, Polsko

⁴²⁵ Teologická revue HTF UK, ročník 28(66)/1995, č. 6, s. 91-92.

⁴²⁶ Marian Rechowicz (1910-1983), polský kněz, církevní historik a teolog, dlouholetý profesor katolické univerzity v Lublinu, rektor této univerzity v letech 1956-1965, v r. 1973 se stal apoštolským administrátorem polské části Iovské arcidiecéze se sídlem v Lubaczowe. Husem se zabýval v několika pracích, některé se zabývaly přímo Husovou teologií, další jen spojnicemi k jeho názorům a jejich ekleziologickými, dogmatickými či politickými důsledky. Srov. tamtéž, s. 91.

⁴²⁷ Článek vyšel v: Tygodnik Powszechny, roč. XXIX, 1965, s. 52.

⁴²⁸ Tamtéž, s. 91.

⁴²⁹ Tamtéž.

od tradičního učení neodkloňovaly. „Odpor mohly vyvolat jen ty názory, které se dotýkaly koncepce církve a úlohy papežského úřadu ve struktuře církevní moci.“⁴³⁰ M. Rechowicz říká, že na otázku, zda si zaslouží tyto názory, aby byly označeny jako heretické, je těžké jednoznačně odpovědět. V 15. století nepatřila ekleziologie k plně rozvinutým disciplínám. „Husovy teze zněly málo propracovaně a byly nebezpečné tím, že obsahovaly nejasnosti, týkající se těch nejzákladnějších otázek.“⁴³¹ Rechowicz připomíná, že spory o predestinaci vyvolávala diskuzi u teologů v 16. a 17. století a dodnes nebyly rozhodnuty.⁴³²

Na závěr C. Głombik uvádí, že Rechowiczův článek měl za úkol osvobodit naše dnešní přemýšlení o Husovi od rychlých soudů a opakování tradičních a jednostranných formulací a navrhuje „prohloubenou konfrontaci epoch: epochy Husovy a epochy naší, která byla otevřena II. vatikánským koncilem.“⁴³³

4.1.6 David R. Holeton⁴³⁴: *Úcta k Janu Husovi v životě církvi*⁴³⁵

David Holetom ve svém článku pojednává o třech obdobích úcty k Janu Husovi, kterou za svou statečnou víru, kterou zachoval až do smrti, měl v první řadě doma v českých zemích a později i v cizině.

První období je období utrakvistické, ve kterém byl Hus uctíván jako „původce, prvomučedník a patron českého reformního hnutí.“⁴³⁶ Utrakvisté husa řadili vedle historických světců českých zemí a také vedle mnoho světců, kteří byli v utrakvistické církvi uctíváni. O tomto období pojednává D. Holeton v prvním bodě svého článku.⁴³⁷

Druhé období je obdobím druhé (evropské) reformace 16. století. Hus v tomto období byl uctíván „jako předchůdce této reformace a jako svatý hrdina

⁴³⁰ Tamtéž.

⁴³¹ Tamtéž.

⁴³² Srov. tamtéž.

⁴³³ Srov. tamtéž, s. 92.

⁴³⁴ Prof. David R. Holeton, ThD., narozen 1948, starokatolický kněz a duchovní, je profesorem liturgiky na HTF UK.

⁴³⁵ Teologická revue HTF UK, ročník 33(71)/2000, č. 1-2, s. 25-32.

⁴³⁶ HOLETON, D. R. „*Úcta k Janu Husovi v životě církvi*“, Theologická revue HTF UK, ročník 33(71)/2000, č. 1-2, s. 25.

⁴³⁷ Srov. tamtéž, s. 25-26.

„umučený“ reprezentanty zpustlé římské církve.“⁴³⁸ D. Holeton podotýká, že „v této souvislosti mělo připomínání Husa často spíše co činit s polemikou než s úctou k Husovi ve společenství svatých.“⁴³⁹ Toto období přetrvalo až do dvacátého století. Tomuto období se věnuje D. Holeton podrobněji ve druhém bodě svého článku.⁴⁴⁰

Třetím obdobím je podle D. Holetona přítomnost. Toto období se zrodilo „z nového chápání úlohy, jakou hraje úcta ke světcům v liturgickém životě různých církví ekumény, včetně těch církví druhé reformace, které si dříve přivlastňovaly Husa k vlastním účelům.“⁴⁴¹ Tomuto období je věnován poslední bod článku.⁴⁴²

V závěru článku D. Holeton píše, že každé nové promýšlení Husova života musí brát v úvahu existenci dvousetletého kultu. A také to, že je Husovi prokazována úcta také v liturgickém životě sesterských církví. „Jeho připomínání na oltářích různých církví v celé ekuméně není osobním Husovým triumfem.“⁴⁴³ Proto podle D. Holetona mají pravdu reformované církve, kteří nevidí potřebu Husovy rehabilitace. Na druhé straně však vidí D. Holeton Husovu rehabilitaci jako vítězství „všech těch, kdo usilují o uzdravení rozdělení, zajizvující tvář církve a všech, kdo odpovídají na naše společné povolání ke křtu, abychom se stali plebs sancta Dei.“⁴⁴⁴

4.1.7 Jiří Kejř: *Husův proces z hlediska práva kanonického*⁴⁴⁵

Jedná se o text přednášky, která byla přednesena na symposiu v Římě 16. prosince 1999. Autor v úvodu upozorňuje, že podrobnosti k tomuto tématu lze najít v monografii „Husův proces“, která na základě dokladů z kanonického práva

⁴³⁸ Tamtéž, s. 25.

⁴³⁹ Tamtéž.

⁴⁴⁰ Srov. tamtéž, s. 27-29.

⁴⁴¹ Tamtéž, s. 25.

⁴⁴² Srov. tamtéž, s. 29-32.

⁴⁴³ Tamtéž, s. 32.

⁴⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁴⁵ Teologická revue HTF UK, ročník 33(71)/2000, č. 1-2, s. 33-39.

podává výklad soudního řízení proti Janu Husovi od jeho počátku r. 1410 až do jeho odsouzení na koncilu v Kostnici.⁴⁴⁶

V úvodu J. Kejř upozorňuje na vážnou překážku poznání a tou je to, že nejsou zachována akta procesu. Poznatky je nutné poskládat z různých rozptýlených pramenů, které nemají stejnou úroveň a stejnou vypovídací způsobilost.

J. Kejř píše, že z důvodu stručného sdělení může předložit jen schematicky některé závěry. Na počátku jsou dva zcela opačné názory. První názor byl takový, že kostnický rozsudek nebyl vysloven ve shodě s právem a spravedlivě, že nevystihl poctivě Husovu víru, že byl poplatný zaujatosti soudců a ovlivněn vnějšími politickými zájmy. Před více jak sto lety byla vyslovena pochybnost, zda nebyla na Husovi spáchána justiční vražda. Druhý názor potvrzuje to, že soud jednal ve shodě s právem, že veškerý proces byl spravedlivý, „jak ukazují nakonec i tři veřejná slyšení, povolena i proti všem obvyklým pravidlům v soudním řízení.“⁴⁴⁷

Z podstatných výtek uvádí J. Kejř důvěru soudců falešným svědkům, nesprávné citace z Husových děl v žalobních člancích, některé nepravdivé výpovědi, které sice koncil všechny nezařadil, ale ovlivnily atmosféru nedůvěry k výpovědím obžalovaného. J. Kejř ve svém článku uvádí nejnápadnější z nich. Tyto výtky falešných svědků jsou oprávněné, píše J. Kejř.⁴⁴⁸

Dále J. Kejř rekapituluje ve výběru otázku, zda všechny fáze procesu od počátku v letech 1409 a 1410 až do závěru 6. července 1415 proběhly v naprosté shodě s procesním právem, bez pochybení a stranictví. K tomu J. Kejř vyslovuje vážné pochybnosti a pokouší se ukázat na vady v procesu, které mohly být zjištěny ze zachovalých pramenů.⁴⁴⁹

J. Kejř také podotýká, že by bylo jednoduché svalit vinu na Husově smrti jen na nesprávnost nebo nespravedlnost soudců a nezkoumat chyby, kterých se

⁴⁴⁶ Srov. KEJŘ, J. „*Husův proces z hlediska práva kanonického*“, Theologická revue HTF UK, ročník 33(71)/2000, č. 1-2, s. 33.

⁴⁴⁷ Srov. tamtéž.

⁴⁴⁸ Srov. tamtéž, s. 34, 35.

⁴⁴⁹ Srov. tamtéž, s. 35, 36.

v procesu dopustil Hus. J. Kejř píše, že „Hus se sám dopustil závažných chyb, někdy se choval zcela netakticky a nejednou neporozuměl stavu, ve kterém se jeho pře nacházela.“⁴⁵⁰ J. Kejř dále uvádí, že Hus některými svými akty přímo porušil zákon a uvádí je v přehledu.: „Hus nedbal zákazu kázání v kaplích, nerespektoval klatby proti němu vynesené, nedostavil se před papežský soud, ač byl předvolán, proti klatbě kardinála Stephaneschiho se odvolal k soudu Kristovu, tedy k instanci, kterou kanonické právo nezná, jsa v klatbě konal bohoslužby atd.“⁴⁵¹

Husovy odchylky od dogmatických principů církve neznamenaly zásadní provinění. „Odsouzen byl jako wyclifista, když většinu jeho herezí nepřijal. Na hranici tak zaplatil za herezi jiného.“⁴⁵²

J. Kejř se dále pokouší vystihnout, v čem se projeví příčiny nepřekonatelného konfliktu z církvi, různost myšlení Husova od vžitého církevního myšlení teologického i právního. Hus usiluje o zřízení nové církve, ve smyslu rozlišení církve předurčených a církve předzvěděných. Podle Husa je církev společenství predestinovaných, předurčených ke spáse. Popírá se tím sama podstata viditelné církevní organizace, ta nemůže být totožná s církvi predestinovaných. V tomto důsledku se viditelné církvi upírá poslední rozhodčí autorita ve věcech spásy. „Je tím popřeno inkarnatorické poslání církve, je popřeno její ustanovení od Boha. Jsou to nesmiřitelné protiklady a konflikt mezi nimi přispěl k Husovu odsouzení.“⁴⁵³

J. Kejř v závěru píše, že se ukazuje zřetelně že „Husovo učení v sobě mělo náboj revoluční a vyvolávalo vzpouru.“⁴⁵⁴ Hus se neprovinil vším, co mu bylo kladeno za vinu. Také bylo zjištěno, že „podle procesních pravidel byl soud povinen přijmout svědectví, jež mu byla podávána.“⁴⁵⁵

„Po procesuální stránce nebylo zjištěno žádné pochybení kostnického soudu. Jedinou odchylkou od řádného průběhu procesu byly Husovy veřejné

⁴⁵⁰ Srov. tamtéž, s. 36.

⁴⁵¹ Tamtéž.

⁴⁵² Tamtéž.

⁴⁵³ Tamtéž, s.38.

⁴⁵⁴ Srov. tamtéž.

⁴⁵⁵ Tamtéž, s. 38.

výslechy – a ty byly vymoženy v jeho prospěch. Dokonce i věci, které se našemu dnešku zdají být kruté a nespravedlivé, byly provedeny podle přesných předpisů kanonického práva. Husovo nelítostné věznění, odmítnutí pomoci advokáta, forma odsvědčení – to vše bylo ve shodě s pravidly soudního řízení.⁴⁵⁶

4.1.8 O. A. Funda⁴⁵⁷: *Umírat pro ideje? Zamyšlení nad kauzou M. Jana Husa*⁴⁵⁸

O. Funda ve své studii představuje v několika sumarizujících bodech výčet hlavních událostí, které rámuji myšlenkový náboj Husova úsilí o nápravu církve.⁴⁵⁹

V první části se O. Funda zabývá Husovou pří. Popisuje hlavní historické události až do Husovy smrti na hranici.⁴⁶⁰

V druhé části autor rozebírá ohniska Husovy teologie a říká, že tyto základní teologická ohniska jeho zápasu nelze oddělit „od jeho osobní zbožnosti, od jeho osobního prožitku konverse, která znamenala rozchod s původním motivem jeho zájmu o kněžství – jako o povolání zaručující slušné životní zabezpečení – a horlivý příklon k následování Krista, jeho způsobu a zákonu.“⁴⁶¹

Ve třetí části se O. Funda zamýšlí nad otázkou, proč byl reformní kazatel odsouzen reformním koncilem. O. Funda k tomu shrnuje, že „konciliaristé a reformisté na kostnickém koncilu se při všech opravných tendencích některých svých thesí pohybovali svým reformním diskursem stále ještě v rámci struktury církve, zatímco Hus z této struktury vybočil, respektive ji samu zproblematizoval.“⁴⁶² K tomu ještě O. Funda uvádí, že můžeme při čtení jeho díla, a to zejména korespondence, vytušit, že o překročení rámce struktury tehdejšího sebepochopení církve si Hus nebyl zcela vědom. A také to, že Hus byl odsouzen

⁴⁵⁶ Tamtéž.

⁴⁵⁷ Prof. ThDr. Otakar Anton Funda, narozený 1943, evangelický farář, český filozof, religionista, překladatel, vysokoškolský učitel na Filosofické fakultě Masarykově Univerzitě v Brně a také na Západočeské univerzitě v Plzni.

⁴⁵⁸ Teologická revue HTF UK, ročník 34(72)/2001, č. 1, s. 27-46.

⁴⁵⁹ Srov. FUNDA, O. A. „*Umírat pro ideje? Zamyšlení nad kauzou M. Jana Husa*“, Theologická revue HTF UK, ročník 34(72)/2001, č. 1, s. 27.

⁴⁶⁰ Srov. tamtéž, s. 27-30.

⁴⁶¹ Tamtéž, s. 30.

⁴⁶² Tamtéž, s. 35.

koncilem především proto, že „principiálně zproblematizoval bohatství církve.“⁴⁶³ A to byl ten nejhlavnější důvod, který se ale žádný z Husových odpůrců neodvážil vyslovit naplno.

Ve čtvrté části autor rozebírá filosofické pozadí koncilu a uvádí, že filosofický spor realistů a nominalistů se promítl i do Husovy pře. V závěru autor píše, že Hus byl realista a „realisté o idejích nediskutují, realisté pro ideje umírají.“⁴⁶⁴

V páté části se autor zamýšlí nad psychologickou dimenzí konfliktu. K tomu píše, že si Hus dobře uvědomoval, že vede spor s někým, kdo nemůže nestranně soudit podle argumentů, protože se cítí být sám obžalován ve svých základech a proto se nepohodlného žalobce zbaví. Hus si byl také vědom toho, že svým odvoláním ke Kristu vybočil ze stávajících církevních právních norem. V celém Husově zápase jsou vidět různé psychologické nuance. Věděl, že nemá naději dojít u koncilu k pochopení či dokonce k ospravedlnění. O. Funda píše, že „zvolil-li tedy Hus hranici, bylo to jistě proto, že odkazoval svou při k Bohu a Kristu, ale snad v podtextu celé pře, kterou vedl, bylo i vědomí, že je sice vede s pražským arcibiskupem a s konsistoří, poté s papežskou kurií a posléze s koncilem, ale že ji vede před očima obecného lidu, svých posluchačů a díky publicitě koncilu i před očima obecného lidu křesťanského, a tak ač vede beznadějný spor s těmi, kteří jsou zároveň jeho soudci, odhalí před obecným lidem křesťanským jejich zkaženost a zpronevěru slovům Písma a praxi prvotní církve i neochotu nechat se pozvat kázáním Kristova k nápravě.“⁴⁶⁵

V šesté části autor pojednává o vztahu katolické církve a Husa dnes. K této otázce píše, že je sympatické, že katolická církev projevila ochotu revidovat svůj vztah k Husovi, ale píše, že je to vnitřní záležitost katolické církve.⁴⁶⁶

⁴⁶³ Tamtéž, s. 38.

⁴⁶⁴ Tamtéž, s. 39.

⁴⁶⁵ Tamtéž, s. 41.

⁴⁶⁶ Srov. tamtéž.

4.2 Články teologické

V této kapitole jsou podrobněji rozebrány články ostatních autorů zaměřené na Husovu teologii.

4.2.1 Jiří Bílý⁴⁶⁷: *Sociologické a právní prvky v teologii M. Jana Husa*⁴⁶⁸

V úvodu J. Bílý píše, že v Husově pojetí „vázanost právního řádu na výlučnou platnost Božího zákona znamenala ve skutečnosti úplnou negaci stávajícího právního řádu.“⁴⁶⁹ Dále uvádí, že mezi koncilem kostnickým a druhým vatikánským uplynulo více než 500. let. Kostnický sněm zdůrazňoval své nezadatelné právo soudit věřící ve jménu božské instituce. Druhý vatikánský koncil dospěl k zásadě, že i v otázkách víry je nakonec rozhodující svědomí jednotlivce. J. Bílý uvádí, že se nesmíme nechat mýlit tím, že bychom Husa zařadili do moderní doby. „Nehlásal totiž ani pro sebe právo jednotlivce na svobodu svědomí.“⁴⁷⁰ Hus koncilu přiznával právo soudit a odsoudit se všemi tehdejšími důsledky, ale požadoval od něho, aby ho usvědčili z nepravd a porušení katolické víry. Podle J. Bílého, to že Hus neodvolal a nepodrobil se, „stojí na počátku nového vývoje, jehož výsledkem je také dekret Druhého vatikánského sněmu o náboženské svobodě.“⁴⁷¹

Dále J. Bílý uvádí, že pro nás je Husův požadavek o to, aby mu bylo dokázáno, v čem se mýlí, něco samozřejmého. V Husově době tomu tak nebylo, protože lidé měli malou důvěru v rozum. V době Husově se učilo, že je rozum sám o sobě slabý a nemůže rozřešit těžké problémy.

J. Bílý píše, že ze strany církve byl kostnický rozsudek vlastně sebeobranou proti principu, který nesporně rozkládal viditelnou církev a popíral závaznost kanonického práva. „Svým protestem se Hus vzepřel nejen formálně

⁴⁶⁷ Doc. JUDr. PhDr. Jiří Bílý, CSc., narodil se 1952 v Olomouci, vystudoval na Univerzitě Karlově v Praze právo, historii, filosofii a klasickou filologii. Na Vysoké škole ekonomické teorii ekonomického vzdělávání. Od roku 1990 působí jako vysokoškolský učitel.

⁴⁶⁸ Teologická revue HTF UK, ročník 28(66)/1995, č. 6, s. 92-94.

⁴⁶⁹ BÍLÝ, J. „*Sociologické a právní prvky v teologii M. Jana Husa*“, Teologická revue HTF UK, ročník 28(66)/1995, č. 6, s. 92.

⁴⁷⁰ Tamtéž.

⁴⁷¹ Tamtéž.

církevní autoritě, nýbrž začal viklat samotné zásady státní organizace, jejíž principy a logika vyplývaly z těchž právních zdrojů.⁴⁷²

V další části se J. Bílý zamýšlí nad Husovým principem jistého odcírkevnění náboženství. Hus „chtěl dokázat, že náboženství je víc než církev.“⁴⁷³ J. Bílý uvádí, že Husovu spornou koncepci církve způsobil snad nedostatek reálného právního myšlení. Církevní právní nazírání v současnosti se od středověkého liší. V tehdejší církvi byla celá řada vyloženě právních problémů pod vlivem teologického dogmatického nazírání a Hus si tuto vadu veřejného církevního života neuvědomoval a sám ji ochotně přijal.⁴⁷⁴

Ve středověku bylo úplné vědění o spravedlnosti a právu možné jen ve spojení s křesťanským náboženstvím a jeho hlavním pramenem, biblí. Zde J. Bílý píše, že „právo, jak správně hlásaly přirozenoprávní teorie 17. a 18. století, produkované rozumem z několika axiomat, nepřevoditelných na jiná, má naproti tomu samostatný zdroj a specifickou poznávací metodu. Racionální přirozené právo je nutně konfesně indiferentní, samo svou povahou musí být stejně patrné všem lidem bez rozdílu.“⁴⁷⁵

Dále J. Bílý uvádí sociální prvky, které můžeme v teologii M. J. Husa. Východiskem Husova porozumění pro utiskovaný lid a jeho vystupování proti rozmařilosti a přepychu, bylo živé náboženství a mravní hodnoty. Náboženství, u kterého vše začíná i končí, to byl jeho vůdčí zájem. Husova víra byla ale orientovaná „nikoliv empirickou církevní organizací, nýbrž ideálem církve, duchovní hodnotou.“⁴⁷⁶ Hus spojoval teorii s praxí, teologický obsah víry s jejím dosahem v životě.

V závěru J. Bílý uvádí nejvýznamnější a mravně nejvyšší výraz Husova nazírání na stát a tím bylo jeho odvolání z rozsudku papežského soudu ke Kristu z 18. října 1412.⁴⁷⁷

⁴⁷² Tamtéž, s. 93.

⁴⁷³ Tamtéž.

⁴⁷⁴ Srov. tamtéž.

⁴⁷⁵ Tamtéž.

⁴⁷⁶ Tamtéž.

⁴⁷⁷ Srov. tamtéž, 94.

4.2.2 David R. Holeton: *Liturgická a svátostná teologie mistra Jana Husa. Byl Jan Hus reformátorem liturgie?*⁴⁷⁸

Tento článek přeložil J. B. Lášek.

V úvodu D. Holeton uvádí, že o liturgickém a svátostném Husově myšlení se v poslední době mnoho nepsalo a to z těch důvodů, že ani liturgie, ani svátosti nestály v centru Husových reformních snah. Převážná většina z toho, co bylo z této oblasti napsáno, se zabývala o Husově učení o Ježíšově přítomnosti v eucharistii.⁴⁷⁹

D. Holeton zmiňuje Enrica C. S. Molnára, který se specificky otázkou zabýval. Ve svém článku „The Liturgical Reforms of Jan Hus“ Molnár vidí Husův liturgický význam ve třech oblastech: v oblasti výtvarného umění, bohoslužby v mateřském jazyce a církevním zpěvu.⁴⁸⁰

K tomu D. Holeton píše, že v oblasti umění lze o Husovi říci pouze to, že nebyl žádným obrazoborcem. V Husově spise „Expositio decalogi“ Hus pouze uvádí stanovisko, které říká že „obrazy pomáhají nevzdělatelným, těm, kteří nejsou oslovitelní kázáním, a vyburcují paměť zapomětlivých. Uctívání zobrazení Ukřižovaného dovoluje jen tak, jak se to děje během velkopáteční liturgie.“⁴⁸¹ Obrazy, které nechal Hus vyhotovit na zdech Betlémské kaple, měli za cíl „polemiku a didaktiku, nikoliv uctívání a zbožnost.“⁴⁸²

D. Holeton dále píše, že o Husově úloze při uvedení mateřského jazyka do bohoslužeb toho najdeme stejně tak málo. Pro Husa to nebylo téma, na které by vynakládat reformní úsilí. D. Holeton uvádí pouze jeden případ, ale to se netýkalo liturgie, ale o napadnutí pokusu arcibiskupa Zbyňka Zajíce z Hamburku, který chtěl omezit písně zpívané v mateřském jazyce na čtyři.⁴⁸³

V otázce písní můžeme říct, že Hus určitý počet písní napsal, ale není zcela jasné, jestli svoje skladatelství bral jako podstatu liturgické činnosti, nebo je

⁴⁷⁸ Teologická revue HTF UK, ročník 29(67)/1996, č. 1, s. 9-12.

⁴⁷⁹ Srov. HOLETON, D. R. „*Liturgická a svátostná teologie mistra Jana Husa. Byl Jan Hus reformátorem liturgie?*“, Theologická revue HTF UK, ročník 29(67)/1996, č. 1, s. 9.

⁴⁸⁰ Srov. tamtéž.

⁴⁸¹ Tamtéž.

⁴⁸² Tamtéž.

⁴⁸³ Srov. tamtéž.

vnímal jako mimoliturgické. D. Holeton uvádí, že sto let po Husově smrti se písně staly součástí liturgie jako důležitý liturgický prvek. Není doklad, že by písně v Husově době nahrazovaly pevné liturgické formy či bohoslužebné hymny. Byly to mimoliturgické vyjádření zbožnosti.⁴⁸⁴

V další části D. Holeton pojednává o Husovi a eucharistii, o Husovi a eucharistickém hnutí v Čechách a o Husovi a eucharistických živlech.⁴⁸⁵

D. Holeton na konci článku shrnuje svoje závěry nad otázkou, jestli byl Jan Hus reformátorem liturgie takto: Ve vlastním slova smyslu Jan Hus nebyl liturgickým reformátorem. Pro Husa byli tyto liturgické či svátostné otázky druhořadé, protože měl větší priority v jiné oblasti církevní reformy. Husovo stanovisko v těchto otázkách byla konzervativní, což pramenilo z jeho cítění. Nepostavil se proti laickému kalichu, ale jeho znovuzavedení „neučinil záležitostí svého srdce, i když tato možnost se mu naskytlá.“⁴⁸⁶ V otázce liturgie v mateřské řeči také nepřejal pochodeň. Hus napsal velmi málo o svátostech a vůbec nic o liturgii. Husovo dílo „De quinque officiis sacerdotis“ je ze všech traktátů nejkratší. Hus v tomto spise klade správu svátostí ve výčtu kněžských povinností na třetí místo po kázání a modlitbě za věřící. „To jistě nebyly znaky liturgického reformátora!“⁴⁸⁷ Na druhou stranu Hus nebyl zaměřen nepřátelsky vůči svátostnému a liturgickému reformnímu hnutí, které změnilo tvář české církve. Hus souhlasil s tím, že přijme jeho výsledky a zavede je v Betlémské kapli. Hus si zaslouží být nazván liturgickým reformátorem jako pastorální liturg, jako autor písní v mateřském jazyce, jako ten, který jejich užívání bránil dříve, než bylo v omezeném rozsahu povoleno, jako ten, kdo byl nadšen zpívaným nebo recitovaným slavením liturgie, jako muž, kterému je vlastní hluboká liturgická zbožnost. Podle D. Holetona byla Husova nejvýznamnější role jako liturgického reformátora v tom, že „dopustil, aby jeho jméno bylo uváděno v souvislosti

⁴⁸⁴ Srov. tamtéž.

⁴⁸⁵ Srov. tamtéž, s. 9-11.

⁴⁸⁶ Tamtéž, s. 11.

⁴⁸⁷ Tamtéž.

s těmito reformami - když jen v omezené míře – dal jim pečeť, aby se po jeho smrti, která měla účinek katalyzátoru, staly nejdůležitějšími tématy.⁴⁸⁸

4.2.3 Martin Wernisch⁴⁸⁹: *Dějinné zařazení nauky M. Jana Husa o predestinaci – jako příspěvek k současným evangelicko – katolickým rozhovorům*⁴⁹⁰

Tato studie M. Wernische vznikla z činnosti ekumenické Komise pro studium problematiky, spojené s osobností, životem a dílem M. J. Husa při České biskupské konferenci, která zakončila svoji práci v únoru roku 2000. Protože uveřejněných dokumentů z této činnosti bylo málo a zájem o ně neopadl, rozhodla se redakce TR vytisknout tuto studii.⁴⁹¹

Studie vznikla v době, kdy se zájem zúčastněných teologů načas obrátil k husovskému pojetí předurčení jako k jednomu z tradičních kontroverzních bodů. Tato studie měla být určena jako koncept k obsáhlejšímu textu, který měl jednotlivá tvrzení v konceptu důkladně otevřít, rozvést a doložit. K sepsání textu již nedošlo, protože koncept ukázal, nakolik se spor o Husa jako predestinačního myslitele opíral spíše o nedorozumění.⁴⁹²

M. Wernisch svou studii uspořádal schematickou formou, která komplikovanou látku podává co nejpřehledněji. V úvodu autor uvádí první a hlavní artikulu, kterou bylo odsouzeno učení M. J. Husa kostnickým koncilem. „Unica est sancta universalis Ecclesia, quae est praedestinatorum universita.“⁴⁹³ M. Wernisch uvádí, že následovalo i dalších dvacet devět článků, které doplňovali souvislosti, a zpřesňovaly celkový obraz. Nebyl to však ucelený obraz vysvětlujícího výkladu, ale pouze v poněkud zrádném tvaru z kontextu vyňatých kladných tvrzení, která měla být chápána jako příkladný výraz zavrženíhodného

⁴⁸⁸ Tamtéž.

⁴⁸⁹ Doc. ThDr. Martin Wernisch, narodil se 1962, je to významný český církevní historik z bratrské evangelické teologické fakulty UK.

⁴⁹⁰ Teologická revue HTF UK, ročník 33(71)/2000, č. 4, s.336-358.

⁴⁹¹ Srov. WERNISCH, M. „*Dějinné zařazení nauky M. J. Husa o predestinaci – jako příspěvek k současným evangelicko-katolickým rozhovorům*“, Theologická revue HTF UK, ročník 33(71)/2000, č.4, s.336.

⁴⁹² Srov. tamtéž.

⁴⁹³ Tamtéž.

kacířství. M. Wernisch píše, že těm, kteří se byli odhodláni řídit sněmovním rozhodnutím, se chtěli o povaze Husovy hereze přesvědčit nahlédnutím do autoritativní sbírky magisterských výroků, zrak „padal vždy znovu právě k prvnímu článku jako symbolické návěsti a souhrnu celého souboru, hledaje v něm hesla.“⁴⁹⁴ A nacházel tam dvě: „Církev, již měl vštípenou jako nezpochybnitelnou veličinu, a předurčení, které se tak stávalo ominosní veličinou, s pravověrnou nedobře slučitelnou.“⁴⁹⁵ Tento dojem i celé toto nahlížení ve zvláštní logice utvrzoval jeden verdikt druhým: „jednak odůvodňoval Husovu nepřijatelnost, ale následně difamoval i celý locus praedestinationis jako „nekatolický“, nepravověrný.“⁴⁹⁶ M. Wernisch píše, že tento pohled a efekt má již svou historii, ale jeho dějinná působivost sahá bezesporu i podnes. Je nutné, říká autor, abychom se na Husovy výroky dívali bez předsudků, a snažili se postihnout jejich skutečné intence a pravé kontexty.

Ve druhé části nazvané „zamlčené předpoklady“ M. Wernisch uvádí, že z důvodu zvládnutí látky v patřičném rozsahu přeskakuje pojednání o pojmové a věcné přítomnosti motivu předurčení v Bibli, s poukazem na to, že zpracování této látky v české literatuře je poměrně přístupné.⁴⁹⁷

Ve třetí části nazvané „před Husem“ autor pojednává o dějinách predestinačního učení v částech „1. Před Augustinem – 2. Augustin – 3. Recepce augustinismu v pelagiánských zápasech – 4. Raný středověk a sněmovní rozhodnutí gytschalkovského sporu – 5. Završení středověku Tomášem Aquinským – 6. Krize pozdního středověku a Wyclif.“⁴⁹⁸

Ve čtvrté části nazvané „Hus a jeho protivníci“ M. Wernisch pojednává o těchto otázkách: „1. Vlastní Husovo učení o predestinaci – 2. Eklesiologické souvislosti u Husa – 3. Pálčova oponentura – 4. Kostnický proces.“⁴⁹⁹

V páté části nazvané „Po Husovi“ autor pojednává o: „1. Hus a evropská reformace – 2. Luterští reformátoři – 3. Zwingli – 4. Calvin – 5. Evangelická

⁴⁹⁴ Tamtéž.

⁴⁹⁵ Srov. tamtéž.

⁴⁹⁶ Tamtéž.

⁴⁹⁷ Tamtéž, s. 337.

⁴⁹⁸ Srov. tamtéž.

⁴⁹⁹ Srov. tamtéž, s. 344.

teologie po reformaci – 6. Římsko-katolická teologie od Iridentského koncilu po umlčení jansenismu – 7. Hus v pohledu katolických teologů 19. a 20. století – 8. Nové perspektivy.⁵⁰⁰

4.3 Paul de Vooght⁵⁰¹: *Kacířství Jana Husa*

Tato kapitola pojednává o českém překladu knihy Paula de Vooghta „Kacířství Jana Husa“.

Theologická revue od 1. čísla ročníku 30(68)/1997⁵⁰² zveřejňuje na pokračování český překlad obou svazků posledního vydání z roku 1975 Paula de Vooghta „Kacířství Jana Husa“. Překlada se ujala paní Ing. Libuše Havlíčková CSc. Poslední 32. část je zveřejněna v 1. čísle ročníku 37(75)/2004.

K tomuto vydání vedlo několik důvodů. Jedná se o původní monografii zasloužilého badatele, která za minulého režimu vyjít nemohla.⁵⁰³ Text, který vycházel na pokračování v TR, bylo možné pokládat za pracovní variantu, ke které se měli možnost všichni vyjádřit. Poté mělo dojít ke knižnímu vydání.⁵⁰⁴ Na počátku devadesátých let minulého století byla Husova kauza a to nemalým úsilím a zásluhou pracovníků UK HTF, opět otevřena. Výsledek bylo konstatování římskokatolické strany, že „v případě Husa lze metodicky použít stejný přístup, jako v případě Luthera.“⁵⁰⁵ Vooghtova kniha byla odsunuta stranou jako zastaralá, aniž by se ukázalo v čem vlastně. S tímto nebylo možné z mnoha důvodů souhlasit. Problém však byl v tom, že Vooghtova kniha z roku 1960 i druhé rozšířené vydání z roku 1975 bylo v Čechách ve francouzském originálu k dispozici pouze v několika knihovnách a francouzština nebyla již dávno živě

⁵⁰⁰ Srov. tamtéž, s. 348.

⁵⁰¹ Paul de Vooght (1900-1983), katolický kněz, benediktinský převor – administrátor, profesor dogmatiky, církevní historik, husitolog.

⁵⁰² Překlad je vydáván v těchto ročnících TR: 30(68)/1997 s. 1, 17, 33, 60, 65, 81; 31(69)/1998 s. 8, 17, 44, 49, 65, 81; 32(70)/1999 s. 14, 67, 76, 85; 33(71)/2000 s. 40, 177, 297; 34(72)/2001 s. 3, 120, 230, 357; 35(73)/2002 s. 4, 115, 260, 399; 36(74)/2003 s. 5, 119, 259; 37(75)/2004, s. 5.

⁵⁰³ M. Machovec ve své knize: „*Bude katolická církev rehabilitovat Husa?*“ (Praha, 1963) publikoval pouze ukázky z této knihy.

⁵⁰⁴ Knižní vydání tohoto překladu doposud nevyšlo.

⁵⁰⁵ „*Editorial*“, Theologická revue HTF UK, ročník 37(75)/2004, č. 2, s. 142.

frekventovaným jazykem odborného světa. To byl hlavní a poslední důvod jejího vydání v češtině.⁵⁰⁶

4.4 Recenze a anotace knih, článků a sborníků s husovskou tematikou

V TR byly uveřejňovány také recenze knih a článků. První část této kapitoly se podrobněji věnuje recenzím knih a článků s husovskou tematikou od ostatních autorů.

Druhá část této kapitoly obsahuje anotace knih s husovskou tematikou od ostatních autorů, které byly publikovány v TR.

Údaje o autorech recenzí uvádím v poznámce pod čarou.

4.4.1 Recenze knih a článků s husovskou tematikou

Tato kapitola nabízí podrobnější rozbor recenzí knih a článků s husovskou tematikou od ostatních autorů.

V pátém čísle 11 ročníku roku 1939 upozorňuje Dr. F. Tichý⁵⁰⁷ na kuriosní knihu Rectus: *Legenda o svatém Husovi.*, vydanou v Praze roku 1938. F. Tichý píše, že kniha má honosnou výpravu, výborný papír, skvělý dvoubarevný tisk Průmyslové tiskárny a přitom je exemplárně špatná. Kniha mnohdy nedává smysl a také po stránce jazykové je v ní mnoho chyb. Autor recenze uvádí mnoho příkladů takových chyb. Jako odstrašující větu, kde se spojili nedostatky jazykové a nedostatky logiky uvádí: „Až nejhůře bude a země Kristovy na hranicích ohroženy, úzkostí jati ruce k nebesům vztahovati a volati počnou, aby zachování byli v milosti, až válka ohrozí panství kleriků a oni bezmocní státi budou proti pohanům, proti kmenům, které v neúctě budou, a zahlazování pro víru, Čechy na učení Karlově, kde stával jsem, ke kapli Betlémské a na hrad královský s procesím v purpuru vodit počnou, volajíce ducha mého, aby jim odpustil a víru

⁵⁰⁶ Srov. tamtéž.

⁵⁰⁷ PhDr. František Tichý (1886-1968), pedagog, spisovatel, autor literárních studií a monografií, překladatel.

svou dal Čechům pro jejich zbraně“.⁵⁰⁸ Dr. F. Tichý protestuje proti takovému znesvěcování svatých věcí.⁵⁰⁹

Ve třetím čísle 29(67) ročníku 1996 Alexander Kolesnyk⁵¹⁰ upozorňuje na článek Stanislava Sousedíka „*Hus a ‚remanetické‘ učení o eucharistii*“. Článek byl vydán v: Pontificiae academiae Romanae commentarii XXI., 1977, s. 383-407. Recenzi přeložil J.B. Lášek. Tento článek přináší podle A. Kolesnyka pokrok v bádání v otázce Husova pojetí večeře Páně. Dílo má čtyři části. V části o Husovi se Sousedík pokouší uvést do diskuze nové materiály. Také poukazuje na úzkou spolupráci s badatelkou a editorkou Husova díla Anežkou Vidmanovou. A. Kolesny píše, že Sousedíkovy závěry jsou poněkud překvapivé. Dále A. Kolesnyk porovnává závěry Sousedíkovy s J. Sedlákem a také s názory Paula de Vooghta. A. Kolesny v závěru uvádí, že při další práci nad Husovým učením se bude nutně kriticky vyrovnat se Sousedíkovou prací a přijímá to jako výzvu pro sebe, protože na základě stejného materiálu došel k jiným závěrům.⁵¹¹

4.4.2 Anotace knih a sborníků s husovskou tematikou

Tato kapitola obsahuje anotace knih a sborníků s husovskou tematikou od ostatních autorů.

V roce 1932 vyšlo v NR upozornění na knihu Vlastimila Kybala, „*Učení M. J. Husi, I.-III.*“, Praha, Laichter, 1923-1931.⁵¹²

V roce 1955 upozorňuje Miroslav Kaňák na nedávno vydanou památku z pera Husova „*Autograf M. J. Husi*“. Pečlivou úpravu provedl F. M. Bartoš. V knize jsou fotografické reprodukce autografu. Kniha byla opatřena přepisem,

⁵⁰⁸ F. TICHÝ, „*Rectus: Legenda o svatém Husovi*“, Náboženská revue, ročník 11/1939, č. 5, s. 316.

⁵⁰⁹ Srov. tamtéž, s. 315, 316.

⁵¹⁰ Prof. Dr. Alexander Kolesny, DrSc, významný německý badatel v dějinách české i světové reformace, odborník na katolické filozofické myšlení 19. a 20. století, v roce 1993-2003 působil v různých funkcích na HTF UK, kam pravidelně dojížděl z Berlína.

⁵¹¹ Srov. KOLESNYK, A. „*Ke ‚sporu‘ o Husovo pojetí večeře Páně*“, Theologická revue HTF UK, ročník 29(67)/1996, č. 3, s. 40-42.

⁵¹² Srov. Náboženská revue, ročník 4/1932, č. 5, s. 183.

překladem a vysvětlujícími úvody v češtině, němčině, francouzštině a angličtině. Vydalo Státní pedagogické nakladatelství v Praze 1954.⁵¹³

V roce 1971 upozorňuje M. Kaňák na knihy historika prof. Dr. Matthew Spinky: „*John hus and Czech Reform*“ Chicago, 1941; „*John Hus' Concept of the church*“, Princeton, 1966; „*John Hus and the Council of Constance*“, New York, 1965; „*Hus on Simony*“, v *Advocates of Reform, Library of Christian Classacs XIV*, Philadelphia, 1953.⁵¹⁴

V roce 1986 upozorňuje J. B. Lášek na čtvrtý svazek Husových vybraných spisů pod názvem „*Mistr Jan Hus: Drobné české spisy*“ Dílo MJH sv. IV, vydala Academia v Praze 1985.⁵¹⁵

V roce 2000 TR upozornila v souvislosti s vydáním přednáškového textu J. Kejře „*Husův proces z hlediska práva kanonického*“ na monografii tohoto autora „*Husův proces*“ vyšla v nakladatelství Vyšehrad v edici *Historica* v dubnu r. 2000.⁵¹⁶

⁵¹³ Srov. *Náboženská revue*, ročník 26/1955, č. 4, s. 171.

⁵¹⁴ Srov. *Theologické revue*, ročník 4(42)/1971, č. 6, s. 189.

⁵¹⁵ Srov. LÁŠEK, J. B. „*Husovy vybrané spisy vycházejí dál*“, *Theologická revue*, ročník 19(57)/1986, č. 4, s. 120, 121.

⁵¹⁶ Srov. *Theologická revue HTF UK*, ročník 33(71)/2000, č. 1-2, s. 39.

ZÁVĚR

Tato diplomová práce přináší přehled o studiích, člancích a publikacích s husovskou tematikou uveřejněné v Theologické revue mezi lety 1929-2005.

V sedmdesáti šesti ročnících TR je uveřejněno třicet tři článků a studií a dvacet sedm publikací knih, které jsou v časopisu představeny buď v recenzích, nebo jen v oznámeních.

S překvapením jsem zjistila, že Husovská tematika ve tvorbě zakladatelů církve byla spíše publicistická než vědecká. První článek s husovskou tematikou se v TR objevuje až v roce 1943 od Miloslava Kaňáka.

Další články se ve větší míře objevují při různých významných událostech, jako bylo například v roce 1965 výročí 550. let od smrti M. J. Husa a také po listopadu 1989, kdy byla otevřena ekumenická diskuse o M. J. Husovi v mezinárodním měřítku s Husitskou teologickou fakultou UK na konferenci „Jan Hus mezi epochami, národy a konfesemi“ (22. - 26.září 1993), která úspěšně pokračovala na římské konferenci, uspořádané na papežské Lateránské univerzitě římskokatolickým Centrálním výborem velkého jubilea 2000, římskokatolickou Českou biskupskou konferencí, Akademií věd ČR a Univerzitou Karlovou v prosinci roku 1999.⁵¹⁷

Studie a články se dotýkají některých stále diskutovaných otázek, nově pojednávají o některých opomíjených aspektech Husova díla a ukazují na nové objevy, které přispívají k lepšímu pochopení Husových názorů a záměrů. Mnohé články také ukazují na aktuálnost a přesah Husových názorů do dnešní doby.

Diplomová práce mě osobně obohatila mnoha novými zkušenostmi a poznatky nejen vědomostními, ale i duchovními.

⁵¹⁷ Srov. LÁŠEK, J. B. „*M. J. Hus ve Vatikánu 15.-18.prosince 1999*“, Theologická revue HTF UK, ročník 33(71)/2000, č. 1, s. 7.

ANOTACE

Autor: Běhalová Miroslava

Název práce: Husovská tematika v Theologické revue 1929-2005

Katedra, univerzita: Katedra systematické teologie CMTF UP v Olomouci

Vedoucí: prof. Pospíšil Ctirad Václav ThD.

Počet stran: 141

Počet příloh: 0

Počet titulů použité literatury: 81

Klíčová slova: Náboženská revue
Theologická revue
Husovská tematika
M. J. Hus

Diplomová práce předkládá přehled o studiích, člancích a publikacích s husovskou tematikou uveřejněné v Theologické revue mezi lety 1929-2005.

RESUMÉ

BĚHALOVÁ, Miroslava. Husovská tematika v Theologické revue 1929-2005.

Diplomová práce

Diplomové práce Husovská tematika v Theologické revue 1929-2005 nabízí přehled o husovských tématech v odborném teologickém časopisu Církve československé husitské od počátku jeho vydávání r. 1929 do roku 2005.

První kapitola pojednává o vzniku a třech obdobích vydávání odborného teologického časopisu. Tento časopis byl určen duchovním Církve československé husitské, laikům, odborné i široké veřejnosti. V této kapitole je možné se seznámit s významnými osobnostmi, jež časopis redigovaly a nemalou měrou se zasloužily o vydávání a kvalitu tohoto časopisu.

Druhá část práce nabízí chronologický přehled článků a recenzí k husovské tematice vyšlých v Theologické revue v období od roku 1929 do roku 2005.

Třetí část práce uvádí články a recenze od příslušníků Církve československé husitské. Články jsou rozděleny na dvě části. První část obsahuje články zaměřené na Husa z pohledu historického. Druhá část obsahuje články zaměřené na Husa z pohledu teologického a filozofického. V závěru kapitoly jsou uvedeny recenze a anotace knih s husovskou tematikou od autorů z řad Církve československé husitské.

Čtvrtá část práce uvádí články a recenze od ostatních autorů. Články jsou rozděleny na dvě části. První část obsahuje články zaměřené na Husa z pohledu historického. Druhá část obsahuje články zaměřena na Husa z pohledu teologického. V závěru kapitoly jsou uvedeny recenze a anotace knih s husovskou tematikou od ostatních autorů.

Tento systematický přehled různých příspěvků k husovské tematice chce ukázat, v jakých obdobích se v Theologické revue tyto články objevovaly, jaký byl jejich vývoj a jaká diskuse se k tomuto tématu vedla.

SUMMARY

BĚHALOVÁ, Miroslava. The theme of Jan Hus in Theological revue 1929-2005.

This thesis The theme of Jan Hus in Theological revue 1929-2005 provides an overview of Jan Hus topics in professional theological journal of Czechoslovak Hussite Church from the beginning of its publishing in 1929 until 2005.

The first chapter discusses the emergence and three periods of publishing of professional theological journal. This journal was intended to clergymen of Czechoslovak Hussite Church, laity, professional and general public. In this chapter, it is possible to get to know important personalities who edited the magazine, and to a large extent contributed to its issuing and quality.

The second part provides a chronological overview of articles and reviews about the theme of Jan Hus, which were published in Theological revue in period from 1929 to 2005.

The third part presents articles and reviews from the members of the Czechoslovak Hussite Church. Articles are divided into two parts. The first part contains articles focusing on Jan Hus from a historical perspective. The second part contains articles focusing on Jan Hus from a theological and philosophical perspective. At the end of the chapter, there are reviews and annotations of books with the theme of Jan Hus from authors from the Czechoslovak Hussite Church.

The fourth part presents articles and reviews from other authors. Articles are divided into two parts. The first part contains articles focusing on Jan Hus from a historical perspective. The second part contains articles focusing on Jan Hus from theological perspective. At the end of the chapter, there are reviews and annotations of books with the theme of Jan Hus from other authors.

This systematic overview of the different contributions to the theme of Jan Hus wants to show in what periods these articles appeared in Theological revue, what their development was, and what discussion was led on this topic.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

EBERTOVÁ, A. „*Památce bratra profesora Spisara*“, Náboženská revue, ročník 26/1955, č.5, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1955, s.64-70.

„*Editorial*“, Theologická revue HTF UK, ročník 37(75)/2004, č. 2, Praha: Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy, 2004, s. 142.

HNÍK, F. M. „*Dr. František Kovář – akademický učitel*“, Náboženská revue, ročník 21/1950, č. 1, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1950, s. 5-25.

HOBZA, R. „*K názvu CČS „husitská*“, Theologická revue, ročník 2(40)/1969, č. 1, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1969, s. 26-29, 46-53.

HRDLIČKA, J., LÁŠEK, J. B. „*CČSH mezi lety 1948-1989*“, In: *90 let Církve československé husitské*, Praha : Církev československá husitská ve spolupráci s Náboženskou obcí CČSH v Praze 1, 2010, s. 117-134, ISBN 978-80-7000-047-2.

KAŇÁK, B. „*ThDr. Josef Rostislav Stejskal – život a dílo. Medailon k 50. výročí úmrtí*“, Theologická revue HTF UK, ročník 29(67)/1996, Praha: Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy, 1996, s.86-88.

KAŇÁK, M. „*Padesát let naší revue*“, Theologická revue, ročník 13(51)/1980, č. 2, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1980, s. 37-48.

„*Ke změně názvu naší revue*“, článek redakce, Theologické revue, ročník 1(39)/1968, č. 1, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1968, obálka.

KUČERA, Z. „*Památce profesora Zdeňka Trtíka*“, Theologická revue, ročník 16(54)/1983, č.5, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1983, s.129-131.

LÁŠEK, J. B. „*M. J. Hus ve Vatikánu 15.-18.prosince 1999*“, Theologická revue HTF UK, ročník 33(71)/2000, č. 1, Praha: Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy, 2000, s. 7.

LÁŠEK, J. B., „*Editorial*“, Theologická revue HTF UK, ročník 47(85)/2014, č.2, Praha: Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy, 2014, s. 5.

LÁŠEK, J., FILIP, J. „*Bibliografie článků o husitském hnutí a reformaci v Čechách, na Moravě a na Slovensku (1350-1650) z Náboženské revue 1929-Theologické revue 1979*“, Theologická revue, ročník (13)51/1980, č. 4, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1980, s. 125-128.

LÁŠEK, J., FILIP, J., „*Bibliografický záznam článků k české reformaci v kalendářích CČSH od r. 1922 do r. 1980*“, Theologická revue, ročník 14(52)/1981, č. 1, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1981, str. 31-34.

LÁŠEK, J.B. „*Jubilantovo curriculum vitae*“, Theologická revue HTF UK, ročník 28(66)/1995, č.1, Praha: Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy, 1995, s.1-3.

LUKEŠOVÁ, A. „*Výběrová bibliografie z prací prof. Dr. M. Salajky*“, Theologická revue, ročník 11(49)/1978, č. 4, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1978, s. 127-128.

„*Memorandum Církve československé husitské prezidentu ČSFR Václavu Havlovi z 6. července 1991*“, Theologická revue, ročník 24(62)/1991, č. 5, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, s. 65-66.

„*Projev papeže Jana Pavla II k účastníkům římského symposia o M. J. Husovi*“, Theologická revue HTF UK, ročník 33(71)/2000, č. 1-2, Praha: Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy, 2000, s. 129-130.

SALAJKA, M. „*Prof. ThDr. a PhDr. Miloslav Kaňák pětadesátiletý*“, Theologická revue, ročník 15(53)/1982, č.2, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1969, s.33.

TRTÍK, Z. „*Československá církev a husitství*“, Theologická revue, ročník 2(40)/1969, č. 2, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1969, s. 61-69.

TRTÍK, Z. „*Proč Československá církev husitská?*“, Theologická revue, ročník 3(41)/1970, č. 3, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1970, s. 125-137.

„*Úvodem*“, článek redakce, Náboženská revue, ročník 1/1929, č. 1, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1929, s. 1.

Ústava Církve československé husitské, Praha: 2002, s. 6- Preambule.

VLK, M., SMETANA, P. „*Společné prohlášení k římskému sympoziu o M. J. Husovi*“, Theologická revue HTF UK, ročník 33(71)/2000, č. 1-2, , Praha: Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy, 2000, s. 131-133.

SEZNAM ZKRATEK

NR Náboženská revue

TR Theologická revue

TR HTF UK....Theologická revue Husitské teologické fakulty Univerzity Karlovy

CČSH.....Církev československá husitská